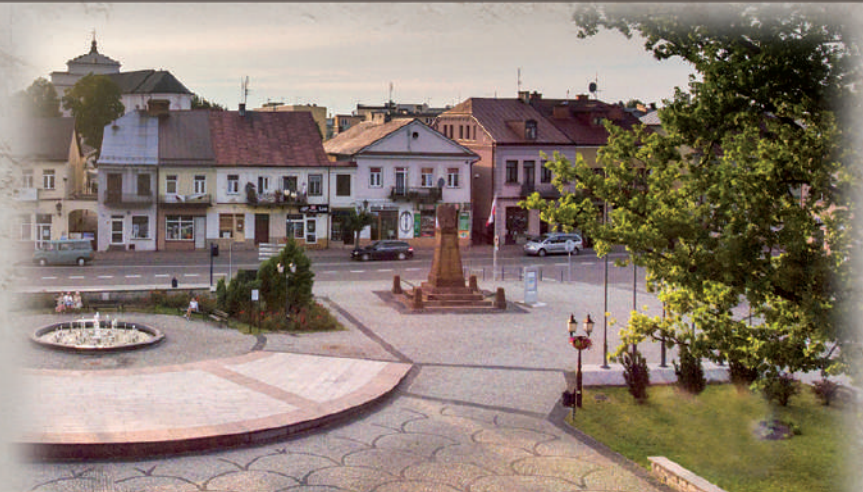

Stowarzyszenie Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego

Międzyrzec Podlaski centrum - 1903 r.

NASZE DZIEJE MIĘDZYRZEC 1390-2019

Międzyrzec Podlaski centrum - 2018 r.

foto - Arkadiusz Dalak

Międzyrzec Podlaski A.D. 2019

NASZE DZIEJE
MIĘDZYRZEC 1390-2019

Mapa Międzyrzecza 1763-1787

ISBN 978-83-950336-1-2

9 788395 033612

Stowarzyszenie Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego

Nasze dzieje.
Międzyrzec
1390-2019

REDAKCJA

Mirosław Maraszek

Korekta: Bogusław Torbicz, Zbigniew Łaziuk

Projekt okładki: Marek Okrasa

© Copyright by Stowarzyszenie Miłośników Historii
Międzyrzecz Podlaskiego, 2019
ISBN – 978-83-950336-0-5

Wydawnictwo
POLIGRAF – drukarnia
Drelów, ul. Męczenników Podlaskich

Wydanie 1
Nakład: 400 szt.
ISBN – 978-83-950336-1-2

Wydawca: Stowarzyszenie Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego

W formie
wsparcia realizacji zadania publicznego
przez
Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski

Popularyzowanie wiedzy o historii i współczesności
miasta Międzyrzeca Podlaskiego,
w tym poprzez działalność wydawniczą i popularnonaukową

Podziękowania

Mamy nadzieję, że ten zbiór informacji zebranych na podstawie różnych materiałów źródłowych, przyczyni się do rozszerzenia posiadanej wiedzy o historii naszego miasta.

Dziękujemy wszystkim, którzy pomogli nam zrealizować to przedsięwzięcie.

Dziękujemy w szczególności wymienionym poniżej instytucjom, firmom, osobom prywatnym, za wsparcie finansowe, bez którego wydanie przedmiotowego opracowania byłoby niemożliwe:

1. Zbigniew Kot – Burmistrz Miasta Międzyrzec Podlaski
2. Jerzy Łukaszuk – Przedsiębiorca z Zasiadek
3. Piotr Chomiuk – Notariusz z Międzyrzecza Podlaskiego
4. Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych z Międzyrzecza Podlaskiego
5. Bank Spółdzielczy z Międzyrzecza Podlaskiego
6. Mirosław Zalewski – Właściciel „Mont-San” z Rogoźnicy
7. Karol Michaluk – Właściciel „Mikpol” z Halas
8. Daniel Rosiński – Mieszkaniec Międzyrzecza Podlaskiego

Szanowni Państwo, Międzyrzeczanie!

Stowarzyszenie Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego postanowiło jako pierwsze zebrać w jednym opracowaniu ważne i ciekawe informacje z życia miejscowej ludności na przestrzeni kilkuset lat.

Niniejsza książka p.t. **„Nasze dzieje. Międzyrzec 1390-2019”** to zbiór wydarzeń, które miały miejsce w historii Międzyrzecza Podlaskiego. Część 2 „Kalendarium” kończymy datą 1 lipca 2019 r., mając nadzieję, że będziemy świadkami wielu ciekawych wydarzeń, które będą również opisane.

Pragniemy przybliżyć Wam fakty nieznanne lub mało znane. Naszą intencją jest to, aby zainteresować tym tematem jak najszersze grono odbiorców.

Korzystaliśmy z różnych źródeł dostępnych na dzień dzisiejszy. Dużą pomocą okazał się internet, który dał nam szansę i okazję do wyszukania informacji, o których moglibyśmy kilka, czy kilkanaście lat temu tylko pomarzyć.

Niestety nie dotarliśmy też do wielu archiwalnych dokumentów, dlatego zachęcamy do dalszych poszukiwań.

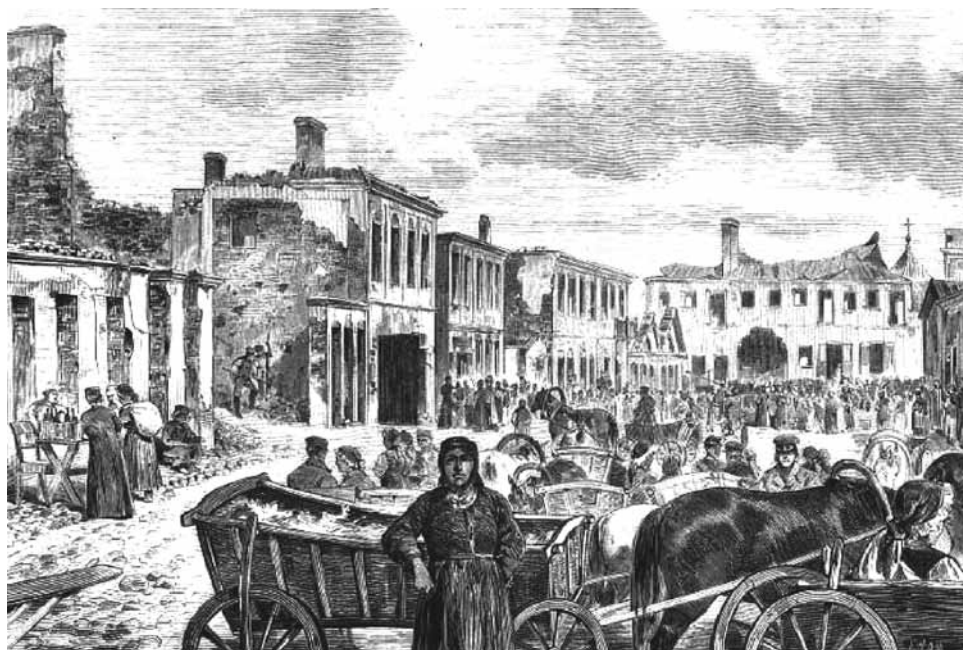
Mamy nadzieję, że wspólnie możemy gromadzić wiedzę historyczną, aby pozostawić dla przyszłych pokoleń to, co najważniejsze – pamięć o tych, których już nie ma.

W bieżącym roku miasto liczy sobie już 579 lat!

Życzymy ciekawej lektury!

Rycina, pierwszy obraz rynku miasta Międzyrzec pochodzący z 1875 r.

Autor: Ksawery Pillati; tytuł: „Pogorzeliśko w Międzyrzecu.

Rysował na miejscu Ksawery Pillati.”

„Tygodnik Ilustrowany” nr 387 z 29.05.1875 r., s. 340

Spis treści

Część 1. Początki naszego miasta	15
Część 2. Kalendarium	21
Część 3. Właściciele miasta	89
Część 4. Włodarze miasta	95
Część 5. Radni miasta, przedstawiciele w powiecie, województwie, Senacie i Sejmie RP	103
Część 6. Oświata	113
Część 7. Nasze świątynie na przestrzeni dziejów	135
Część 8. Cmentarze	155
Część 9. Honorowi obywatele miasta i znane osoby	163
Część 10. Ciekawostki	173
Część 11. Bibliografia	191

Część 1

Początki naszego miasta ...

Historia przypomina nam, że od wielu tysięcy lat ludzkość szukała miejsc do zamieszkania w pobliżu wody, w szczególności wody pitnej. Łączące się tu rzeki dzielą miasto na trzy części: północną (tzw. Stare Miasto), środkową (tzw. Nowe Miasto) oraz południowo-wschodnią – dawne Stołpno. Na terenie miasta ówczesne doliny rzeczne (szerokie i zabagnione), zwężały się tworząc przesmyki, którymi można było dojechać m. in. do Siedlec, Łukowa czy też Lublina. Takie miejsca idealnie spełniały ponadto różne funkcje dla miejscowej ludności (*np. obronne*). W dawnych czasach Międzyrzec był otoczony mokradłami i lasami. Jeszcze w I połowie XX w. w okolicach centrum miasta był duży staw.

Skąd nazwa naszego miasta ma początek, trudno na dzień dzisiejszy jednoznacznie stwierdzić. Jedni mówią, że **położone między rzekami**, inni od wyrazu **życie**, albo **rzec** bierze. Potwierdzeniem jest, że osada – następnie miasto – położona była wśród omywających go rzek: Krzyny, Krzyny Południowej, Zny i Piszczki.

Na przestrzeni lat miasto przybierało różne nazwy. Na początku było to Międzyrzecze, następnie Międzyrzecz, później Międzyrzec a od XIX w. Międzyrzec Podlaski.

Nazwa miasta w innych językach

białoruski -	Міжрэчча, Мендзыжац-Падляскі,
czeski -	Podleské Meziříčí,
hebrajski -	יקסלדופ צ'רז'ניי
jidisz -	מערעריטש (Mezeritch),
litewski -	Palenkės Mendžižecas,
łaciński -	Meserici,
łotewski -	Mendžižeca Podlaska,
niemiecki -	Meseritz,
rosyjski -	Мендзыжец-Подляски,
ukraiński -	Межиріччя, Мендзижець-Підляський.

W Polsce jest to miasto mało znane. Poza granicami kraju zaś jedynie z tego powodu, że wymówienie słowa „Międzyrzec” natrafiłoby na wielkie trudności językowe. A niesłusznie – Międzyrzec Podlaski zasługuje na uwagę. Nie śmieję się czytelniku – to wszystko jest prawdziwe i wielkie. Przyjeżdż do tego miasta, a zobaczysz tu i usłyszysz ciekawą historię miejscowej ludności o katolikach, prawosławnych, unitach czy wyznawcach judaizmu.

Większość źródeł podaje datę powstania naszego miasta na rok 1390 w oparciu o pierwszy pisany dokument dotyczący nadania tej ziemi dla Abrahama Chamca. Udało nam się dotrzeć do kilku dokumentów, które do tej pory nie były znane, przynajmniej dla nas. Nie oceniamy ich pod względem wiarygodności. Chcemy je tylko w pewnym zakresie przytoczyć.

Karol Aleksander Strzałkowski (1900-1965) – nauczyciel, badacz historii Międzyrzecza i regionu, redaktor „Głosu Międzyrzeczekiego”, w 1927 r. zamieścił krótką monografię miasta w „Głosie Międzyrzeczekim” nr 10, str. 7 i 8 z dnia 25 maja 1927 r. pt. „Zarys dziejów Międzyrzecza”.

K. STRZAŁKOWSKI.

Zarys dziejów Międzyrzecza.

W kilku najbliższych numerach „Głosu Międzyrzeczekiego” zamieścimy krótką monografię miasta Międzyrzecza, opracowaną przez p. Karola Strzałkowskiego.
REDAKCJA.

Kto i kiedy założył Międzyrzec, niewiadomo.

Domyślać się tylko można, że już w epoce krzemienia okolica, wśród której się dziś miasto wznosi, była siedzibą ludzi. Wskazują na to znajduwane na piaszczystym wzgórzu nad Krzną (za Stołpnem) resztki urn, groty do strzał, nożyki, skrobaczki i inne narzędzia z tej epoki.

Znalezione przed laty 50 przy „Hordowym moście”, tuż pod Międzyrzecem, w miejscu, gdzie dziś sączy się ledwo wązka struga wody, przód statku i maszt (oba dobrze zachowane) wskazują na to, że w sąsiedztwie dzisiejszego Międzyrzecza prowadził ongiś szlak wodny. Że to był szlak handlowy, dowodzą wykopane w większej ilości w r. 1887 w Krzewicy, w okolicy Międzyrzecza, monety rzymskie z czasów Antoni-

nów (II wiek po Chr.) Przypuszczać można, że szlak ten łączył „bursztynowe” wybieże Bałtyku z osadami handlowymi leżącymi nad morzem Czarnym.

Z końcem pierwszego tysiąclecia po Chr. zamieszkiwali Międzyrzeczną, podobnie, jak całe Podlasie, Jadźwingowie, szczep litewski, waleczny a niespokojny, który stale niepokoił sąsiednią Polskę i Ruś. Nic też dziwnego, że ci, ciągle napastowani sąsiedzi rozpoczęli zaciętą walkę eksterminacyjną z Jaćwieżą. Parci od zachodu i południa przez Polaków, od Południa i wschodu przez Rusinów musieli Jadźwingowie ustępować ku północy.

W r. 1019 zajęli ziemię brzeską, z której dziejami wiąże się ściśle i dzieje Międzyrzecznicy, Bolesław Chrobry, ale później Mieszko II. odebrał ją Jarosław kijowski.

„Głos Międzyrzeczeki”, nr 10 z 27 maja 1927 r.

„Kto i kiedy założył Międzyrzec, niewiadomo. Domyślać się tylko można, że już w epoce „krzemienia” okolica, wśród której się dziś miasto wznosi, była siedzibą ludzi. Wskazują na to znajduwane na piaszczystym wzgórzu nad Krzną (za Stołpnem) resztki urn, groty do strzał, nożyki, skrobaczki i inne narzędzia tej epoki.

Znalezione przed laty 50 przy „Hordowym moście”,¹ tuż pod

¹ „Hordowy most” - Tatarzy najechali miasto pod koniec XV w. Jan Zabrzeziński, marszałek wielki litewski, przybył natychmiast z odsieczą i rozbił hordę tatarską przy moście na rzece Piszczance. Dlatego nawet dzisiaj międzyrzeczanie nazywają ten most Hordowym Mostem. Prawdopodobnie to za jego sprawą zbudowano w widłach rzeki Krzny Północnej i Południowej drewniany dwór obronny, który służył za siedzibę następnym właścicielom Międzyrzecza.

Międzyrzecem, w miejscu, gdzie dziś sący się ledwo wązka struga wody, przód statku i maszt (oba dobrze zachowane) wskazują na to, że w sąsiedztwie dzisiejszego Międzyrzeca prowadził ongiś szlak wodny. Że to był szlak handlowy, dowodzą wykopane w większej ilości w r. 1887 w Krzewicy, w okolicy Międzyrzeca, monety rzymskie z czasów Antoninów (II wiek po Chr.).

Przypuszczać można, że szlak ten łączył „bursztynowe” wybrzeże Bałtyku z osadami handlowymi leżącymi na morzem Czarnem.

Z końcem pierwszego tysiąclecia po Chr. Zamieszkiwali Międzyrzeczyznę, podobnie jak całe Podlasie, Jadźwingowie, szczep litewski, waleczny a niespokojny, który stale niepokoił sąsiednią Polskę i Ruś. Nic też dziwnego, że ci, ciągle napastowani sąsiedzi rozpoczęli zaciętą walkę eksterminacyjną z Jaćwieżą. Parci od zachodu i południa przez Polaków, od Południa i wschodu przez Rusinów musieli Jadźwingowie ustępować ku północy.

W r. 1019 zajął ziemię brzeską, z której dziejami wiążą się ściśle i dzieje Międzyrzeczyzny, Bolesław Chrobry, ale po śmierci Mieszka II. Odebrał ją Jarosław kijowski, który zakładając osady ruskie, dał początek kolonizacji ruskiej w tych stronach.

Rządy nad zdobytą przez Jarosława ziemię brzeską sprawowali przez blisko półtora wieku książęta z linii turowsko-pińskiej.

Dopiero w r. 1182 otrzymał Podlasie Leszek, syn Bolesława IV, a po jego bezpotomnej śmierci Kazimierz Sprawiedliwy, który po kilku latach panowania nad tą krainą oddał ją znowu ruskim książętom z linii katolicko-wolyńskiej. Przy nich pozostaje ono przez pół wieku z górą aż po 1240 roku. Litwini, korzystając z osłabienia Polski i Rusi przez napad Tatarów, zaczynają bądź drogą układów, bądź wojny opanowywać Podlasie.

Do końca XIII wieku trwa rywalizacja o Podlasie między Rusią, Litwą i Polską, z której wychodzi wreszcie zwycięsko Litwa, utrzymując się przy Podlasiu przez cały wiek chociaż przejściowo opanował ziemię brzeską na lat 20 Kazimierz Wielki.

Po połączeniu się Polski i Litwy ziemia brzeska, z nią i Międzyrzeczyzna przestaje być terenem walk i zaczyna się zaludniać. Z tych właśnie czasów datuje się pierwszy dokument historyczny, dotyczący Międzyrzeca.

Mianowicie: W r. 1390 Władysław Jagiełło, jako wielki książę litewski, nadał wsi: Międzyrzec i Stołpno w nagrodę za zasługi wojenne Abrahamowi Chamcowi, swemu dworzaninowi, z warunkiem, że w razie wojny wyruszy on na nią z tych dóbr samotrzeć, zbrojny w kopję, łuk i sajdak².

Następca Jagiełły na stolcu wielkksiążęcym, Witold nadał włość

² „sajdak” - sahadak – wyposażenie lucznika służące do przenoszenia łuku i strzał.

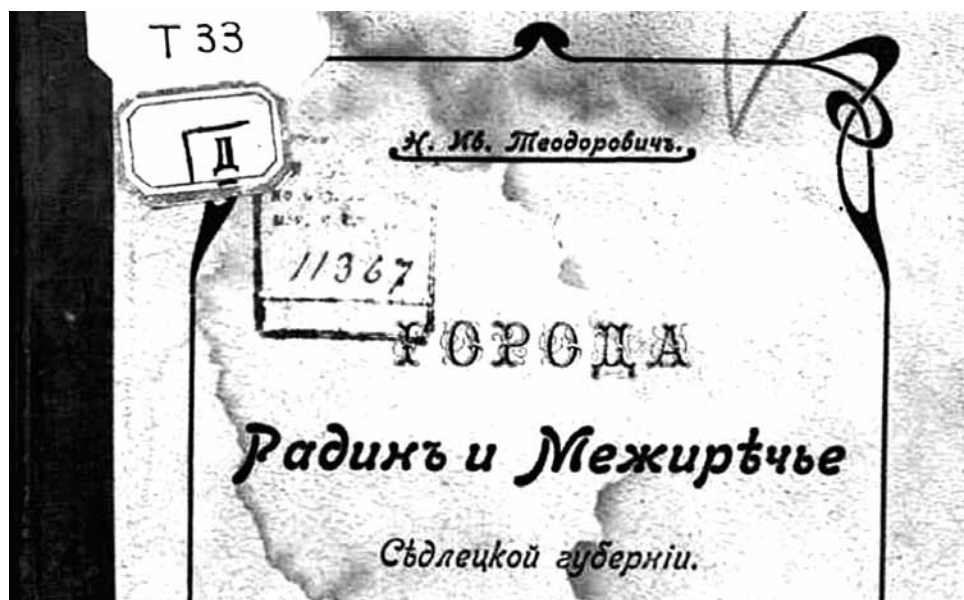

międzyrzeczką Zilberkowi, zwanemu Nasutą czyli Nosalem; potwierdził to nadanie w r. 1434 w Trokach Zygmunt Kiejstutowicz. Nasuta sprowadził do Międzyrzecza szlachtę mazowiecką, dla której powstała przed r. 1446 parafia katolicka. Zbudowawszy sobie zameczek na prawym brzegu Krzyny, dał on początek Nowemu Miastu.

Syn zaś Nasuty, Jan Nasutowicz starosta brzeski zorganizował włość międzyrzeczką i ufundowawszy w r. 1477 kościół murowany św. Mikołaja (do dziś istniejący), uposażył probostwo szeregiem nadań: polem, dziesięciną zboża i soli, daniną miodu i piwa oraz młynem, przeznaczając część tych nadań na utrzymanie nauczyciela szkoły (parafialnej).

W tym czasie (...)”

Drugim źródłem mówiącym o wcześniejszej historii naszego miasta jest opracowanie wydane przez Mikołaja Iwanowicza Teodorowicza (1856 1917) – krajoznawcę Wołynia, który w roku 1905 opublikował esej historyczny pod nazwą „Miasta Radin i Międzyrzecze Województwa Siedleckiego”, Siedlce, Wojewódzka drukarnia.

Oto fragmenty esaju przetłumaczonego na język polski:

„(...) Według istnienia miasto Międzyrzecze – jest dość zabytkowe. Założenie jego zatracza się w głębokiej starożytności. Niegdyś teren, dzisiaj zajmujący miasto i okolice, przedstawiał wgłębioną równinę, zalaną wodą. Na wzniesionych miejscach rósł drzemiący las. Tutaj mieszkali rosyjscy Słowianie, a miejscami wśród nich, jako przybysze Jatwiagi (po polsku

Jaćwingi) litewskie plemię. Do tej pory jeszcze zachowały się miejscowości Jazwiany – jedna niedaleko Zagajek (Zahajek), a druga za wioską Sokulem niedaleko Majdana. Bardzo dawno, przy ujściu dwóch rzek, do obrony przed nieprzyjacielem, przez mieszkańców został wybudowany zamek, z którego w tym miejscu zachowała się tylko nazwa Zamczysko (...). (...) Wielki Książę Kijowski Włodzimierz Świętosławicz jeszcze bardziej poszerzył swoje państwowe posiadłości, założył tutaj obszerne Księstwo Wołyńskie- z głównym miastem Władimir (nazwa ta na cześć jego imienia, dziś powiatowe miasto, wołyńskiego województwa) i pierwszym księciem powiatu nazначzył swojego syna Wsiewolda. To było w 988 roku. W skład tego Księstwa wchodziły ówczesne Wołyńskie, Lublińskie, Siedleckie (całe, oprócz powiatu Garwolińskiego) województwa, większa część grodzieńskiego, północna część podolskiego województwa i cała Galicja.

Podlasie, tworzące okolice wielkiego Księstwa Ruskiego, bezpośrednio przylegające do rdzennej Polski, bardzo wczesnie stała się przedmiotem żądzy zdobycia przez sąsiadów. Mazowieccy polscy książęta często odbierali ten kraj od rosyjskich książąt, którzy siłą odbijali je z powrotem. Około 1340 roku ten kraj wszedł w skład Państwa Litewskiego, a w 1569 roku wraz z pozostałym Wołyniem, ostatecznie wszedł w skład Państwa Polskiego.

Wraz z budową zamku, wokół niego zaczęli osiedlać się mieszkańcy. Ich osiedlenie zapoczątkowało powstanie miasta Międzyrzecze, położonego wśród omywających go rzek. Wówczas, kiedy tym krajem władali ruscy Władimiro-Wołyńskie książęta, była tutaj zbudowana, wśród korzennych ruskich mieszkańców, pierwsza prawosławna cerkiew św. Mikołaja, - niebiański patron ruskiej ziemi, istniejący do dzisiejszego czasu (...).

(...) Do 1390 roku Międzyrzecze było w posiadaniu Wielkich Książąt Litewskich, od 1386 roku po połączeniu Litwy z Polską, i krajów polskich (...). W czasie panowania litewskiego wchodziło w skład Ziemi Brzeskiej (...).

Jakie były Międzyrzecza początki, tego jeszcze nie wiemy. To co wiemy na dzień dzisiejszy w tej książce opisujemy.

KALENDARZ LUBELSKI

NA ROK PRZESTĘPNY

1876.

ROK ÓSMY.

LUBLIN.

NAKLADEM I DRUKIEM WŁ. KOSSAKOWSKIEGO

przy ulicy Krakowskie-Przedmieście Nr. 194.

Część 2

Kalendarium

1390 r. – nadanie przez króla Władysława Jagiełłę, za zasługi wojenne, pierwszemu znanemu właścicielowi miasta – rycerzowi małopolskiemu, Abrahamowi Chamcowi Jaxa z Rudna (1350-1427) herbu Gryff – wsi Stołpno i Międzyrzec.

ok. 1430 r. – Mikołaj Nasuta ufundował lub wznosił drewniany kościół rzymskokatolicki pw. św. Mikołaja i przyczynił się do ustanowienia parafii.

1434 r. – Zygmunt Kejstutowicz – Wielki Książę Litewski potwierdził nadanie Międzyrzeca i Stołpna dla Mikołaja Nasuty.

1434-1569 r. – Międzyrzec w Wielkim Księstwie Litewskim.

1440 r. – prawdopodobne uzyskanie przez Międzyrzec praw miejskich opartych na prawie magdeburskim.

1440-1445 r. – wyznaczenie rynku o wymiarach 102,5 m x 131,5 m. Powstanie zabudowy wokół rynku. Powołanie Rady Miejskiej i Ławy Miejskiej.

1455 r. – ówczesny starosta brzeski – Jan Nasutowicz – syn Mikołaja Nasuty na stałe osiada w Międzyrzecu i urządza miasto.

II połowa XV w. – budowa stawów i grobli. W mieście działało kilka młynów należących do właściciela miasta, kilka browarów oraz komora celna na sól.

II połowa XV w. – budowa na rzece Piszczka stawu „Piaseczno” wraz z młynem, który był na wyposażeniu kościoła pw. św. Mikołaja.

1477 r. – erygowanie kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja (w miejsce zestarzałego, pierwotnie wybudowanego w stylu gotyckim) podpisane 23 sierpnia przez Jana Nasuta (syn Mikołaja Nasuty).

ok. 1477 r. – wzmianka o pierwszej siedzibie właścicieli międzyrzeczkich. Był to dwór drewniany, tzw. Kurya. Wznosił się na płaskowzgórzu zwanym Zamczyskiem, w widłach rzeki Krzna i Zna.

1486 r. – Jan Jurjewicz Zabrzeziński, marszałek hospodarski, uzyskał od króla Kazimierza Jagiellończyka potwierdzenie własności dóbr i przywilej dla miasta na jarmarki i targi.

koniec XV w. – siedziba właściciela miasta znajdowała się na lewym brzegu Krzyny, prawdopodobnie u zbiegu dzisiejszej ul. Strzeleckiej i ul. Przechodniej.

1503 r. – przyjęcie przez Jana Jurjewicza Zabrzezińskiego w Międzyrzecu króla Aleksandra Jagiellończyka, który jechał z Wilna do Krakowa. Prawdopodobnie wówczas zapadła decyzja o budowie zamku w nowym miejscu, na prawym brzegu Krzyny.

I ćw. XVI w. – przeniesienie siedziby właścicieli miasta w obronne miejsce, leżące u zbiegu dzisiejszej ul. Narutowicza i ul. Partyzantów. Do końca 3 ćw. XVI w. istniał drewniany zamek zwany „tortelitium” albo „Zamczysko”, otoczony fosą i wałami ziemnymi.

1506 r. – nadanie przez Jana Zabrzezińskiego nowego uposażenia międzyrzeckiemu kościołowi pw. św. Mikołaja.

1508 r. – śmierć Jana Zabrzezińskiego, zamordowanego w Grodnie przez księcia Glińskiego.

1520-1566 r. – miasto w województwie podlaskim.

1533 r. – pierwsze wzmianki o Żydach międzyrzeckich w dokumentach miejskich.

1544 r. – wizytacja miasta przez biskupa łuckiego Jerzego Chwalczewskiego.

1544 r. – potwierdzenie istnienia na placu kościelnym w parafii pw. św. Mikołaja szkoły parafialnej.

1546 r. – pierwsza wzmianka źródłowa dotycząca powstania Nowego Miasta.

1548-1550 r. – ufundowanie przez księcia Zbaraskiego na Nowym Mieście drewnianej cerkwi prawosławnej pw. św. Piotra Apostoła (tuż obok dzisiejszego kościoła).

połowa XVI w. – utworzenie cmentarza żydowskiego zwanego „mogiłkami żydowskimi” u zbiegu traktu brzeskiego (ul. Brzeska) i dzisiejszej ul. Zarówie.

1558 r. – wzmianka o ośrodku garncarstwa w Międzyrzecu.

1558 r. – pierwsza księga wójtowsko-radziecka miasta Międzyrzec, na podstawie której można przedstawić funkcjonowanie organów samorządowych, obejmująca okres 14 lat.

XVI w. – zakupienie przez Żydów domów usytuowanych przy rynku staromiejskim i okolicznych ulicach.

przed 1560 r. – wzniesienie szkoły żydowskiej na południowy wschód od rynku, w rejonie zbiegu obecnych ulic Mydlarskiej, Jatkowej i Nassuta (dawniej Żydowskiej).

ok. 1560 r. – wzniesienie kaplicy pw. św. Jakuba na terenie Nowego Miasta.

1562 r. – wybudowanie przez Żydów besmedry (Bet Hamidrash), czyli małej synagogi, pełniącej zarazem funkcję szkoły.

1564 r. – ufundowanie przez Jana i Zofię Daniłowiczów pierwszej drewnianej unickiej cerkwi pw. św. Mikołaja (obecnie kościół pw. św. Józefa).

1566-1569 r. – Międzyrzec w powiecie brzeskim, województwo brzesko-litewskie.

1569 r. – w skład urzędu miejskiego wchodził: wójt (advocatus), podwójci (viceadvocatus), 2 rajcy (consules), proconsul, gminski i 6 ławników (scabini).

1569-1795 r. – miasto w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Korona Królestwa Polskiego.

do 1570 r. – Żydzi (starozakonni) posiadali 13 na około 30 domów rynkowych.

1572 r. – uroczysty pogrzeb w kościele pw. św. Mikołaja młodego księcia Piotra Zbaraskiego, którego ciało sprowadzono z Lublina.

1586 r. – zmiana lokalizacji rezydencji przez dziedzica Gabriela Tęczyńskiego. Przeniósł ją na południowy zachód od zabudowy miasta, nad rzekę Zna (obecne tereny pałacowo-parkowe). Teren poprzedniej siedziby przekazał kościołowi szpitalnemu i szpitalowi.

1595 r. – zmiana cerkwi pw. św. Piotra Apostoła w katolicką. W tym czasie nadano jej podwójne wezwanie pw. św. Apostołów Piotra i Pawła.

koniec XVI w. – przeniesienie siedziby właścicieli na teren obecnego zespołu pałacowo-parkowego.

koniec XVI w. – wytyczenie ulicy Siedleckiej, łączącej zamek z folwarkiem Zadworne. Folwark Zadworne mieścił się w rejonie dzisiejszych ulic: Łukowska, Czysta i 3-go Maja.

1598 r. – funkcjonowanie pierwszej warzelnii soli, jedynej na pograniczu Korony i Litwy.

1602-1668 r. – Urząd Miejski składał się w tych latach z landwójta, trzech burmistrzów, dwóch gminnych oraz dwóch radnych.

1605 r. – pierwsza wizyta kanoniczna w parafii międzyrzeckiej biskupa łuckiego Marcina Szyszkowskiego.

23 kwietnia 1614 r. – utworzenie Bractwa Różańcowego w parafii międzyrzeckiej, dzięki staraniom proboszcza ks. Stanisława Butkowicza i kolatora hr. Gabriela Tęczyńskiego. Bractwo działało do 1905 r.

13 czerwca 1616 r. – ufundowanie przez hr. Tęczyńskiego kościoła szpitalnego pod wezwaniem Pięciu Braci Męczenników oraz szpitala (domu dla ubogich). Kościół był drewniany i znajdował się na Nowym Mieście przy Placu św. Floriana. Spłonął w 1777 r. i nie został odbudowany, natomiast szpital i probostwo przetrwały do 1819 r.

1616 r. – przyłączenie Międzyrzecza do województwa podlaskiego na podstawie decyzji Komisji Generalnej Granicznej.

1617 r. – wzniesienie przez hr. Tęczyńskiego drewnianego, piętrowego pałacu ozdobionego od frontu kolumnami, z rozległym założeniem ogrodowym w typie regularnego, szachownicowego ogrodu otwartego. W latach 1719-1723 na zlecenie Elżbiety Sieniawskiej przekształcono go na ogród włoski – przez Jana Baptystę Kendla.

1630 r. – Międzyrzec należał do dekanatu janowskiego w diecezji łuckiej.

1636 r. – utworzenie cechu kowalskiego, jednego z najstarszych w regionie. Przywilej został wydany przez Jana Tęczyńskiego.

1643 r. – nakaz wybrukowania rynku nadany przez podstarostę międzyrzeckiego Wojciecha Lisieckiego.

1643 r. – zniszczenie w pożarze, a następnie odbudowanie cerkwi unickiej pw. św. Mikołaja.

1643 r. – odbudowanie zniszczonego ratusza po pożarze miasta. Podczas wojen ratusz uległ ponownemu zniszczeniu.

12 grudnia 1644 r. – wydanie przez Jana Mikołaja i Zofii Daniłowiczów instrukcji regulującej sprawę porządkowe dot. handlu.

1645 r. – budowa 4 krytych bram miejskich na Piszczance, Zawadkach, ul. Drohickiej i ul. Brzeskiej.

1648 r. – zniszczenie miasta przez Kozaków Chmielnickiego.

I połowa XVII w. – ostateczne utrwalenie podziału miasta na dwie części: Stare Miasto i Nowe Miasto.

I połowa XVII w. – na pieczęciach cechowych widnieje herb miasta – podkowa zwrócona barkiem do góry.

1653 r. – klęska nieurodzaju i pomór na zwierzęta w okolicach miasta.

1656 r. – najazd przez wojska szwedzkie.

1657 r. – najazd przez wojska węgierskie.

1657-1658 r. – zniszczenie ratusza z powodu zezarzenia, zaopatrzonego w wieżę stojącą na rynku. Ratusz został odbudowany do 1668 r.

styczeń 1660 r. – zniszczenie miasta przez wojska moskiewskie, które stacjonowały w Międzyrzeczu przez 2 tygodnie.

1664 r. – wydanie przez Izabelę Tęczyńską Opalińską przywileju na organizowanie trzech kolejnych jarmarków: „na św. Mikołaja (wg kalendarza ruskiego), na przeniesienie św. Mikołaja i na św. Jakuba (wg kalendarza rzymskiego)”. Właścicielka miasta zobowiązała kupców do wnoszenia opłat na rzecz miasta.

1670 r. – w skład urzędu miejskiego wchodził: landwójt, burmistrz (Maciej Paskudzki), 3 „rajczów” (byli to w zasadzie burmistrzowie), gminski, pisarz, 4 „raczkich”(właściwych rajców), podwojski i 2 „raczkich” nowomiejskich.

1672 r. – przywilej wydany przez króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego, dzięki staraniom Stanisława Opalińskiego na kolejne trzy jarmarki: „na św. Stanisława, na Wniebowzięcie Panny Marii i na Matkę Bożą Gromniczną”.

21 października 1673 r. – właściciel miasta Stanisław Opaliński ponowił przywilej dla cechu szewców. Potwierdził przywilej bartnikom z obowiązkiem dostarczania rocznie 144 i 1/2 kwarty miodu i kamienia wosku.

1673 r. – miasto liczyło 823 mieszczan (652 mieszkało na Starym Mieście, a 171 na Nowym Mieście), w tym ok. 200 Żydów. 27 osób mieszkało we Dworze. 80 osób było związanych z kościołami. Ogółem 930 osób. Wieś Stołpno liczyła 54 mieszkańców.

1674 r. – miasto liczyło 968 mieszkańców, w tym 207 Żydów (21,4% ogółu).

1675 r. – ówczesny Międzyrzec słynął z dobrego piwa. W mieście znajdowało się wiele browarów i karczm. Piwo międzyrzeckie było sprzedawane w Lublinie i Brześciu.

1680 r. – wielki pożar miasta.

1688 r. – wizytacja biskupa unickiego. W parafii pw. św. Piotra i Pawła na Nowym Mieście było 16 domów i 34 dusze (wiernych) do spowiedzi.

1689-1692 r. – kahał międzyrzecki zaczął się usamodzielniać, w związku z tym prowadził zaciętą walkę z kahałem tykocińskim o zwierzchnictwo nad gminami żydowskimi w okolicy Mielnika.

1699 r. – Międzyrzec liczył już 229 dymów (domów), a więc około 1380 mieszkańców.

1701 r. – nadanie na wniosek Stanisława Opalińskiego przez króla Augusta II przywileju na jarmark we wrześniu, w dzień św. Idziego – opata.

1706 r. – zajęcie miasta przez wojska szwedzkie i nałożenie kontrybucji wojennej.

1708 r. – ponowne zajęcie miasta przez wojska szwedzkie pod komendą generała Krasa, nałożenie kontrybucji wojennej w kwocie 3.000 tyńfów.

po 1710 r. – wydanie przywileju dla garncarzy przez Elżbietę Helenę Sieniawską.

1711-1715 r. – kilkakrotne zmuszanie mieszczan międzyrzeckich do wpłaty sum na wojska saskie i moskiewskie. Miasto poniosło w tym czasie ogromne straty ludności.

1711 r. – z powodu zniszczeń wojennych miasto liczyło tylko 180 dymów (domów). Znaczna część domów stała pusta.

1718 r. – spłonienie bożnicy wraz z zespołem przyległych budynków kahałnych.

15 sierpnia 1718 r. – nadanie przez Elżbietę Sieniawską przywileju dla Żydów (starozakonnych) do prowadzenia handlu towarami i prawa szynków wszelkich w kramicach i domach.

1723 r. – wizytacja biskupa łuckiego Stefana Rupniewskiego w parafii pw. św. Mikołaja.

1726 r. – wizytacja władcy, czyli biskupa włodzimiersko-brzeskiego, obrzędu greckiego Leona Kiszki w cerkwiach unickich.

1735 r. – kolejny pożar miasta.

10 stycznia 1736 r. – wydanie przez Augusta Czartoryskiego rozporządzenia nakazującego budowę obiektów według projektów architekta.

1740 r. – wydanie przez króla Augusta III przywileju na trzy jarmarki: „na Trzech Króli, na Wniebowzięcie NMP i na św. Michała Archanioła”.

1741 r. – wydanie przez Augusta Czartoryskiego „uniwersału” regulującego zasady zasiedlania pustych gruntów.

1743 r. – wielkie wylewy rzek, który zatopiły dużą część dobytku mieszkańców.

1747 r. – otoczenie kościoła pw. św. Mikołaja murowanym parkanem i założenie fundamentów pod dzwonnica, na koszt J. O. Andrzeja Załuskiego, biskupa krakowskiego.

1748 r. – odnotowanie w Międzyrzeciu i okolicach epidemii na bydło oraz zniszczeń pól przez szarańczę.

1752 r. – pożar kościoła pw. św. Mikołaja.

1752 r. – budowa murowanej plebanii kościoła pw. św. Mikołaja.

1753 r. – budowa browaru piwnego przy ul. Lubelskiej (dzisiejszy „czworak”).

1754 r. – gruntowne odrestaurowanie i powiększenie kościoła pw. św. Mikołaja za sprawą księcia Augusta Czartoryskiego oraz budowniczego Christiana Piotra Aignera.

1759 r. – zawarcie umowy między gminami żydowskimi z Międzyrzecia i Łukowa, na mocy której Żydzi z okolicznych wsi i miasteczek mogli modlić się oraz grzebać swoich zmarłych w Międzyrzeciu.

1761 r. – przebudowa ratusza stojącego na rynku staromiejskim – materiały budowlane na ten cel ofiarował August Czartoryski.

1761 r. – prawdopodobne powstanie dzielnicy żydowskiej „Szmulowizna”.

20 listopada 1761 r. – międzyrzeccy Żydzi (starozakonni) otrzymali zgodę biskupa łuckiego Wołłowicza na wzniesienie murowanej bożnicy.

1761-1779 r. – powstanie nowej synagogi zbudowanej na planie prostokąta o wymiarach 31,7 m x 26,3 m.

1772-1774 r. – wzniesienie nowej murowanej cerkwi unickiej na Nowym Mieście, dzięki fundacji księcia Augusta Czartoryskiego.

1773 r. – sporządzenie przez inżyniera Markowskiego „Planty Generalnej Ogrodów Międzyrzeckich”, zapewne w celach ich przebudowy.

23 marca 1775 r. – wydanie przywileju przez króla Stanisława Augusta za sprawą Adama Kazimierza Czartoryskiego na trzy jarmarki: „na wigilię św. Mikołaja, na przemienienie św. Mikołaja i na Matkę Bożą Gromniczną”.

1775 r. – między mostami na rzece Krzna stał młyn miejski: „budynek z drzewa kostkowego na palach dębowych, gontami bity, komin murowany”.

1775 r. – na Stołpnie stał młyn o 2 kołach i 4 kamieniach: „miał poza młynnicą „Izbę Młynarską” i komorę, kryty również gontem”.

1775 r. – w mieście znajdowały się 424 domy.

1777 r. – budowa kapliczki św. Floriana w parku Potockich.

2 sierpnia 1780 r. – cesarz austriacki Józef II, wracając z Petersburga do Wiednia, nocował w pałacu książąt Czartoryskich. Był podejmowany przez Hieronima Radziwiłła w zastępstwie nieobecnego ks. Czartoryskiego.

1781 r. – rozebranie starej drewnianej cerkwi unickiej pw. św. Mikołaja.

6 listopada 1782 r. – wizyta rosyjskiego wielkiego księcia Pawła (przyszłego cara) wraz z małżonką, w licznej asyście.

1782-1784 r. – wybudowanie świątyni na koszt Adama Czartoryskiego (pierwotnie cerkiew unicka pw. św. Mikołaja).

1784 r. – ustanowienie przez władze carskie parafii prawosławnej w miejscu parafii unickiej pw. Św. Mikołaja.

1784 r. – wzniesienie murowanego parkanu w stylu barokowo-klasycystycznym, od strony Rynku przed nową cerkwią pw. św. Mikołaja.

1784 r. – dzierżawa przez mieszczan młynów: Miejskiego, Rudnickiego i Wietrznego Stołpińskiego.

1787 r. – potwierdzenie przez Adama Czartoryskiego przywilejów dla cechu szewców i kowali.

1787 r. – budowa potażni (miejsce spalania drewna i węgla drzewnego, z którego popiołu produkowano potaż, czyli zanieczyszczoną postać węglanu potasu, który był powszechnie stosowany przy produkcji mydła, szkła, wyrobów ceramicznych, bielienia tkanin oraz jako nawóz).

Obok postawiono alkierz dla potażnika (człowiek zajmujący się wypalaniem potażu).

1787 r. – miasto liczyło ponad 1 800 mieszkańców.

czerwiec 1788 r. - powódź, podczas której woda zalała ogrody i pola oraz przewracała młyny na rzekach. Zniszczyła również część budynków.

1788 r. – Stare Miasto liczyło 1 606 mieszkańców, w tym 717 Żydów. Nowe Miasto zaledwie 207 osób – tylko chrześcijan. Razem 1 813 osób.

1788 r. – Na Starym Mieście znajdowało się 327 domów, w tym 155 domów chrześcijańskich i 130 domów żydowskich. Na Nowym Mieście znajdowało się 17 domów.

4 ćw. XVIII w. – miasto liczyło 9 polskich cechów rzemieślniczych: szewców, garncarzy, kuśnierzy, zdunów, czapników, krawców, mieczników, i dziegciarzy.

24 października 1789 r. – wydanie przez Adama Czartoryskiego przywileju dla kupców żydowskich, w którym zobowiązuje ich do wystawienia za szkołą żydowską dwunastu murowanych kramnic.

1789 r. – wydanie na prośbę Adama Czartoryskiego pozwolenia przez króla Stanisława Augusta na jarmark na „św. Jakuba Apostoła”.

1789-1790 r. – wzniesienie nowych kramnic (w mieście od dawna istniało 26 kramnic stojących na rynku Staromiejskim – wszystkie były własnością Żydów).

1789-1796 r. – dokonanie przez Leonarda Targońskiego – geometrę granicznego Ziemi łomżyńskiej na zlecenie ks. Czartoryskiego, pomiarów i opisu Międzyrzecza i wszystkich wsi oraz folwarków należących do dóbr międzyrzeckich.

1790 r. – budowa z inicjatywy ks. Czartoryskiego lazaretu „szpitala” wojskowego na Nowym Mieście.

1791 r. – w mieście działają dwie austerie piwne (karczma lub zajazd) oraz 36 karczm (5 chrześcijańskich i 31 żydowskich) urządzonych w prywatnych domach.

1791 r. – uregulowanie przez ks. Adama Czartoryskiego spraw dotyczących funkcjonowania cechu kuśnierskiego, czapniczego, krawieckiego i szmuklerskiego (osoba wyrabiająca wyroby pasmanteryjne – pasy, galony, frędzle i inne).

1792 r. – posadzenie przed plebanią parafii pw. św. Mikołaja pamiątkowego dębu (rośnie do dzisiaj) przez księdza Feliksa Turskiego w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja.

1793-1795 r. – Międzyrzec w województwie podlaskim.

październik 1794 r. – przejście przez miasto oddziału wojsk rosyjskich pod dowództwem generała Suworowa.

1795-1809 r. – zabór austriacki.

17 kwietnia 1796 r. – wprowadzenie monety austriackiej, złotej reńskiej oraz bankocetle (niemiecki Bancozettel), który był pierwszym papierowym pieniądzem używanym na terytorium Austro-Węgier w latach 1762-1811). Polską złotą i srebrną monetę pozostawiono w obiegu do końca 1796 r. a miedzianą do 1.VIII. 1796 r. Obowiązywały austriackie przepisy celne, karne i cywilne prawo austriackie.

17 sierpnia 1796 r. – złożenie przysięgi wierności przez mieszczan i „żydowskie pospólstwo” dla cesarza Austrii Franciszka II.

listopad 1796 r. – przeprowadzenie pierwszego poboru do wojska austriackiego. Językiem urzędowym był język niemiecki.

1797 r. – w diecezji łuckiej przybył czwarty dekanat – międzyrzecki, który obejmował parafie: Międzyrzec, Ostrówki, Rossosz, Łomazy, Wisznice, Sławatycze, Opole, Komarówkę, Wołyn i Włodawę.

1798 r. – uzyskanie połączenia pocztowego z miastami cyrkułowymi (w miastach tych funkcjonowały władze cyrkułowe (wójt i ławnicy cyrkułowi oraz władze sądowe). Dzięki temu Międzyrzec uzyskał połączenia z Lublinem, Warszawą i Brześciem.

koniec XVIII w. – przeniesienie leśnictwa z Piszczanki na teren położony u zbiegu ulic Partyzantów i ul. Kościuszki (posesja przy ul. Kościuszki 1).

1800 r. – ks. Grzegorz Piramowicz, Sekretarz Komisji Edukacji Narodowej, proboszczem parafii pw. św. Mikołaja.

1802 r. – budowa pałacu wg projektu Piotra Aignera (pałac został zniszczony w 1888 r.).

20 grudnia 1802 r. – ustanowienie Cechu Murarskiego.

1804 r. – wprowadzenie obowiązku służby wojskowej dla Żydów.

9 października 1805 r. – wcielenie dekanatu międzyrzeckiego do nowo erygowanej diecezji lubelskiej.

1805 r. – przebudowa rezydencji Czartoryskich, podczas której wzniesiono klasycystyczny pałac oraz przekształcono park.

1805 r. – główny punkt składowy (celny), który podlegał inspektorowi granicznemu w Terespolu.

1805 r. – wizyta wypoczynkowa cara Aleksandra I w towarzystwie marszałka dworu hr. Tołstoja, który po bitwie pod Austerlitz wracał z Wiednia do Petersburga.

10 stycznia 1807 r. – narodziny Henryka Niewęglowskiego, znakomitego matematyka, syna Ignacego i Salomei z Niedźwieckich.

od 1807 r. – wejście parafii międzyrzeckiej w skład diecezji chełmskiej.

1807 r. – utworzenie cmentarza rzymsko-katolickiego przy ul. Brzeskiej.

1807 r. – miasto liczyło 478 domów i 2 945 mieszkańców.

1808 r. – udzielenie pozwolenia przez cesarza Franciszka I na jarmarki 18 grudnia (św. Mikołaja) i 25 grudnia (św. Jakuba). We wtorki i czwartki w mieście odbywały się targi.

1808 r. – stacjonowanie w mieście regimentu austriackiego.

1809-1815 r. – włączenie miasta do Księstwa Warszawskiego, departamentu siedleckiego, powiatu bialskiego.

1810 r. – utworzenie cmentarza żydowskiego.

1810 r. – miasto liczyło 2686 mieszkańców w 432 domach.

1811 r. – utworzenie pierwszej koedukacyjnej szkoły elementarnej.

1811 r. – wizytacja biskupa lubelskiego Wojciecha Skarszewskiego w parafii międzyrzeckiej.

20 maja 1812 r. – pożar rynku.

20 września 1814 r. – przejazd przez Międzyrzec cara Aleksandra I. udającego się na kongres do Wiednia.

1814 r. – budowa przy kościele przez proboszcza parafii pw. św. Mikołaja Adama Kukiela szpitala o sześciu izbach.

1815-1918 r. – włączenie Międzyrzecza do Królestwa Polskiego, zabór rosyjski. Departament siedlecki zmieniono na województwo podlaskie, cyrkuły na obwody. Miasto znalazło się w obwodzie radzyńskim.

1816 r. – podjęcie przez księcia Czartoryskiego cara Aleksandra I.

1818 r. – utworzenie nowej diecezji podlaskiej, w której skład weszła parafia międzyrzecka.

PIECZĘĆ USC W MIEDZYRZECU
Międzyrzec (pow. radzyński, dep. siedlecki), 1813 r.
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SIEDLCACH.

*Pieczęć Urzędu Stanu Cywilnego w Międzyrzeczu z 1813 r.
Archiwum Państwowe w Siedlcach*

- 1818 r.** – miasto liczyło 420 domów drewnianych i 65 murowanych.
- 1819 r.** – założenie apteki przez Karola Ferdynanda Eichlera (aptekarz, żołnierz kampanii napoleońskiej w 1812 r., autor pierwszego polskiego podręcznika aptekarskiego).
- 1819 r.** – działalność szkoły parafialnej. W 1866 r. została przekształcona na niższą szkołę żeńską z językiem wykładowym rosyjskim.
- 1821-1822 r.** – budowa traktu brzeskiego bitego (szosa) łączącego Międzyrzec z Warszawą i Brześciem, o szerokości 5,40 m.
- 18 listopada 1823 r.** – zapisanie przez Konstantego Czarторыńskiego Dyrekcji Generalnej Poczty Królestwa Polskiego jednego morga ziemi przy nowo powstałej szosie warszawskiej. Wkrótce wzniesiono tam murowane budynki przeznaczone na stację pocztową.
- 1823 r.** – budowa bydłobójni miejskiej, której koszt wyniósł 8 160 polskich złotych.
- 1823-1824 r.** – utworzenie budynku Obwodu Drogowego, tzw. „koszarka drogowa” (dzisiejsza ul. Warszawska).
- 1827 r.** – miasto posiadało 6 studni publicznych: cztery na placu rynkowym, dwie pozostałe znajdowały się na ul. Kościelnej i ul. Chaussee (Warszawska).
- 1827 r.** – rozebranie kramnic miejskich z powodu złego stanu technicznego.
- 1827 r.** – Międzyrzec ponownie największym miastem w województwie podlaskim.
- 1827 r.** – miasto liczyło 4 609 mieszkańców, w tym 3 012 Żydów, co stanowiło 65,4% ogółu.
- 1827 r.** – prowadzenie działalności handlowej przez 90 osób, w tym 12 chrześcijan.
- do 1827 r.** – wybrukowanie większości ulic i części rynku staromiejskiego. Ulice zaopatrzone w murowane rynsztoki.
- 1829 r.** – w mieście funkcjonowały 3 instytucje publiczne, 5 gmachów publicznych i 4 rękodzielnie.
- 1829 r.** – w mieście działało 7 domów zajezdnych, garbarnia, kotłarnia, mydlarnia, wytwórnia kleju i hamernia (huta żelaza).

1829-1830 r. – kwaterowanie w mieście generała Tadeusza Suchorzewskiego, dowódcy 1 brygady ułanów polskich.

1831 r. – pojawienie się cholery (ostra i zaraźliwa choroba zakaźna przewodu pokarmowego). Umarło co najmniej 100 osób.

1831 r. – w mieście działały 2 odlewnie miedzi należące do Salomona Cirlesa.

19 sierpnia 1831 r. – starcie wojsk rosyjskich pod dowództwem generałów: Gołowina i Rosena z wojskami polskimi, dowodzonymi przez generałów: Ramorino i Prądzyńskiego, zakończone rozbiciem oddziału rosyjskiego pod Rogoźnicą, gdzie w walce zginął generał Warpachowski.

27 stycznia 1832 r. – przejazd gen. Prądzyńskiego pod eskortą oficera huzarów, który wraz z żoną został deportowany jako więzień w głąb Rosji.

1835 r. – utworzenie szkoły rzemieślniczo-niedzielnej.

1836 r. – rozpoczęcie działalności Szpitala Starozakonnych (żydowskiego) na Nowym Mieście.

1837 r. – epidemia cholery, która zdziesiątkowała mieszkańców miasta, szczególnie ludność żydowską.

1837-1844 r. – miasto w guberni podlaskiej.

1839 r. – wybudowanie na cmentarzu katolickim murowanej kaplicy św. Rocha, w miejscu drewnianej kapliczki, istniejącej od 1807 r.

1839 r. – rozebranie starego ratusza, użytkowanego jako odwach (areszt wojskowy bądź główna siedziba warty garnizonu).

1841 r. – wytyczenie dzisiejszej ul. Żelaznej (dawna Nowa) i przedłużenie ul. Rymarskiej.

5-17 maja 1841 r. – pożar centrum miasta, w którym spłonęło 81 domów mieszkalnych (w tym 39 murowanych) i 55 budynków gospodarczych.

1842 r. – regulacja miasta wg planów inż. Jełowickiego, wytyczenie nowych ulic.

1843 r. – likwidacja kramów żydowskich w rynku, regulacja koryta Krzyny.

1844 r. – nabycie dóbr międzyrzeckich przez hrabstwo Augustówów Potockich.

1844-1866 r. – Międzyrzec w guberni lubelskiej.

1844-1845 r. – wybudowanie murowanych kramnic na rynku międzyrzeckim, postawionych w miejsce dawnych drewnianych.

17-29 sierpnia 1845 r. – wielki pożar, który strawił większą część zabudowy miasta – spłonęło 301 domów (147 murowanych) i wiele budynków gospodarczych.

1845 r. – założenie przez Karola Eichlera wytwórni produkującej wody kolońskie i kwiatowe, które były słynne w kraju i za granicą.

ok. 1845 r. – zasypanie starego odcinka koryta rzeki, od stawu do obecnej posesji przy ul. Jatkowej 8, likwidując w ten sposób wyspę „Młyńską”.

1845 r. – wytrasowanie ul. Komarówka i obecnej ul. Nowej.

1846 r. – decyzja Rady Administracyjnej wprowadzająca zakaz budowy domów drewnianych przy rynku, ul. Brzeskiej, Chaussee (Warszawskiej), Kościelnej i Lubelskiej.

1846-1848 r. – likwidacja granicy celnej z Rosją.

1847 r. – projekt Franciszka Marii Lanciego dot. budowy ratusza w rynku. Do realizacji nie doszło ze względu na opór kupców żydowskich.

1848 r. – epidemia cholery na przełomie sierpnia i września, w skutek której zmarło ponad 1000 osób, w większości Żydów.

1847-1848 r. – wzniesienie na koszt hr. Potockiego kompleksu budynków przeznaczonych dla stacjonującego w Międzyrzecu wojska rosyjskiego. W skład zespołu wchodziły: drewniany lazaret, murowany, kryty dachówką budynek cerkwi i cekhauzu (składnica broni oraz sprzętu i wyposażenia wojskowego), łaźnia i kilka budynków gospodarczych.

1850 r. – wzniesienie przez Żydów nowego murowanego szpitala, w miejsce spalonego, przy ul. Warszawskiej (dawniej Chaussee).

1850 r. – wzniesienie w parku Potockich murowanej wieżyczki neogotyckiej, w kształcie sześciobocznego słupa.

1851 r. – spustoszenie przez lipcowy grad pól międzyrzeckich.

1851 r. – utworzenie na koszt unickich mieszkańców Starego Miasta i okolicy (Szawek, Strzakłów, Maniów, Zasiadek, Łukowiska, Krzewicy, Koszeliki i Rogoźnicy) unickiej szkoły elementarnej. Umieszczono ją w byłej plebanii unickiej (plebanowi parafianie wybudowali nowy budynek), a uczyli w niej organiści staromiejskiej cerkwi unickiej: Jan Gładkiewicz, a po nim Jan Juszkievicz z Radzyna. Językiem nauczania był Polski.

1852 r. – powstanie zespołu parkowo-pałacowego. Budowa pałacu wg projektu Franciszka Marii Lanciego.

1852 r. – powiększenie zespołu dworskiego o stajnię i wozownię.

1852 r. – ponowna epidemia cholery, która zdziesiątkowała mieszkańców miasta.

1852 r. – utworzenie przy ul. Łukowskiej szkoły parafialnej, zaprojektowanej przez Franciszka Marię Lanciego.

1852 r. – rozpoczęcie budowy szosy z Radzyna do Międzyrzeca.

1854 r. – rabunek skarbcza kościelnego w kościele pw. św. Mikołaja. Skradziono klejnoty pochodzące z XVI i XVII wieku.

1856 r. – wizyta cara Aleksandra II w drodze do Warszawy, który zatrzymał się na obiad w budynku poczty konnej.

3 września 1856 r. - przejazd przez miasto Monsignor Don Flavio Chigi, nadzwyczajnego posła papieża Piusa IX, jadącego do Moskwy na koronację Aleksandra II.

1857 r. – miasto liczyło 8 062 mieszkańców.

1858 r. – utworzenie drugiej unickiej szkółki elementarnej na Nowem Mieście. Utrzymywana była kosztem unickich mieszczan tej części miasta oraz włościan wsi: Stołpna, Tuliłowa, Berezy, Wysokiego, Sitna, Utrówki i Żabc. Nauczycielem został niejaki Filip Włos z Ostrowia Włodawskiego.

1859 r. – uruchomienie przez hr. Potockich młyna parowego w murach starego pałacu; równocześnie polecono znieście 3 młynów na Krznie. Był to największy młyn parowy w Guberni Siedleckiej. Ponadto polecono osuszenie w środku miasta wielkiego stawu, poprawiając tym samy stan zdrowia ludności.

1862 r. – budowa dwóch drewnianych studni.

1862 r. – miasto liczyło 535 domów mieszkalnych i 8 219 mieszkańców (w tym 6 636 Żydów), tj. 80,7% ogółu ludności.

1863 r. – dwie parafie unickie – jedna na Nowym Mieście, a druga na Starym Mieście.

1863-1864 r. – funkcjonowanie trzech szkół elementarnych: jedna rzymsko-katolicka i dwie unickie. Liczba uczących się w r. 1864 – 191: w szkole rzym.-katolickiej 109 (dziewcząt 28), w szkole unickiej staromiejskiej 56 (dziewcząt 10), w szkole unickiej nowomiejskiej 26 (dziewcząt 6).

Po 1863 r. – wzniesienie nowych koszar dla wojsk rosyjskich na Piaskach przy wyjeździe w kierunku Radzynia Podlaskiego.

1864 r. – męska 2-klasowa szkoła.

1864 r. – miasto liczyło 8 704 mieszkańców, w tym 1 762 Polaków i 6 928 Żydów. Na 600 domów mieszkalnych 150 było murowanych, 190 należało do Polaków a 376 do Żydów.

1864 r. – uwłaszczenie mieszkańców Międzyrzeczczyzny. W tym czasie w skład dóbr wchodziły: miasto Międzyrzec, 18 folwarków i 8 awulsów (dawna nazwa folwarku bez włościan). Ponadto do dóbr należały 52 wsie, z czego 38 wsi pańszczyźnianych, 3 czynszowych i 11 bojarских. Ordynacja Międzyrzeczka była drugą co do wielkości ordynacją w Królestwie Polskim.

1866 r. – Międzyrzec w guberni siedleckiej.

1866 r. – Międzyrzec przestał być miastem prywatnym.

1867 r. – otwarcie stacji kolei żelaznej warszawsko-terespolskiej.

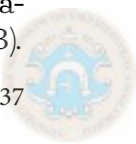
1 stycznia 1867 r. - dotychczasowa szkoła unicka na Starym Mieście została przeorganizowana na szkołę dwuklasową, gdzie od jesieni nuczano tylko chłopców. Szkoła istniała do 1915 r.

1867 r. – rozpoczęcie działalności żeńskiej szkoły mieszanej przy ul. Brzeskiej z rosyjskim językiem nauczania. Wówczas zamknięto szkołę na Nowym Mieście.

25 sierpnia 1872 r. - pożar miasta, który zniszczył znaczną część rynku i bocznych ulic, m. in. szpital kościelny.

1873 r. – epidemia cholery. Choroba zaatakowała nie tylko mieszkańców miasta, ale również wszystkie okoliczne wioski. Dla ograniczenia zarazy w każdej wsi pozakładano cmentarze choleryczne.

1875 r. – oddanie do użytku parterowego budynku magistratu, przebudowanego w 1928 r. wg projektu J. Radziejewskiego (obecnie Plac Jana Pawła II 3).

19 maja 1875 r. – pożar, w skutek którego zniszczeniu uległo 80 domów w centrum miasta.

13 lipca 1876 r. - działalność sądu pokoju, sądu gminnego, kancelarii rejentalnej oraz wydziału hipotecznego.

1876 r. – rozpoczęcie działalności pierwszej fabryki zapalek Berka Mendelbauma (działała do 1925 r.).

1880 r. – wzniesienie budynku rzeźni miejskiej przy ul. Brzeskiej 43, który funkcjonował do 1938 r.

1880 r. – drugi młyn parowy własności Szymona Papierni.

25 maja 1883 r. – próba wręczenia przez unitów petycji na stacji kolejowej kardynałowi Venutellemu, posłowi nadzwyczajnemu papieża Leona XIII udającego się do Moskwy na koronację Aleksandra III.

1885 r. – sprzedaż dóbr międzyrzeckich Andrzejowi hr. Potockiemu z Krzeszowic, z prawem dożywocia dla hr. Aleksandry Potockiej.

1885 r. – otwarcie Żydowskiej Biblioteki Powszechnej (Gmina Wyznaniowa Żydowska) przy ul. Łukowskiej 1.

1886 r. – w mieście funkcjonowały 2 apteki, cerkiew wojskowa, synagoga, 10 domów modlitw dla Żydów, urzędy wojskowe, komisariat wojskowy i sztab pułku.

1886 r. – drugi tor kolejowy z Warszawy do Brześcia o szerokości 1524 mm.

1886 r. – ludność Międzyrzecza liczyła **11 664 osoby**. **Chrześcijan było 2 372, natomiast Żydów 9 285.**

1886 r. – w mieście było 96 domów murowanych, 503 domy drewniane i 15 użytku publicznego; 20 ulic, w tym 3 niebrukowane; 3 place handlowe i 1 rynek.

1887 r. – utworzenie przy ul. Warszawskiej 28 firmy „Szeimel bracia Sruł i Szymon Fabryka Narzędzi Rolniczych”.

1888 r. – pożar młyna parowego hr. Potockiego.

1889 r. – utworzenie drugiej fabryki zapalek Bernsztejna.

1889 r. – budowa gorzelnii oraz tartaku parowego w folwarku Zadworne.

1889 r. – trzecia fabryka zapalek Dawida Szlemy Rotenberga przy ul. Brzeskiej 1 o nazwie „Fabryka zapalek IMPERIAL D. Rotenberga”. Została zlikwidowana w lipcu 1925 r.

1890 r. – urządzenie w miejscu spalonego młyna parowego gorzelnicy hr. Potockiego. Gorzelnia była czynna do 1915 r., ponieważ w tym czasie Rosjanie zdemontowali urządzenia mosiężne i miedziane.

1893 r. – właściciele dóbr międzyrzeckich umieścili w ścianie prezbiterium kościoła pw. św. Mikołaja (po prawej stronie) tablicę pamiątkową z popiersiem marmurowym ś.p. hr. Aleksandry Potockiej.

1895 r. – utworzenie pierwszego zakładu fotograficznego prowadzonego przez Karola Smoleńskiego.

II połowa XIX w. – w mieście powstały dwie fabryki obsadek. Produkowane wyroby opatrzone były wspólną dla dwóch zakładów marką „Columbus”, m.in. fabryka obsadek Symchy Minca, która zatrudniała 52 osoby.

1896 r. – utworzenie na rogu ul. Warszawskiej i Kościelnej szkoły felczerów wojskowych (obecnie znajduje się tu sklep).

1898 r. – w mieście przybyło 10 zakładów skórzanych, zakład wypalania kości, fabryka wina rodzynkowego, 4 olejarnie, 2 kaszarnie, fabryka perfum, 2 zakłady wytopu wosku, 2 czesalnie sierści i 25 warsztatów szczecińskich.

1900 r. – pojawienie się na ulicach Międzyrzecza pierwszych rowerów francuskiej firmy „Peugeot”.

1903 r. – utworzenie pierwszego w cesarstwie rosyjskim Związku Szczotkarzy – protoplasty dzisiejszych związków zawodowych.

1903 r. – w mieście funkcjonowało 66 fabryk i rękodzielni.

1903 r. – tygodniowa wizyta Henryka Sienkiewicza. Pisarz przebywał w pałacu Potockich u krewnego Dmochowskiego, który był zarządcą dóbr.

1903 r. – podzielenie miasta na 5 kwartałów: Stare Miasto, Nowe Miasto, Piszczanka, Kaukaz (Przystańszczyzna) i Piaski (Wiatraki).

3 maja 1904 r. – powołanie pierwszej Międzyrzeckiej Ochotniczej Straży Pożarnej „Śródmieście”.

1904 r. – w mieście istniało 66 fabryk i rękodzielni, w tym 25 warsztatów szczeniarskich.

1905 r. – rozpoczęcie działalności orkiestry dętej Mendla Szpilmana „Klezmera”, która funkcjonowała do II wojny światowej.

30 stycznia 1905 r. – wybuch pierwszego strajku robotniczego. Robotnicy wszystkich zakładów międzyrzeckich nie stawili się do pracy.

1905 r. – uzyskanie przez unitów na skutek ukazu tolerancyjnego wolności wyznania i przejście na obrządek rzymsko-katolicki.

1905 r. – działalność Polskiej Macierzy Szkolnej. W wyniku rozporządzenia generała gubernatora została zlikwidowana z dniem 1 lipca 1908 r.

24 sierpnia 1905 r. – zamieszki uliczne związane ze strajkiem robotników.

1905 r. – powiększenie cmentarza rzymsko-katolickiego o 15 678 m², poprzez poszerzenie go w kierunku południowo-zachodnim.

1905 r. – utworzenie Biblioteki Polskiej Macierzy Szkolnej przy ul. Warszawskiej 26, która funkcjonowała do 10 listopada 1939 r.

1905 r. – opuszczenie miasta przez wojsko rosyjskie, które przebywało w mieście 75 lat.

1906 r. – rozpoczęcie działalności Banku Kupieckiego Żydowskiego.

1907 r. – utworzenie Spółdzielczego Stowarzyszenia Spożywców. W 1967 r. Spółdzielnia weszła w skład Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem” w Lublinie.

1907 r. – misje święte w parafii pw. św. Mikołaja. Były to pierwsze rekolekcje od kilkudziesięciu lat.

1907 r. – likwidacja Folwarku Zadworne. Grunty rozdzielono pomiędzy mieszkańców miasta. Ponadto wytyczono ul. Polną, Strzelecką, Przechodnią i Czystą.

1907-1908 r. – utworzenie w synagodze nowego Aron ha-Kodesz. Była to szafa ołtarzowa służąca do przechowywania zwojów Tory, czyli rodau. Jeden z najważniejszych elementów wyposażenia głównej sali modlitwy.

1908 r. – rozpoczęcie działalności Banku Ludowego i Kółka Rolniczego.

1910 r. – skupienie handlu głównie na rynku głównym, placu u zbiegu Piszczanki z ulicą Kościelną (tzw. Świński Rynek) i Rynku Nowego Miasta (tzw. Koński Rynek).

1910 r. – utworzenie Spółdzielczego Stowarzyszenia Spożywców.

1910 r. – w 32 działających szpeciniarniach zatrudnionych było 759 robotników.

1910 r. – przy ul. Brzeskiej 44 wzniesiono kolejny młyn.

1910 r. – ludność Międzyrzeca liczyła ogółem 17 620 mieszkańców, w tym 4 842 katolików, 27 prawosławnych, 7 luteranów i 12 744 Żydów. Liczba domów wynosiła 599, w tym 96 murowanych, 503 drewniane, 15 użyteczności publicznej. W mieście znajdowało się 20 ulic, w tym 3 niebrukowane. Były 3 place targowe i 1 rynek.

1910 r. – Zarząd Miasta (Magistrat) składał się z burmistrza, kasjera, dwóch sekretarzy, 3 ławników mieszczan i kancelisty.

1911 r. – zezwolenie przez władze rosyjskie na utworzenie prywatnej 4 klasowej szkoły żeńskiej dla dziewcząt żydowskich z kursem progimnazjalnym. Była to pierwsza tego typu instytucja oświatowa w mieście.

1911 r. – ukazanie się książki byłego proboszcza międzyrzeckiego Adolfa Pleszczyńskiego pod tytułem „Opis historyczno-statystyczny parafii Międzyrzeckiej” nakładem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie.

1912 r. – otwarcie wystawy rolniczej na placu św. Floriana, zorganizowanej przez administratora dóbr hr. Potockiego.

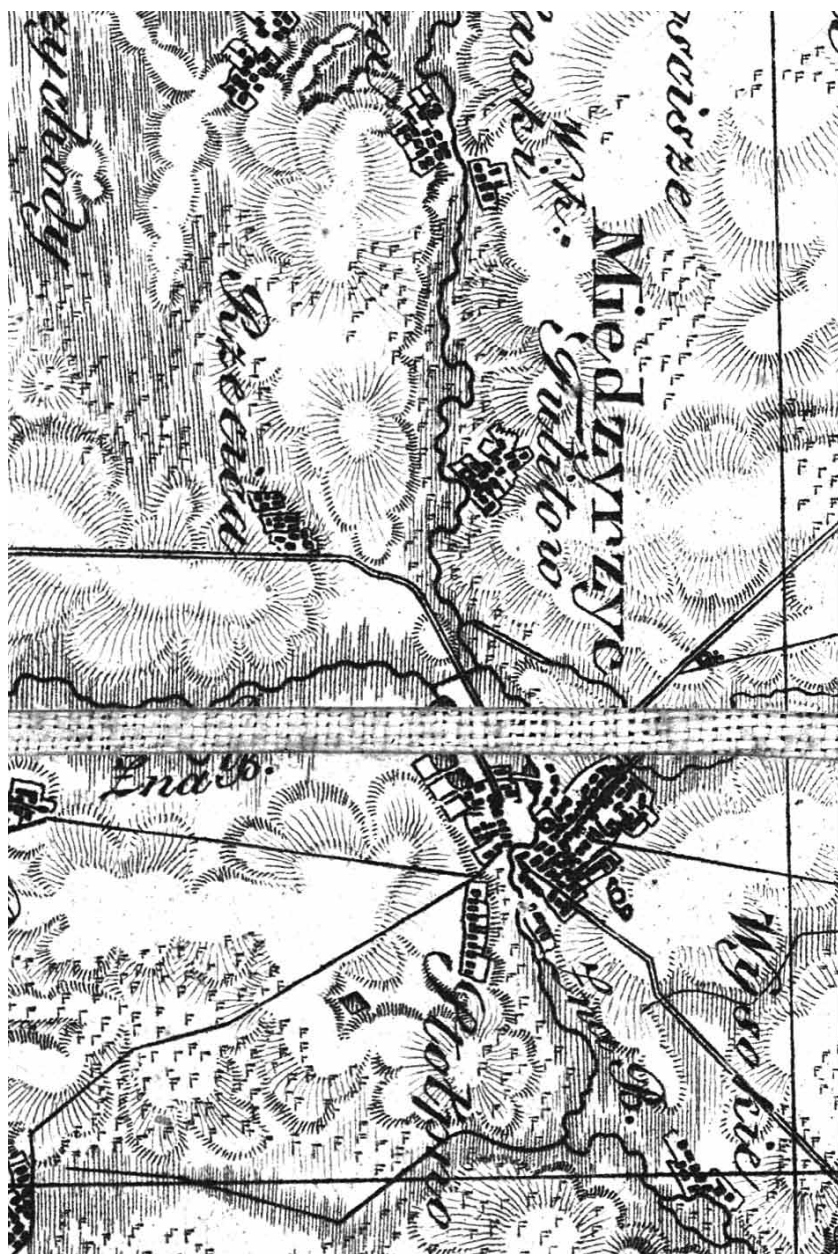
1912-1915 r. – miasto w guberni chełmskiej.

1913 r. – na obrzeżach miasta przebiegała granica imperium carskiego.

1913 r. – rozpoczęcie działalności kina „Iluzjon” przy ul. Staromiejskiej należącego do Jankiela Rajszege Zilberga.

przed 1914 r. – założenie i prowadzenie drukarni przez Jeszaja Josefa Rogożyka przy ul. Jatkowej 10. Wydawał on książki i prasę w języku polskim oraz jidysz.

Mapka z 1808 r.

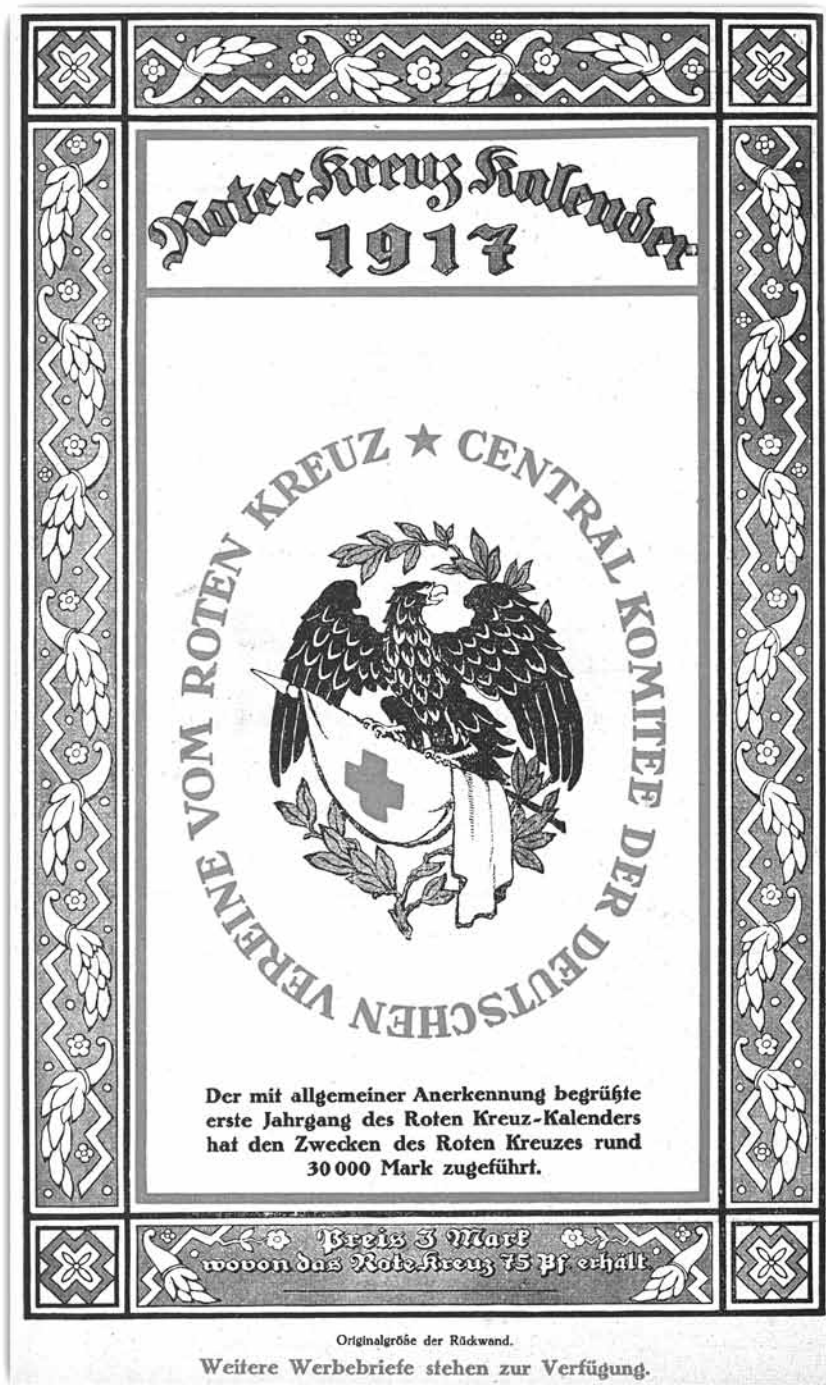

Nad rzeką Krzna (czasopismo Naokoło świata, nr 16, 1904 r.)

Rynek (czasopismo Naokoło świata, nr 16, 1904 r.)

Okladka kalendarza niemieckiego z 1917 r.

Okres 1914-1945

1914 r. – utworzenie zakładu fotograficznego Chaima Kronharca.

1914-18 r. – zniszczenie ogrodu pałacowego przez Rosjan, następnie przez wojska austriackie i niemieckie.

czerwiec 1915 r. – opuszczenie miasta przez władze rosyjskie.

1 lipca 1915 r. – przeniesienie Magistratu do Charkowa, na terenie dzisiejszej Ukrainy, przy ul. Czebotarskiej. Burmistrzem był Dionizy Korsak, kasjerem kasy miejskiej i sekretarzem kolegiąlnym Stanisław Leszczyński, sekretarzem gubernialnym Jan Woszczyński. (nie zachowały się żadne archiwalia). Magistrat funkcjonował do października 1917 r.

1915 r. – miasto zaczęło korzystać z własnej elektrowni. Prąd produkowali bracia Finkelsztajn, którzy przed 1910 r. wybudowali młyn parowy przy ul. Brzeskiej, a w 1915 r. otworzyli przy nim elektrownię. Od 1930 r. firma działała pod szyldem „Elektrownia i Zakłady Przemysłowe, Młyn i Tartak”.

1915-1918 r. – użytkowanie cerkwi pw. św. Piotra i Pawła przez Niemców jako magazynu zbożowego.

14-16 sierpnia 1915 r. – bitwa pod Tuliłowem pomiędzy wojskami rosyjskimi i austriackimi.

27 sierpnia 1915 r. – otrzymanie rozkazu przez armię austriacką do wycofania się do Brześcia Litewskiego.

1915 r. – pożar większości zabudowy przy ul. Piszczanka.

wrzesień 1915 r. – wkroczenie armii niemieckiej do miasta. Wprowadzono godzinę policyjną, kontyngenty oraz sądy polowe (do 1918 r.). Międzyrzec stał się siedzibą Komendy Etapowej (Etappen-Gebiet – 91 mobilie Etappen – Kommandatur). Miastem zarządzał wyższy oficer niemiecki.

1916 r. – rozpoczęcie budowy Elektrowni Miejskiej przy ul. Brzeskiej.

maj 1916 r. – utworzenie szkoły hebrajskiej „Tarbut”.

1916 r. – udzielenie pozwolenia przez władze niemieckie na otwarcie szkoły polskiej.

1916 r. – utworzenie rozwojowej 7-klasowej Szkoły Powszechnej mieszczącej się w budynku przy ul. Łukowskiej 11.

1916 r. – wznowienie działalności Polskiej Macierzy Szkolnej.

1917 r. – utworzenie Towarzystwa Szkoły Średniej dla Młodzieży Wyznania Mojżeszowego.

1917 r. – powołanie niemieckiej pomocniczej milicji.

1917 r. – zmiana komendanta Komendy Etapów. Mjr hr Stillfried został odwołany na front, a jego miejsce zajął lejtnant Kwapp.

1918 r. – utworzenie pierwszej drużyny harcerskiej przy szkole powszechnej (organizatorami byli Kucharuk, Jakobson i Kaznowski).

listopad 1918 r. - w mieście z inicjatywy ks. Augustynowicza (wikarego parafii pw. św. Mikołaja) powołana zostaje tajna organizacja „Samo-pomoc” mająca na celu organizowanie władzy w mieście po wycofaniu się okupantów. Organizacja liczyła ok. 40 członków.

11 listopada 1918 r. – po 123 latach niewoli (od 1795 r.) Polska odzyskuje wolność i jako suwerenne i niepodległe państwo, pojawia się na mapie Europy.

12 listopada 1918 r. – zorganizowanie Rada Miejskiej. Składała się z 12 członków z przewodniczącym Kazimierzem Jasińskim. Burmistrzem został Władysław Zubik.

13 listopada 1918 r. – do miasta przybywa oddział P.O.W. pod dowództwem sierż. Ignacego Zowczaka mając na celu rozbrowienie Niemców i zorganizowanie władzy miejskiej.

16 listopada 1918 r. – „Krwawe dni Międzyrzecza” - wczesnym rankiem oddział „huzarów śmierci” przybyłych z garnizonu w Białej Podlaskiej – napadł na miasto i na stacjonujących w pałacu hr. Potockiego żołnierzy P.O.W.

18 grudnia 1918 r. – formalnie od 11 listopada Polska odzyskała niepodległość i była suwerennym państwem, ale dopiero 18 grudnia Niemcy opuścili miasto.

21 grudnia 1918 r. – uroczysty pogrzeb poległych 16 listopada 1918 r. z udziałem biskupa siedleckiego Henryka Przeździeckiego, zgromadził kilka tysięcy mieszkańców miasta. Ciała zamordowanych (w tym 22 cywilnym mieszkańców miasta) pochowano we wspólnej mogile na miejscowy cmentarzu.

1919 r. – zasadzenie na rynku 3 dębów, na pamiątkę odzyskania niepodległości przez Polskę (jeden z nich zachował się do dziś).

1 lipca 1919 r. – powołanie Dionizego Korsaka na burmistrza miasta.

1919 r. – włączenie Międzyrzeca do powiatu radzyńskiego, województwa lubelskiego.

październik 1919 r. – utworzenie Posterunku Policji Państwowej (25 policjantów).

1919 r. – przemianowanie ul. Piszczanka na ul. Piłsudskiego.

1919 r. – przekształcenie cerkwi unickiej w świątynię rzymsko-katolicką pw. św. Apostołów Piotra i Pawła.

1919-1939 r. – w tym okresie funkcjonowały m.in. cztery wytwórnie wód gazowanych (Ch. Cwajbuma, I. Elzona, J. Przepiórkowskiej, M. Rogożyka), trzy fabryki mydła (J. Figa, M. Tandetera, N. Zylbersztajna), dwa zakłady mechaniczne (J. i U. Logatorów), cztery olejarnie (Sz. Cytryjskiego, M. Najsztera, C. Sapira, Ch. Wajznera), dwie drukarnie (Sz. Rogożyka i „Radjo”), fabryka waty (H. Lichtensztajna), fabryka korków (Sz. Ericha), fabryka grzebieni (H. Szynkiera), kaszarnia (L. Wajder), mleczarnia (Spółdzielczego Stowarzyszenia Spożywców) i elektrownia (Elektrownia i Zakłady Przemysłowe S.A.). Wszystkie dziesięć międzyrzeckich manufaktur zlokalizowano przy ulicach Rynek, Lubelskiej i Staromiejskiej.

10 czerwca 1920 r. – powołanie do życia nowej Rady Miejskiej, składającej się z 24 radnych, samych chrześcijan. Burmistrzem zostaje Dionizy Korsak.

9-17 sierpnia 1920 r. – zajęcie miasta przez wojska rosyjskie, które po tygodniu zostały wyparte przez oddziały polskie pod dowództwem majora Jaworskiego.

1920 r. – w mieście znajdował się punkt dowodzenia gen. Sikorskiego, a później sztab armii gen. Rydza-Śmigłego w toku wojny polsko-bolszewickiej.

1920 r. – wybór młodego podchorążego ułanów, Andrzeja hr. Potockiego, późniejszego właściciela dóbr międzyrzeckich na adiutanta gen. Sikorskiego.

lata 20. – w mieście działały dwa hotele: W. Kozesa przy ul. Lubelskiej i J. Soblemana w rynku.

1921 r. – zarejestrowanie Żydowskiego Stowarzyszenia Spożywców „Achidus”.

22 sierpnia 1921 r. – otwarcie i inauguracja roku szkolnego trzyklasowej szkoły pod nazwą „Szkoła Handlowa Miejska Koedukacyjna w Międzyrzecu”, w dawnym budynku dwuklasowej szkoły elementarnej przy ul. Warszawskiej 55 (do 1936 r.).

1921 r. – utworzenie Księgarni Spółdzielczej pod firmą Polskiej Macierzy Szkolnej. W lutym 1923 r. została przekształcona w spółdzielnię „Spółdzielcza Księgarnia Polskiej Macierzy Szkolnej w Międzyrzecu” z siedzibą przy ul. Warszawskiej 53.

3 października 1921 r. – utworzenie w miejsce cerkwi pw. św. Mikołaja nowej parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny.

1921 r. – miasto liczyło 9415 Żydów, którzy stanowili 74,6% ogółu mieszkańców.

1921 r. – wznowienie działalności Towarzystwa Straży Pożarnej.

1922 r. – założenie przy ul. Lubelskiej „Wytwórni Win Owocowych i Miodów Zakrzemieniec” (własność hr. Potockiego).

1922 r. – utworzenie przy Szkole Handlowej Klubu Sportowego „Huragan”.

1922 r. – urządzenie targowiska na Glinkach.

1922 r. – wizytacja parafii i szkół międzyrzeckich przez biskupa podlaskiego dr Henryka Przeździeckiego.

1923 r. – utworzenie Spółdzielczej Księgarni Polskiej Macierzy Szkolnej, która mieściła się przy ul. Warszawskiej 14.

1923 r. – rozpoczęcie elektryfikacji miasta i zainstalowanie 20 latarni ulicznych. Ich liczbę powiększono do 149 w 1938 r.

1923 r. – utworzenie żydowskiego Stowarzyszenia „Tarbut” (hebr. Kultura), które rozpowszechniało kulturę żydowską oraz prowadziło działalność oświatową.

1923-25 r. – budowa i oddanie do użytku dwupiętrowego budynku szkoły powszechnej przy ul. Warszawskiej.

1923-25 r. – budowa obecnego pałacu Potockich (ul. Lubelska).

1924 r. – na rynku znajdowało się 15 budek masarskich, 24 budki piekarskie, 12 straganów do sprzedaży owoców i 30 stolików do sprzedaży owoców i włoszczyzny.

grudzień 1924 r. – zarejestrowanie Towarzystwa Miłośników Sceny i Muzyki.

1924 r. – wzniesienie domu służbowego pałacowej przy ul. Lubelskiej 69. Od 1937 r. była to własność Sióstr Opatrzności Bożej.

1924 r. – urządzenie targowiska na Piaskach (rejon ul. Radzyńskiej).

maj 1925 r. – rozpoczęcie działalności Banku Spółdzielczego przy ul. Dworcowej 22 jako Kasa Stelczyka.

1925 r. – utworzenie Powiatowego Związku Nauczycielstwa Szkół Powszechnych.

1925 r. – zorganizowanie w Szkole Handlowej drużyny harcerskiej.

1925 r. – założenie jednego z pierwszych na Lubelszczyźnie oddziałów Kultur Ligi (jid. Liga Kultury).

wrzesień 1925 r. – pierwszy numer miesięcznika „Głos Międzyrzecki” w nakładzie 200 egzemplarzy.

27 września 1925 r. – mecz piłki nożnej między „Huraganem” (drużyna Szkoły Handlowej) a „Turem” – drużyną Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w Białej Podlaskiej. Mecz zakończył się zwycięstwem „Huraganu” 2:0.

3 października 1925 r. – mecz piłki nożnej między „Huraganem” (drużyna Szkoły Handlowej) a miejscową drużyną żydowską „Rekord” z wynikiem 2:0 dla „Huraganu”.

październik 1925 r. – otwarcie czytelnicy Koła Macierzy Szkolnej obok biblioteki.

1925 r. – fabryka zapalek „Żar” należąca do Dawida Rotenberga była największą fabryką w Międzyrzeczu.

19 stycznia 1926 r. – zawiązanie się Komitetu ds. Pomocy Bezrobotnym, w skład którego wchodził również Żydzi.

13 marca 1926 r. – utworzenie Związku Zawodowego Pracowników Miejskich.

25 czerwca 1926 r. – pierwszy numer gazety żydowskiej „Mezryczer Wohnblat” („Międzyrzecki Tygodnik”), którego ostatni numer ukazał się 20 kwietnia 1932 r. (wyszło ok. 290 numerów gazety).

1926 r. – powołanie Uniwersytetu Ludowego.

październik 1926 r. – utworzenie Powiatowej Kasy Chorych z siedzibą przy ul. Warszawskiej 48 b.

1926 r. – rozpoczęcie działalności Kółka Łowieckiego.

październik 1926 r. – wizytacja międzyrzeczkich kościołów przez ks. biskupa Sokołowskiego.

11 listopada 1926 r. – zawiązanie Komitetu Budowy Pomnika Poległych w 1918 r. W skład Komitetu weszło 10 osób.

listopad 1926 r. – przybycie hr. Andrzeja Potockiego wraz z małżonką Zofią do dóbr międzyrzeczkich.

1926-1937 r. – ukazanie się 12 tytułów czasopism w języku jidysz. Większość z nich nie przetrwała dłużej niż rok lub została w formie jednodniówki.

styczeń 1927 r. – wskrzeszenie Związku Strzeleckiego, który działał pod patronatem 22 pułku piechoty.

6 lutego 1927 r. – zorganizowanie dzięki staraniom Ogniska Nauczycielskiego i Polskiej Macierzy Szkolnej Koła Młodzieży Miejskiej w Międzyrzeczu.

1926-1927 r. – otwarcie Wyższego Gimnazjum Koedukacyjnego Miejskiego w nowym budynku przy ul. Warszawskiej 75, utrzymywanego przez Radę Miejską do 1934 r.

1927 r. – przeprowadzenie spisu wyborców do Rady Miejskiej.

marzec 1927 r. – utworzenie z inicjatywy hr. A. Potockiego II Ochotniczej Straży Pożarnej, w skład której weszły: „Stołpno”, Zawadki, przedmieście Rzeczyca i przedmieście Wysokie.

9 lipca 1927 r. – wybory do Nowej Rady Miasta. Wybrano 24 radnych i 12 zastępców.

21-23 sierpnia 1927 r. – wielkie uroczystości religijne w parafii pw. św. Mikołaja. Cudowny obraz Matki Boskiej Kodeńskiej zatrzymał się w mieście na 3 dni w drodze do Kodnia, prowadzony przez biskupa Przeździeckiego. Przy kościele zgromadziło się ok. 15 tys. ludzi.

1927 r. – rozpoczęcie działalności kina „CASINO”, prowadzonego przez rodzinę Cukierman przy ul. Staromiejskiej 28 (obecnie budynek Komisariatu Policji).

16 października 1927 r. - uroczyste poświęcenie przez ks. prałata Leona Wydźgę Domu Strażackiego przy ul. Kościelnej 2. Ponadto otwarto w budynku kinoteatr „OLIMPIA”.

czerwiec 1928 r. – rozpoczęcie budowy pomnika „Poległym za ojczyznę przy rozbrajaniu Niemców w Międzyrzeczu Podlaskim 16.XI.1918 r.”.

maj 1928 r. – napad na kasę Magistratu. Dwoch napastników raniło ciężko w głowę woźnego. Nie dokonano kradzieży pieniędzy ze względu na skuteczne zabezpieczenie kasy pancерnej oraz pomieszczeń biurowych.

1928 r. – utworzenie Urzędu Pocztwo-Telekomunikacyjnego na bazie wcześniejszej stacji pocztowej (1918 r.).

3 lipca 1928 r. – wizyta Prezydenta RP Ignacego Mościckiego. W imieniu ludności, dostojnego gościa powitał podając chleb i sól poseł Czesław Górski wraz z duchowieństwem, przedstawicielami władz państwowych i samorządowych, przedstawicielami instytucji i organizacji ze sztandarami.

20 lipca 1928 r. – pierwszy numer gazety żydowskiej „Mezryczer Trybune” (Trybuna Międzyrzeczka). Ostatni zachowany datowany jest na 17 czerwca 1932 r. (łącznie ukazały się 194 numery).

11 listopada 1928 r. – wbudowanie kamienia węgielnego pod budowę sierocińca i przytułku dla starców (obecnie ul. Radzyńska „Meprozet”). Budowę ukończono w 1941 r.

grudzień 1928 r. – ukończenie budowy budynku Magistratu przy rynku.

5 stycznia 1928 r. – utworzenie największej spółdzielni szczeciniarskiej okresu międzywojennego – Spółdzielnia Wytwórczo-Handlowa „UNION” z siedzibą przy ul. Lubelskiej 24.

1 stycznia 1929 r. – rozpoczęcie działalności Sądu Grodzkiego.

15 kwietnia 1929 r. – wybór władz zgromadzenia Wspólnoty Zakonnej działającej jako Trzeci zakon św. Franciszka z Asyżu.

1929 r. – zorganizowanie w Hufcu Szkoły Handlowej jednostki pod nazwą Oddział Przysposobienia Wojskowego Kobiet do Obrony Kraju.

21 kwietnia 1929 r. – zawody marszowe na dystansie 18 km. Pierwsze miejsce zajęła sekcja Szkoły Handlowej.

1929 r. – na terenie miasta działały następujące spółdzielnie obróbki szczeciny: „Union”, „Samopomoc”, „Unitas”, „Ekonomia” i „Własny wyrób”.

1929 r. – utworzenie Młodzieżowej Drużyny Harcerskiej im. Romualda Traugutta.

14 grudnia 1929 r. – odbyło się uroczyste posiedzenie Rady Miejskiej z okazji poświęcenia nowego budynku magistrackiego. Poświęcenia dokonał ks. dziekan Augustynowicz przy udziale członków Magistratu, z burmistrzem Korsakiem na czele, członków Rady Miejskiej i pracowników miejskich.

15 grudnia 1929 r. – rozpoczęcie działalności Spółdzielni Wytwórczo-Handlowej „Własny Wyrób” przy ul. Staromiejskiej 40.

22 grudnia 1929 r. – poświęcenie dzwonu w kościele pw. św. Apostołów Piotra i Pawła.

1929 r. – w mieście działało 216 sklepów.

1929 r. – w mieście funkcjonowało 25 warsztatów szewskich, 6 rymarskich i siodlarskich, 2 tapicerskie i 9 kamaszniczych.

1930 r. – oddanie do użytku nowej remizy OSP „Stołpno” przy ul. Kościuszki 2.

1930 r. – spośród 286 zakładów przemysłowych w powiecie radzyńskim, aż 210 znajdowało się w tym czasie w Międzyrzecu, czyli 78% ogółu zakładów.

maj 1930 r. – otwarcie sezonu kolarskiego. Zorganizowano wyścig na dystansie 25 km do Kąkolewnicy i z powrotem. Wzięło w nim udział 16 kolarzy.

1930 r. – w mieście znajdowały się 174 zakłady sortowni szczeciny, 10 garbarni, 4 młyny motorowe, gorzelnia, tartak, fabryka win owocowych, fabryka maszyn rolniczych braci Szejnmeł, 2 fabryki obsadek, fabryka mączki kostnej i 2 drukarnie.

grudzień 1930 r. – utworzenie Oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża.

1930-1939 r. – uporządkowanie szyldów sklepowych. Dotychczasowe były wykonane z kawałków starych blach, desek i kartonów. Napisy w j. rosyjskim, niemieckim, jidysz oraz polskim (z licznymi błędami).

4 października 1931 r. – uroczyste odsłonięcie pomnika ku czci „Poległym za ojczyznę przy rozbrajaniu Niemców w Międzyrzecu Podlaskim 16.XI.1918 r.”.

1931-1938 r. – działalność zespołu teatralnego w OSP „Stołpno”.

1932 r. – utworzenie przy Gimnazjum Kupieckim Koła Ligi Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwigazowej.

1932 r. – utworzenie żydowskiej „Spółdzielczej Kasy Udziałowej z o.o. w Międzyrzeczu koło Łukowa”, z siedzibą przy ul. Lubelskiej 68.

kwiecień 1933 r. – utworzenie Wydziału Urzędu Rozjemczego rozpatrującego spory pomiędzy dłużnikami a wierzycielami z terenu miasta.

25 września 1933 r. – otwarcie małowalibrowej strzelnicy przy ul. Strzeleckiej dla młodzieży zrzeszonej w hufcach Przystosowania Wojskowego.

1933 r. – utworzenie żydowskiego „Spółdzielczego Banku Handlowego z o.o. w Międzyrzeczu” z siedzibą przy ul. Żwirki i Wigury 29.

1 października 1933 r. – powołanie Towarzystwa Popierania Budowy Szkół Powszechnych, których zadaniem było zbieranie dobrowolnych datków na budowę szkół.

1933 r. – zmiana nazwy „Głos Międzyrzecki” na „Głos Powiatu Radzyńskiego”.

I połowia lat 30 – w Międzyrzeczu powołano do życia oddział Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego „Freiheit” (jid. Wolność), który zajmował się głównie pracą oświatową dla dorosłych.

1934 r. – targi odbywały się w każdy czwartek.

19 marca 1934 r. – nabożeństwa z okazji imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego połączone z uroczystą defiladą, po której odsłonięto tablicę z popiersiem na ścianie budynku Magistratu.

31 marca 1934 r. – prezentacja międzyrzeckich firm „Szczecina”, „Union” i „Unitas” w Kairze (Egipt) na wystawie prób i wzorów w krajach bliskiego Wschodu, były to wyroby ze szczeciny i włosia.

1934 r. – utworzenie przy OSP „Zawadki” Drużyny Żeńskiej pod nazwą „Samarytanki”.

1934 r. – w mieście znajdowało się 312 zakładów przemysłowych (w tym 218 szczeciniarni), które zatrudniały 1600 robotników; 525 zakładów handlowych oraz 469 rzemieślniczych.

1934-1935 r. – utworzenie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej, która funkcjonowała do 1939 r. (została zbombardowana i spalona).

17 maja 1936 r. – otwarcie nowo wybudowanej remizy strażackiej OSP „Zawadki” przez księdza Dziekana Stanisława Nowka – proboszcza parafii pw. św. Mikołaja.

1936 r. – eksport szczeciny z Międzyrzeca stanowił ok. 85% eksportu szczeciny z Polski.

1936 r. – w mieście funkcjonują: Żydowski Klub Sportowy „Hakoah” i Klub Sportowy „Makabi”. Obok Ligi Morskiej i Kolonialnej, Liga Przeciwlotnicza i Przeciwigazowa. Ponadto towarzystwo Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej „Toz” i Stowarzyszenie Dobroczynne „Gemilus Chesed”.

1936-1937 r. – utworzenie na bazie szkoły handlowej czteroletniego Prywatnego Gimnazjum Kupieckiego, której właścicielem było Towarzystwo Gimnazjum Kupieckiego w Międzyrzecu. W tym kształcie szkoła istniała do 31 sierpnia 1939 r.

1937 r. – utworzenie Spółdzielczej Księgarni Nauczycielskiej.

1937-1938 r. – wydawnictwo miesięcznika „WSPÓLNA PRACA” przez Samorząd Uczniowski Szkoły Powszechnej nr 2 w Międzyrzecu Podlaskim.

6 listopada 1937 r. – rozpoczęcie działalności placówki Sióstr Opatrzności Bożej.

1938 r. – budowa 3 nowych mostów (ul. Lubelska, ul. 3 Maja, ul. Piłsudskiego).

1938 r. – miasto liczyło 149 latarni ulicznych.

21 marca 1938 r. – zatwierdzenie herbu miasta Międzyrzeca Podlaskiego zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych w następującej postaci: „w polu błękitnym podkowa barkiem do góry z jednym krzyżem na barku i drugim – bez lewego ramienia – w środku; podkowa i krzyże – srebrne”.

1938 r. – przy ul. Lubelskiej i rynku znajdowało się 156 sklepów i sklepików. Stanowiły one 72,2% wszystkich punktów handlowych w mieście.

1938 r. – rozpoczęcie szczegółowych pomiarów miasta prowadzonych przez Adama Czekalińskiego, które zakończono w 1942 r.

1939 r. – miasto liczyło ok. 18-20 tys. Mieszkańców. Aby obniżyć procent ludności żydowskiej, do granic miasta włączono wsie Tuliłów, Rzeczycę i Wysokie (jako przedmieścia Międzyrzecza). W mieście znajdowało się 1 600 domów i oficyn mieszkalnych.

31 maja 1939 r. – katastrofa lotnicza w Międzyrzecu. Na łąkach obok parku rozbił się samolot, którym lecieli hr. Zamojski i hr. Tyszkiewicz, znajomi hr. Potockiego z Warszawy. Obaj zginęli na miejscu.

8-9 września 1939 r. – zbombardowanie miasta przez lotnictwo niemieckie. Zniszczeniu uległ budynek na rogu ulic: Warszawska, Piłsudskiego i Staromiejska, gdzie mieściło się miejskie więzienie, tzw. „Koza”. Spaliła się m. in. znaczna część przedmieścia Międzyrzecza, Stołpna.

1939 r. – opuszczenie Pałacu Potockich przez hr. Zofię wraz dziećmi.

17-28 września 1939 r. – miasto w rękach wojsk sowieckich, które ograżyły pałac Potockich i zniszczyły budynek gorzelni.

27 września 1939 r. – we wsi Lipowiec (parafia Wielkie Oczy), obecnie teren Ukrainy, został zamordowany por. rezerwy 25 Pułku Ułanów Wielkopolskich hr. Andrzej Potocki – właściciel dóbr międzyrzeczkich i jego adiutant. W 1942 r. dzięki zaangażowaniu księcia Leona Sapiehy i jego żony Katarzyny (siostra Andrzeja) szczątki hrabiego Andrzeja zostały ekshumowane i przewiezione na cmentarz w Łętowni k. Przemyśla. W 2015 r. odrestaurowano grobowiec przez Towarzystwo Przyjaciół Przemyśla i Regionu.

wrzesień 1939 – lipiec 1944 r. – w mieście działała niemiecka placówka policji bezpieczeństwa, następnie oddział (Nebenstellen) łukowskiego Urzędu Pracy oraz areszt policyjny.

9 października 1939 r. – zajęcie miasta przez Niemców, rozpoczęcie okupacji trwającej do lipca 1944 r.

październik-grudzień 1939 r. – utworzenie Judenratu (rada żydowska) i żydowskiej policji.

1939-1944 r. – użytkowanie kościoła pw. św. Piotra i Pawła jako niemieckiego składu umundurowania wojskowego.

1940 r. – zburzenie przez Niemców Pomnika „Poległym za ojczyznę przy rozbrajaniu Niemców w Międzyrzecu Podlaskim 16.XI.1918 r.” Wywiezienie orła (odlanego z brązu i ważącego ok. 600 kg) do Niemiec.

KALENDARZ

na rok
1939/1940

	Lipiec	Październik		Styczeń	Kwiecień
N	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29	N	7 14 21 28	7 14 21 28
P	3 10 17 24 31	2 9 16 23 30	P	1 8 15 22 29	1 8 15 22 29
W	4 11 18 25	3 10 17 24 31	W	2 9 16 23 30	2 9 16 23 30
Ś	5 12 19 26	4 11 18 25	Ś	3 10 17 24 31	3 10 17 24
C	6 13 20 27	5 12 19 26	C	4 11 18 25	4 11 18 25
P	7 14 21 28	6 13 20 27	P	5 12 19 26	5 12 19 26
S	1 8 15 22 29	7 14 21 28	S	6 13 20 27	6 13 20 27
	Sierpień	Listopad		Luty	Maj
N	6 13 20 27	5 12 19 26	N	4 11 18 25	5 12 19 26
P	7 14 21 28	6 13 20 27	P	5 12 19 26	6 13 20 27
W	1 8 15 22 29	7 14 21 28	W	6 13 20 27	7 14 21 28
Ś	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29	Ś	7 14 21 28	1 8 15 22 29
C	3 10 17 24 31	2 9 16 23 30	C	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30
P	4 11 18 25	3 10 17 24	P	2 9 16 23	3 10 17 24 31
S	5 12 19 26	4 11 18 25	S	3 10 17 24	4 11 18 25
	Wrzesień	Grudzień		Marzec	Czerwiec
N	3 10 17 24	3 10 17 24 31	N	3 10 17 24 31	2 9 16 23 30
P	4 11 18 25	4 11 18 25	P	4 11 18 25	3 10 17 24
W	5 12 19 26	5 12 19 26	W	5 12 19 26	4 11 18 25
Ś	6 13 20 27	6 13 20 27	Ś	6 13 20 27	5 12 19 26
C	7 14 21 28	7 14 21 28	C	7 14 21 28	6 13 20 27
P	1 8 15 22 29	1 8 15 22 29	P	1 8 15 22 29	7 14 21 28
S	2 9 16 23 30	2 9 16 23 30	S	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29

Polska Fabryka
Ogni i Baterij
Sp. z o. o.

STAROGARD

1940 r. – utworzenie przez Niemców obozu pracy przymusowej. Więzione w nim osoby pochodzenia żydowskiego były zmuszane do katorżniczych robót w jednostce budowlanej Luftwaffe (prawdopodobnie przy budowie lotniska).

1940-1944 r. – w budynku dzisiejszego sklepu „Hermes” mieściła się kwatera Główna Policji Bezpieczeństwa (SS) oraz więzienie.

1940 r. – utworzenie getta dla ludności żydowskiej na terenie tzw. „Szmulowizny” (przebywało w nim ok. 17 000 Żydów), na obszarze między ul. Brzeską, Warszawską, Szkolną i Żelazną.

1940-1941 r. – rozebranie stojących na rynku hal targowych. Ponadto, rozebrano drewnianą bożnicę stojącą od 1859 r. przy ul. Brzeskiej 8.

1941-1942 r. – przeprowadzenie przez teren dawnego „Zamczyska” ul. Dworcowej (Partyzantów), łącząc ją najkrótszą drogą z ul. Lubelską.

maj 1942 r. – pierwsze transporty Żydów z Międzyrzecza i okolic do obozu zagłady w Treblince.

25-26 sierpnia 1942 r. – zgromadzenie przez Niemców ok. 10 000 Żydów na rynku. Około tysiąca chorych i niedołężnych rozstrzelano, zaś pozostałych przetransportowano pociągami do Treblinki.

1942 r. – okupanci wyrazili zgodę na otwarciu dwuletniej Publicznej Polskiej Szkoły Handlowej w budynku przy ul. Łukowskiej 4. Szkoła funkcjonowała tylko dwa lata.

1942 r. – utworzenie w mieście obozów jenieckich dla żołnierzy radzieckich, a później włoskich.

6-9 października 1942 r. – przeszukanie przez Niemców getta i wywiezienie po selekcji ok. 7 000 międzyrzeckich Żydów do obozów w Treblince i na Majdanek.

maj 1943 r. – likwidacja getta, podczas której Niemcy zburzyli dzielnicę żydowską wraz z budynkami zespołu synagogałnego. Nagrobki z kirkutu wykorzystali do utwardzenia dróg oraz celów budowlanych. Po wojnie na tym terenie powstała nowa dzielnica mieszkaniowa.

17 lipca 1943 r. – ostateczna likwidacja getta. Wojnę przeżyło ok. 100 międzyrzeckich Żydów, głównie dzięki pomocy okolicznej polskiej ludności.

1943-1944 r. - zorganizowanie przez Niemców dwóch łapanek wśród ludności polskiej.

W latach 1939-1944 Niemcy zajmowali następujące budynki: obecny budynek L.O. przy ul. Lubelskiej (kwaterymistrzostwo); pałac Potockich (dowództwo); budynek przy ul. Narutowicza (kasyno oficerskie); obecny sklep „Hermes” przy Placu Jana Pawła II (siedziba Gestapo); budynek Gimnazjum przy ul. Warszawskiej (kompania Wehrmachtu); szpital przy ul. Warszawskiej.

1944 r. – zbombardowanie przez lotnictwo radzieckie czterech niemieckich pociągów z amunicją.

1944 r. – pożar kościoła pw. św. Apostołów Piotra i Pawła.

26 lipca 1944 r. - wkroczenie wojsk sowieckich.

22 sierpnia 1944 r. – powołanie Rady Miasta. Burmistrzem zostaje Benedykt Oksiuta.

1944-1946 r. - stacjonowanie wojsk radzieckich w pałacu Potockich.

1944 r. – strażce pożarne przyjęły nazwy: Śródmieście, OSP Zawadki i OSP „Stołpno”.

1944 r. – zmiana nazwy Powszechnej Spółdzielni Spożywców na Okręgową Spółdzielnię Rolniczą i Spożywców.

8 września 1944 r. – rozpoczęcie działalności Prywatnego Koedukacyjnego Gimnazjum Kupieckiego w dawnym budynku przy ul. Warszawskiej, dzielonym ze Szkołą Podstawową.

26 września 1944 r. – utworzenie „Towarzystwa Szkoły Średniej”, w ramach którego prowadzone było gimnazjum przy ul. Lubelskiej.

jesień 1944 r. – wznowienie statutowej działalności Spółdzielni Mleczarskiej. W 1950 r. nastąpiła zmiana nazwy na „Powiatowy Zakład Mleczarski”. W 1954 r. ponownie zmieniono nazwę na Zakład Mleczarski w Międzyrzeczu Podlaskim. Od 1957 r. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska.

1944 r. – likwidacja ordynacji międzyrzeckiej. W chwili likwidacji w skład ordynacji wchodziło: 38 wsi pańszczyźnianych, 3 wsie czynszowe, 11 wsi bojarskich, 4 osady młynarskie, 18 folwarków i 8 awulsów (dawna nazwa folwarku bez włościan). Do ordynacji należała również gorzelnia, browar i kilka młynów.

Wskutek wojny zniszczeniu uległo 60% dróg i placów publicznych oraz ok. 30% zabudowań. Cmentarz żydowski uległ zniszczeniu w 90%.

Pieczczę herbowa z dokumentu wydanego przez Urząd Miasta w 1936 roku autorstwa Czesława Obrębskiego, ówczesnego technika miasta

*Prawdopodobny wygląd herbu miasta z 1938 r.
(wykonał Mirosław Maraszek)*

Okres od 1945 r. do 1951 r.

17 stycznia 1945 r. – utworzenie Nadleśnictwa Państwowego Międzyrzec z siedzibą w Dołdze.

10 lutego 1945 r. – nowe wybory do Rady i Zarządu Miejskiego. Burmistrzem zostaje Mieczysław Lipka.

1945 r. – miasto liczyło ok. 5 000 mieszkańców.

kwiecień 1945 r. – utworzenie Banku Spółdzielczego.

1945 r. – wznowienie działalności Szkoły Podstawowej nr 1.

1945 r. – utworzenie gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.

1945 r. – postawienie na cmentarzu przy ul. Brzeskiej pomnika dla uczczenia poległych i pomordowanych w czasie działań wojennych.

wrzesień 1945 r. – zorganizowanie dwuletniego Prywatnego Koedukacyjnego Liceum Administracyjnego dla absolwentów czteroletniego gimnazjum kupieckiego. Od 1962 r. szkoła nosiła nazwę Zespół Szkół Zawodowych.

30 września 1945 r. – podjęcie uchwały przez Radę Miejską o utworzeniu powiatu międzyrzeckiego z siedzibą starostwa powiatowego. Ministerstwo Administracji Publicznej nie zatwierdziło powiatu.

11 listopada 1945 r. – pierwszy Zarząd Szczeciniarskiej Spółdzielni Handlowo-Przemysłowej. 4 stycznia 1946 r. zarejestrowano ją w Sądzie w Białej Podlaskiej.

3 stycznia 1946 r. – w Międzyrzecu upaństwowiono Młyn Braci Maksjanów przy ul. Narutowicza; Fabrykę Maszyn Rolniczych Szeimela przy ul. Warszawskiej oraz młyn i tartak Finkelsztejna przy ul. Brzeskiej.

30 czerwca 1946 r. – referendum ludowe, które dotyczyło Sejmu, reform społ. gosp. i granicy na Odrze, Nysie Łużyckiej i Bałtyku. W tym czasie w Międzyrzecu przebywał delegat londyński jako obserwator przebiegu referendum.

30 lipca 1946 r. – Urząd Wojewódzki w Lublinie pismem Nr SPII20/46 zatwierdził i nadał statut Towarzystwa Szkół Średnich. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Ogólnokształcącego przeniesiono do budynku przy ul. Lubelskiej 57 (obecny budynek L.O.).

1 września 1946 r. – dawną rezydencję dziedziców międzyrzeckich (pałac Potockich) przeznaczono na Państwowy Dom Dziecka, przemianowano w roku 1979 na Państwowe Pogotowie Opiekuńcze.

1946 r. – elektrownia przy ul. Brzeskiej oświetlała następujące ulice: Brzeska, Garbarska, Lubelska, Piłsudskiego, Rynek oraz ul. Warszawska.

1946 r. – opracowanie przez Magistrat kwestionariusza, który przedstawiał następujące dane: miasto miało 8 695 mieszkańców, w tym 3 500 rolników i ogrodników; 2 800 robotników; 1 200 kupców i handlarzy; 500 rzemieślników; 430 urzędników; 70 wolnych zawodów i 195 innych.

czerwiec 1947 r. – ponowny wybór Benedykta Oksiuty na burmistrza miasta, który sprawował tę funkcję do 1950 roku.

23 czerwca 1947 r. – Kółko Ligi Morskiej Gimnazjum Kupieckiego urządziło wieczór sobótkowy na rzece Krzna, na której przybyło wielu mieszkańców.

1947 r. – zarejestrowanie Drużyny Harcerzy im. Zawiszy Czarnego przy Gimnazjum Ogólnokształcącym.

1947 r. – elektryfikacja całego miasta.

1947 r. – radiofonizowanie miasta, założenie wszystkim chętnym głośników zwanych „kołchoźnikami”.

1947 r. – na rynku obok „dąbka” znajdowało się radio TESLA, które bez przerwy od godz. 5.00 do godz. 24.00 nadawało program, który kończył się hymnem narodowym.

1947 r. – oddanie do użytku linii przesyłowych wysokiego napięcia.

1947 r. – w mieście znajdowało się 638 domów mieszkalnych drewnianych i 218 domów murowanych, czyli 53% stanu z 1939 r.

marzec 1948 r. – 4-letnie gimnazja i 2-letnie licea przekształcono w wyniku reformy oświaty na 11-latki – od 1 do 7 klasy szkoły podstawowej i od 8 do 11 klasy liceum. Była to Decyzja Ministerstwa Oświaty z 4 marca 1948 r.

1948 r. – rozpoczęcie powolnej budowy nowego ustroju państwa na wzór sowiecki, m. in. skutecznie likwidowano wszelką inicjatywę prywatną.

1948 r. – zlikwidowano plac targowy na rynku i założono skwer.

1 września 1948 r. – rozpoczęcie działalności Liceum Ogólnokształcącego w budynku przy ul. Lubelskiej 57/59.

1948 r. – utworzenie Koła Łowieckiego numer 26 „Podlasiak”, które następnie zostaje przemianowane na „Hubertus”.

1948 r. – rozpoczęcie działalności Centrali Spółdzielni Jajczarsko-Mleczarskich przy ul. Radzyńskiej.

1948 r. – rozpoczęcie działalności Przedsiębiorstwa Mechanizacji Produkcji Zwierzęcej „MEPROZET”.

1948 r. – na terenie miasta upaństwowiono większość zakładów przemysłowych i 10 spółdzielni. Pomimo tego działały 153 przedsiębiorstwa i 157 zakładów rzemieślniczych.

21 października 1948 r. – utworzenie Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Kościelnej.

1949 r. – rozpoczęcie działalności Spółdzielni Pracy Szewców i Cholewkarzy, która działała pod tą nazwą do 31 maja 1967 r., kiedy to nastąpiła zmiana na Spółdzielnię Przemysłu Skórzanego „Krzna” przy ul. Brzeskiej 18.

1949 r. – wydzielenie uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej terenów tzw. „Piasków” na rozbudowę i budowę zakładów przemysłowych.

1949 r. – utworzenie Spółdzielni „Las” przy ul. Radzyńskiej.

1949 r. – otwarcie przy ul. Radzyńskiej zakładu pod nazwą „Techniczna Obsługa Rolnictwa” – TOR (obecnie Meprozet).

1 września 1949 r. – zezwolenie przez kuratorium na otwarcie Gimnazjum Wieczorowego dla pracujących przy L.O.

1 stycznia 1950 r. – przekształcenie Banku Spółdzielczego w Gminną Kasę Spółdzielczą, później w Kasę Spółdzielczą a następnie w Spółdzielnię Oszczędnościowo-Pożyczkową. Od roku 1962 ponownie Bank Spółdzielczy.

1 stycznia 1950 r. – rozpoczęcie działalności Tartaku nr 2 wchodzącego w skład Rejonu Przemysłu Leśnego w Lublinie; późniejszy Zakład Przemysłu Drzewnego.

kwiecień 1950 r. – utworzenie Rzemieślniczej Spółdzielni Pracy Bieliźniarsko-Odzieżowej przy ul. Lubelskiej 26. 22 maja 1965 r. uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków Spółdzielnia zmieniła nazwę na „Spółdzielnia Pracy Odzież”.

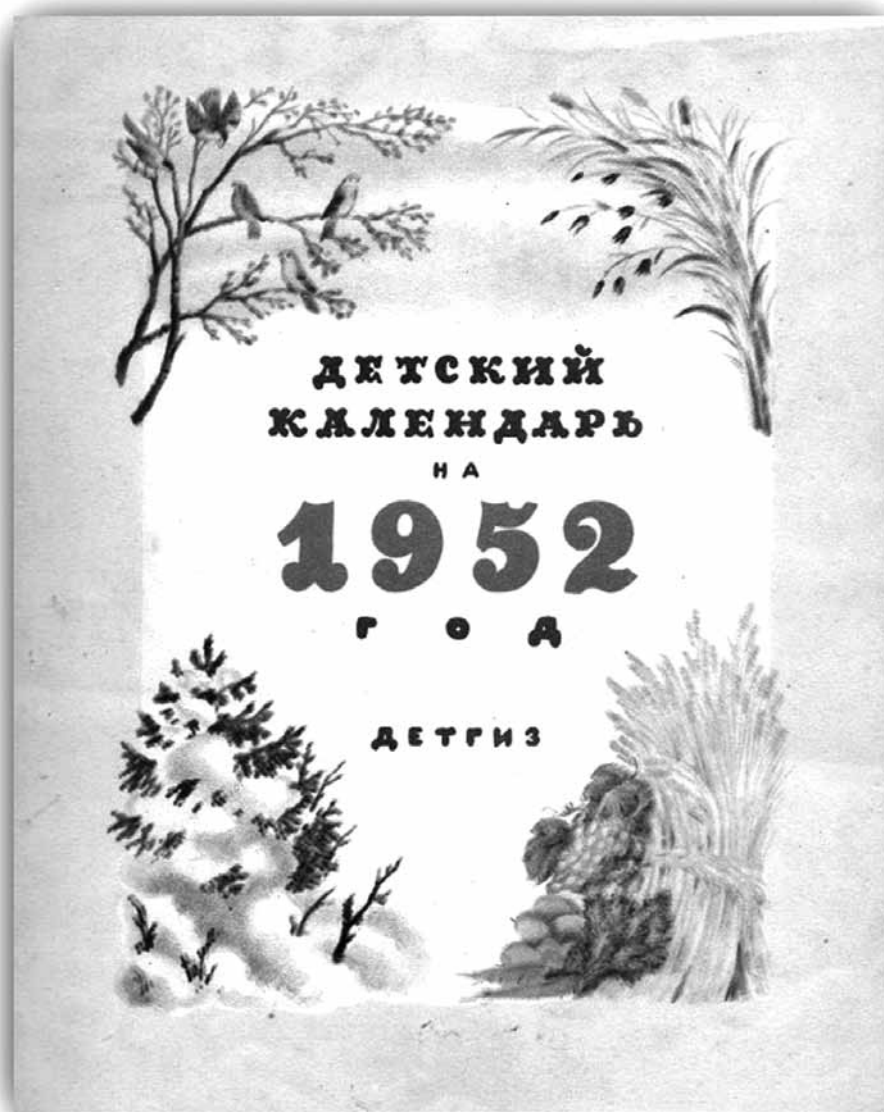

2 lipca 1950 r. – utworzenie Spółki Wodnej.

1 sierpnia 1950 r. – utworzenie Radzyńskich Zakładów Przemysłu Terenowego, późniejszy „Zremb”.

1950 r. – utworzenie oddziału PKS dysponującego 22 samochodami „Praga” i 40 kierowcami. Odebrano tym samym siedzibę w dawnej szkole parafialnej przy ul. Łukowskiej.

1950-1951 r. – utworzenie Koła Polskiego Związku Wędkarskiego „Miasto”.

1951 r. – przebudowa traktu brzeskiego – poszerzono szosę z 5 m do 7 m i ułożono na niej nawierzchnię z betonu cementowego.

1951 r. – oddanie do użytku obwodnicy Międzyrzeca (obecnie droga krajowa nr 2) o długości 4,2 km.

Polska Rzeczpospolita Ludowa – 1952 – 1989

1952 r. – próba wykolejenia przez licealistów z organizacji patriotycznej ZEW (Związek Ewolucjonistów Wolności) pociągu restauracyjno-sypialnego relacji Moskwa-Berlin (tzw. „Mitropa”) przewożącego oficerów i dyplomatów radzieckich.

1952 r. – powołanie Rejonu Eksploatacji Dróg Publicznych.

1953 r. – przeniesienie targowiska z tzw. „Piasków” przy ul. Radzyńskiej na drugą stronę ulicy (miejsce Lecznicy dla Zwierząt).

1953 r. – wybudowanie pierwszego budynku w mieście od zakończenia II wojny światowej – magazynu Gminnej Spółdzielni przy ul. Kolejowej.

1955 r. – uruchomienie placówki Przedsiębiorstwa Handlu Sprzętem Rolniczym – AGROMA.

3 lutego 1955 r. – utworzenie Rejonowego Związku Spółek Wodnych.

1957 r. – utworzenie Zakładu Gospodarki Komunalnej.

29 września 1957 r. – powołanie Komitetu Odbudowy Pomnika Ofiar Pogromu Niemieckiego w Międzyrzecu Podlaskim z 16 listopada 1918 r. Przewodniczącym zostaje Józef Szwed.

1957 r. – utworzenie Społecznego Komitetu Budowy Stadionu Miejskiego. Przewodniczącym zostaje Bronisław Saczuk.

1 stycznia 1958 r. – rozpoczęcie działalności Przedsiębiorstwa Miejskiego Handlu Detalicznego.

wrzesień 1958 r. – powołanie decyzją Zarządu W.Z.G.S. Hurtowni Międzypowiatowej jako dział sprzedaży artykułów przemysłowych. 1 stycznia 1965 r. powołano Spółdzielczą Hurtownię Międzypowiatową „Samopomoc Chłopska”. Od 1975 r. WZSR:Sch”.

1959 r. – utworzenie Społecznego Komitetu Budowy Kina i Domu Kultury.

11 października 1959 r. – odsłonięcie pomnika „Poległym za ojczyznę przy rozbrajaniu Niemców w Międzyrzecu Podlaskim 16.XI.1918 r. i bohaterom, którzy w walce z faszyzmem zginęli na polach bitew i w miejskach kaźni w latach 1939-1945”.

1960 r. – zmodernizowanie nawierzchni ulic i chodników na ul. 22 Lipca, Kościelnej i Łukowskiej, a także Szkolnej, Mydlarskiej i Żelaznej oraz wybudowanie mostu – kładki dla pieszych na Zamczysku.

1960 r. – powołanie do życia Międzyrzeckiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

1960 r. – utworzenie Zespołu Szkół Zawodowych. Zajęcia dydaktyczne odbywały się w dwóch budynkach, jednym przy ulicy Warszawskiej 12, drugim przy ul. Staromiejskiej 20.

1961 r. – oddanie do użytku Stadionu Miejskiego.

lipiec 1961 r. – utworzenie Zakładu Renowacji i Produkcji Opakowań Drewnianych.

8 października 1961 r. – otwarcie Kanału Wieprz-Krzna. W uroczystościach wziął udział I Sekretarz PZPR Władysław Gomółka.

1962 r. – wzniesienie nowego budynku Przedsiębiorstwa „Las” przy ul. Radzyńskiej.

1962 r. – przejście Spółdzielni Pracy „Odzież” do nowego lokalu przy ul. Nassuta.

7 lipca 1962 r. – wmurowanie aktu erekcyjnego pod pierwszy 40-rodzinny blok mieszkalny przy ul. Szkolnej 11B (obecnie Nassuta 13), który został oddany do użytku we wrześniu 1964 r. Budowę całego osiedla zakończono w roku 1971.

1962 r. – otwarcie drugiej Szkoły Podstawowej przy ul. Partyzantów, tzw. „tysiąclatki”.

1 lutego 1963 r. – utworzenie Podstacji Pogotowia Ratunkowego, pierwszej w województwie lubelskim. Na początku siedziba znajdowała się przy ul. Żelaznej 8.

1963 r. – oddanie do użytku mostu żelbetonowego na ul. Lubelskiej.

1963 r. – oddanie do użytku Przedszkola nr 1 przy ul. 22 Lipca (obecnie Piłsudskiego).

1963 r. – miasto z przedmieściami liczyło ok. 13 tys. mieszkańców.

1963 r. – na terenie miasta funkcjonowało 97 punktów uspołecznionych sprzedaży detalicznej, w tym 5 sklepów prywatnych oraz 19 punktów usługowych.

1963 r. – hotel przy ul. Lubelskiej zatrudniał 5 osób i posiadał 36 miejsc noclegowych.

1963 r. – miejska łaźnia przy ul. Lubelskiej 27 wyposażona była w 4 wanny i 6 natrysków i była czynna przez cały tydzień.

12 października 1964 r. - otrzymanie przez Szkołę Podstawową nr 2 sztandaru oraz imienia Marcelego Nowotki.

1965 r. – utworzenie Drukarni Spółdzielni Pracy Poligraficzno-Papierniczej „INTROGRAF” pod potrzeby Zakładu „Łukbut”.

1 stycznia 1966 r. – utworzenie Przedsiębiorstwa Budownictwa Rolniczego, którego bazę przeniesiono w 1968 r. na ul. Radzyńską 9.

1966 r. – powołanie w miejscu Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Społem” Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem”, Oddział w Międzyrzecu Podlaskim.

15 czerwca 1968 r. – otrzymanie sztandaru i im. Henryka Sienkiewicza przez Szkołę Podstawową nr 1.

19 grudnia 1968 r. – powstanie Towarzystwa Przyjaciół Nauk z inicjatywy Mariana Kowalskiego.

1 stycznia 1969 r. – rozpoczęcie działalności Zakładu Produkcji Materiałów Budowlanych WZGS „Sch” jako samodzielna jednostka gospodarcza.

1969 r. – przeniesienie z Międzyrzeca do Radzyna Podlaskiego Sądu Grodzkiego, Urzędu Notarialnego oraz masarni przy licznych protestach mieszkańców Międzyrzeca Podlaskiego.

1969 r. – Towarzystwo Przyjaciół Nauk wydaje Tom I „Rocznika Międzyrzecckiego”.

1969-1973 r. – uczestnictwo harcerzy Hufca ZHP w Międzyrzecu w „Operacji 1001 – Frombork”.

wrzesień 1970 r. – utworzenie kółka tanecznego w Szkole Podstawowej nr 2, z którego wywodzi się zespół „Sezamki”. Od 1980 r. działał przy MOK-u. Od 1986 r. jako Zespół Tańca Artystycznego „SEZAMKI”.

1 września 1971 r. – rozpoczęcie działalności Technikum Budowlanego dla Pracujących przy ul. Staromiejskiej 20.

grudzień 1971 r. – uruchomienie Zakładu Gospodarki Produktami Naftowymi „CPN” nr 12 w Międzyrzeczu, który zajmował się dystrybucją produktów naftowych.

grudzień 1971 r. – rozpoczęcie działalności świetlicy „Mrowisko” dla młodzieży przy ul. Nadbrzeżnej, która działa do chwili obecnej.

1 września 1972 r. – Technikum Ekonomiczne rozpoczęło naukę w nowym gmachu szkolnym przy ul. 3 Maja.

1973 r. – reforma administracyjna kraju. Międzyrzec Podlaski został włączony do nowo utworzonego województwa białkopodlaskiego.

wrzesień 1973 r. – rozpoczęcie budowy nowych osiedli mieszkaniowych przy ul. Partyzantów i ul. Przedszkolnej.

2 maja 1974 r. – utworzenie Zakładu Podzespołów Radiowych „OMIG” w Warszawie, Oddział Zamiejskowy w Międzyrzeczu. 1 maja 1981 r. zakład zmienił nazwę na Zakład Ceramiki Radiowej „CERAD”.

1974 r. – uczestnicy Maratonu Pokoju z Moskwy do Berlina przebiegli przez Międzyrzec.

1 września 1974 r. – utworzenie Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 przy ul. Warszawskiej 30.

1 września 1974 r. – otwarcie Technikum Mechanicznego dla Pracujących na podbudowie Zasadniczej Szkoły Zawodowej.

14 listopada 1974 r. – utworzenie Ludowego Klubu Sportowo-Turystycznego „ZNICZ” Zespołu Szkół Zawodowych CZS „SCh”.

1975 r. – włączenie miasta do woj. białkopodlaskiego na podstawie nowego podziału administracyjnego.

1975 r. – powołanie do życia Komendy Hufca ZHP im. Grzegorza Piramowicza.

1975 r. – trasa jednego etapu kolarskiego wyścigu dookoła Polski po raz pierwszy przebiegała przez Międzyrzec.

1975 r. – oddanie do użytku Domu Nauczyciela przy ul. Warszawskiej 33A, wybudowanego z funduszy oświatowych.

1 lipca 1975 r. – utworzenie Zespołu Opieki Zdrowotnej oraz Terenowej Kolumny Transportu Sanitarnego.

1976 r. – przeprowadzenie reorganizacji handlu. Handel spożywczy (28 sklepów) przeszedł do WSS „Społem”, a pozostały handel (34 sklepy) do WPHW.

1976 r. – przemianowanie Państwowego Gospodarstwa Rolnego Międzyrzec na Kombinat Rolny.

czerwiec 1977 r. – rozpoczęcie budowy pawilonu handlowo-usługowego Spółdzielni Mieszkaniowej przy ul. Rymarskiej 11.

1977 r. – 500-lecie erekcji kościoła w parafii pw. św. Mikołaja.

1977 r. – założenie przez grupę entuzjastów turystyki Klubu Turystyki Kolarskiej „Boob” przy miejscowym PTTK.

28 kwietnia 1978 r. – Hufiec ZHP organizatorem Rejonowego Festiwalu Piosenki Zuchowej i Harcerskiej.

1978 r. – oddanie do użytku nowego budynku Przychodni Zdrowia przy ul. Warszawskiej.

1978 r. – oddanie do użytku Państwowego Przedszkola nr 4.

1979 r. – otwarcie pierwszego międzyspółdzielniowego Klubu „Grześ”, zlokalizowanego w ówczesnej siedzibie Spółdzielni Mieszkaniowej przy ul. Rymarskiej 11.

20 grudnia 1979 r. – uruchomienie pierwszej kolejowej trakcji elektrycznej na odcinku Łuków-Biała Podlaska.

1 marca 1980 r. – powołanie w Międzyrzecu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.

1980 r. – miasto stało się widownią strajków robotniczych, powstał NSZZ „Solidarność”.

1980 r. – oddanie do użytku części pomieszczeń Domu Kultury, w tym Sali Konferencyjnej i Sali Ślubów.

listopad 1981 r. – rozpoczęcie działalności koła wędkarskiego „Złoty Karaś”, którego prezesem zostaje Lech Wróblewski. W chwili założenia do „Złotego Karasia” zapisało się 60 wędkarzy.

13 grudnia 1981 r. – wprowadzenie na terytorium kraju stanu wojennego, który obowiązywał do 22 lipca 1983 r.

30 czerwca 1982 r. – otrzymanie przez Szkołę Handlowo-Ekonomiczną imienia Marii Dąbrowskiej.

347 dzień GRUDZIEN 1981

Wsch. sl. 7.37 ○
Zach. sl. 15.24

☉ Wsch. ks. 17.52
Zach. ks. 9.34

Wojna !!!
Anestowania, wprawy.
Uciekalisz przed milicją

NIEDZIELA

Łucji, Otylii

W takiej ciszy słyszała, jak na godzin
stopnie
pnie się w niej ten roślinny puch,
twardnieje w orzech –
– to było dziecko małe, które wkołysali
ciepłym ciał swych pomrukiem jak
szelestem morza
w jej pełnię i dojrzałość, która równa
ziemi
ogarnęła i rosła rączkami drobnymi,
zarysem ust różowych, roślinką małą,
którą czuła pod lekko wyciągniętą ręką...
V V RACZYŃSKI

6 listopada 1982 r. – uchwała Zarządu Miejskiego Związku Inwalidów Wojennych, która zobowiązywała Zarząd do utworzenia Klubu Pieśni Komatanckiej. 20 stycznia 1983 r. chór przyjął nazwę „Chór Męski Wiarus”.

1983 r. – utworzenie przy Klubie „Grześ” w Spółdzielni Mieszkaniowej Zespołu Pieśni i Tańca Ludowego „Dzieci Podlasia”. W 1984 roku do zespołu dołączyła kapela pod patronatem PSS pod nazwą „Przyjaciele”.

1983 r. – przywrócenie po 32 latach Cechu Rzemiosł Różnych, obecnie Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców.

1983 r. – pierwszy Ogólnopolski Wyścig Kolarski w kategorii „Oldboy”.

1984 r. – organizacja pierwszego Ogólnopolskiego Turnieju Szachowego.

1984 r. – oddanie do użytku Domu Kultury, w tym sali kinowej „Sława”.

12 października 1984 r. – pierwsza projekcja filmu w kinie „Sława” – „Psy wojny”, produkcji USA.

1985 r. – zdobycie przez Międzyrzec tytułu „Mistrza gospodarności”.

1985 r. – utworzenie firmy polonijnej „IPACO”.

1986 r. – oddanie do użytku nowej oczyszczalni ścieków, którą budowano 7 lat.

listopad 1986 r. – I Edycja Międzyrzeckiej Jesieni Teatralnej.

23 października 1987 r. – otrzymanie przez Szczep Harcerski ZHP przy Szkole Podstawowej nr 1 sztandaru oraz im. gen. Franciszka Kleeberga.

1988 r. – Cech Rzemiosł Różnych zrzeszał 336 zakładów.

1989 r. – powrót do przedwojennego nazewnictwa ulic w mieście.

1989 r. – sprywatyzowanie Zakładu Jajczarsko-Drobiarskiego (ul. Radzyńska 3) istniejącego od 1948 r. Powstał „SEDAR S.A.”.

1989 r. – na terenie miasta funkcjonowało 327 małych podmiotów gospodarczych osób fizycznych i spółek cywilnych.

4 czerwca 1989 r. – pierwsze częściowo wolne wybory do parlamentu.

SOLIDARNOŚĆ

1989

STYCZEŃ

p	2	9	16	23	30
w	3	10	17	24	31
ś	4	11	18	25	
c	5	12	19	26	
p	6	13	20	27	
s	7	14	21	28	
n	1	8	15	22	29

LUTY

	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22		
2	9	16	23		
3	10	17	24		
4	11	18	25		
5	12	19	26		

MARZEC

	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24	31	
4	11	18	25		
5	12	19	26		

KWIECIEŃ

p	3	10	17	24	
w	4	11	18	25	
ś	5	12	19	26	
c	6	13	20	27	
p	7	14	21	28	
s	1	8	15	22	29
n	2	9	16	23	30

MAJ

1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24	31	
4	11	18	25		
5	12	19	26		
6	13	20	27		
7	14	21	28		

CZERWIEC

	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24		
4	11	18	25		

LIPIEC

p	3	10	17	24	31
w	4	11	18	25	
ś	5	12	19	26	
c	6	13	20	27	
p	7	14	21	28	
s	1	8	15	22	29
n	2	9	16	23	30

SIERPIEŃ

	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24	31	
4	11	18	25		
5	12	19	26		
6	13	20	27		

WRZESIEŃ

	4	11	18	25	
	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24		

PAŹDZIERNIK

p	2	9	16	23	30
w	3	10	17	24	31
ś	4	11	18	25	
c	5	12	19	26	
p	6	13	20	27	
s	7	14	21	28	
n	1	8	15	22	29

LISTOPAD

	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	20	17	24		
4	21	18	25		
5	22	19	26		

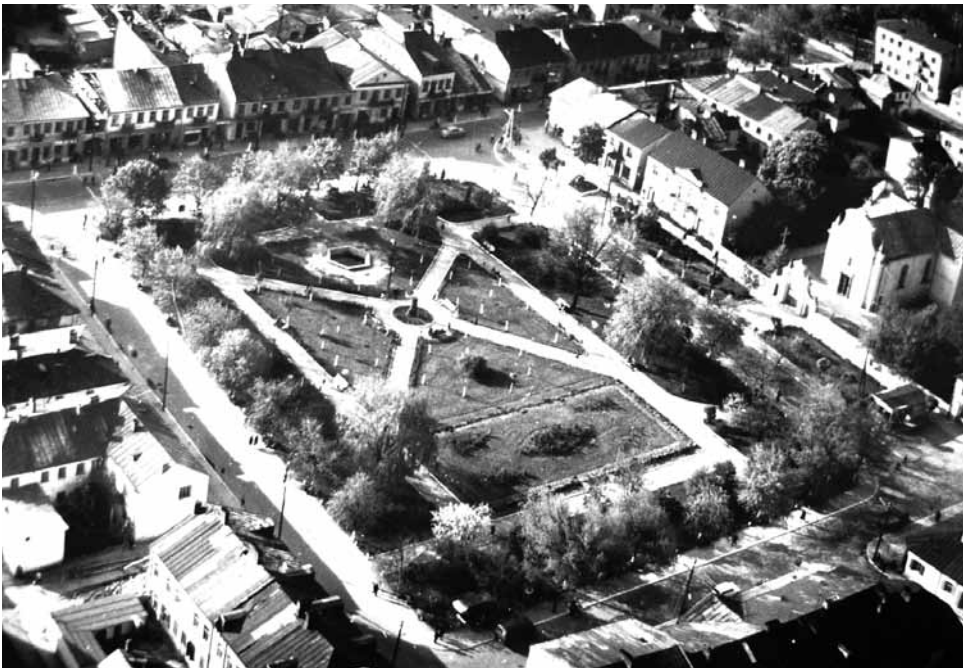
GRUDZIEŃ

	4	11	18	25	
	5	12	19	26	
	6	13	20	27	
	7	14	21	28	
1	8	15	22	29	
2	9	16	23	30	
3	10	17	24	31	

ul. Lubelska – bar „u Łodzi”

centrum miasta – lata 70-te XX w.

Rzeczpospolita Polska – 1990 – 2019

- 27 maja 1990 r.** – pierwsze wolne wybory do samorządu miejskiego.
- 1990-1994 r.** – pierwsza kadencja Rady Miasta, której przewodniczącym zostaje Ryszard Turyk.
- 1990 r.** – utworzenie Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Handlowo-Usługowego „PATEX” Sp. Z o.o. zajmującego się szyciem odzieży. Prezesem zostaje Eugeniusz Jerzy Paprota.
- 1 października 1990 r.** – uruchomienie Notariatu w Międzyrzecu Podlaskim.
- 1990 r.** – powołanie Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia, której dyrektorem zostaje Janusz Samociuk.
- 1990 r.** – powrót religii do szkół.
- 1990 r.** – w 28 największych zakładach produkcyjnych miasta pracowało 4 800 osób, co stanowiło 60% zawodowo czynnej ludności miasta.
- 1991 r.** – otwarcie Szkoły Podstawowej nr 3 przy ul. Leśnej.
- 1991 r.** – uruchomienie nowej automatycznej centrali telefonicznej „POLKOMTEL”.
- 1991 r.** – utworzenie przy ul. Radzyńskiej 11 Agencji Celnej D.T.A. Sp. z o.o.
- 1991 r.** – rozpoczęcie produkcji pieczywa w piekarni „BAGIETKA”. Właściciel- Waldemar Czempiński.
- 1991 r.** – rozpoczęcie działalności zespołu muzycznego „LATAWCE”. Zespół występował od połowy lat 80-tych pod różnymi nazwami. Założycielami byli Marek Wasiluk, Krzysztof Domański oraz Leszek Korpysz.
- 1992 r.** – utworzenie pierwszej firmy transportowej Międzyrzecki Transport Drogowy i Spedycja Edward Leszczyński „EUROPTIR” przy ul. Radzyńskiej.
- 1992 r.** – rozpoczęcie budowy kolektora ścieków do osiedla Partyzantów.
- 1992 r.** – utworzenie Przedsiębiorstwa Drogowo-Mostowego Międzyrzec Podlaski S.A.
- 1992 r.** – utworzenie Międzyrzeckiej Fundacji na Rzecz Ochrony Zdrowia.
- 1992 r.** – utworzenie Przedsiębiorstwa Usług Komunalnych Sp. z o.o.

1 maja 1992 r. – przekształcenie firmy „Łukbut” w spółkę Skarbu Państwa jako „Łukowskie Zakłady Przem. Skórz. „Łukbut” S.A.”. 31 grudnia 1992 r. zlikwidowano Zakład Obuwia w Międzyrzecu Podlaskim.

1992 r. – wybudowanie na obrzeżach miasta stacji redukcyjnej linii przesyłowej gazu ziemnego, która umożliwiała gazyfikację miasta.

20 sierpnia 1992 r. – otrzymanie przez Szkołę Handlowo-Ekonomiczną nazwy Zespołu Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej.

1992 r. – wygaśnięcie pracy Hufca ZHP, która była wznowiona 15 października 1999 r.

styczeń 1993 r. – prywatyzacja Przedsiębiorstwa „Las”.

1993 r. – reaktywowanie po kilkudziesięciu latach przerwy wydawania lokalnej gazety „Głos Międzyrzecki”.

10 lutego 1993 r. – podjęcie uchwały przez władze miasta z wnioskiem do Rady Ministrów o utworzenie siedziby powiatu. Wniosek odrzucono.

29 marca 1993 r. – uroczyste poświęcenie studia Terenowej Redakcji Katolickiego Radia Podlasie.

14 kwietnia 1993 r. – utworzenie Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej.

1993 r. – sprzedaż przez „Łukbut” obiektu przy ul. Staromiejskiej pod przyszły Komisariat Policji.

1994 r. – tworzenie sieci telewizji kablowej i satelitarnej.

1994 r. – pierwszy Międzynarodowy Turniej Poezji Deklamowanej „Od Mickiewicza do Miłosza”, którego inicjatorem był Ryszard Kornacki.

kwiecień 1994 r. – reaktywowanie Strażackiej Orkiestry Dętej pod batutą Piotra Malona.

27 kwietnia 1994 r. – dokonanie zmiany patrona Szkoły Podstawowej nr 2 na podstawie uchwały Rady Miejskiej. Został nim Bolesław Prus.

lipiec 1994 r. – powołanie oddziału Autonomicznej Polskiej Organizacji Bezrobotnych.

czerwiec 1994 r. – powstanie trzeciej parafii. 31 lipca nastąpiła konsekracja kościoła pw. Chrystusa Króla, której dokonał biskup Jan Mazur.

wrzesień 1994 r. – przystąpienie Międzyrzecza Podlaskiego do Związku Miast Polskich.

wrzesień 1994 r. – oddanie do użytku największego segmentu przy Szkole Podstawowej nr 3.

15 października 1994 r. – odebranie w Poznaniu przez przedstawicieli Redakcji „Głosu Międzyrzeckiego” nagrody zdobytej w konkursie „Prasa Lokalna – Demokracja Lokalna – Samorząd”. „GM” zdobył 3 miejsce wyprzedzając 70 gazet z całej Polski.

22 października 1994 r. – inauguracja działalności Międzyrzeckiego Klubu Dyskusyjnego „Międzyrzec 2000”.

1994 r. – w 28 największych zakładach produkcyjnych miasta zatrudnionych było 2 750 osób, co stanowiło 57% zawodowo czynnej ludności miasta.

grudzień 1994 r. – dokonanie nowego podziału parafialnego. Powstała czwarta parafia pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła, jako były kościół rektoralny młodzieży.

1994-1998 r. – druga kadencja Rady Miasta. Przewodniczącym zostaje Zbigniew Wasylów.

1 stycznia 1995 r. – denominacja złotego w wyniku reformy finansów państwa. 1 nowy złoty = 10 000 starych złotych.

1995 r. – trzy szkoły podstawowe prowadziły nauczanie około 3 000 uczniów. W Liceum Ogólnokształcącym uczyło się 500 uczniów, w Zespole Szkół Zawodowych nr 1 ok. 1 150 uczniów.

19 lutego 1995 r. – otrzymanie sztandaru przez Miejskie Koło Związku Sybiraków, który został poświęcony w kościele pw. św. Józefa.

1995 r. – zainicjowanie przez ks. inf. Kazimierza Korszniewicza Drogi Krzyżowej ulicami miasta w niedzielę Palmową. Zwyczaj ten utrzymuje się do dzisiaj.

1995 r. – rozpoczęcie działalności Międzyrzeckiego Stowarzyszenia Teatralnego, którego inicjatorem był Ryszard Kornacki.

1995 r. – rozpoczęcie wydawnictwa pisma „Merkuriusz” przez Międzyrzecki Oddział PSS „Społem”.

14-18 czerwca 1995 r. – finał V ogólnopolskiego Turnieju Recytatorskiego Literatury Tworzonej na Obczyźnie „Od Mickiewicza do Miłosza”.

1995 r. – zajęcie przez Szkołę Podstawową nr 1 im. Henryka Sienkiewicza, 23 miejsca w Polsce w rankingu szkół podstawowych.

1995 r. – ukazuje się pierwsze wydanie monograficzne pióra dr Józefa Geresza „Międzyrzec Podlaski – Dzieje miasta i okolic”.

1995 r. – wybudowanie kanału ciepłowniczego od rzeki Krzna do szpitala.

1995 r. – rozpoczęcie działalności Podlaskiego Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych przy ul. Zarówie 86.

1995 r. – statystycznie 204 na 1 000 mieszkańców posiadało telefony, tj. ok. 67% rodzin.

luty 1996 r. – uchwała Rady Miasta w sprawie zasad postępowania przy nadawaniu tytułu Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzecza Podlaskiego.

1996 r. – przemianowanie Placu Gen. Świerczewskiego na Plac Jana Pawła II.

26 sierpnia 1996 r. – odsłonięcie pierwszego na południowym Podlasiu pomnika papieża Jana Pawła II.

1996 r. – rozpoczęcie budowy hali sportowej przy Szkole Podstawowej nr 2.

29 września 1996 r. – poświęcenie sztandaru międzyrzeckiej „Solidarności”.

1996 r. – w mieście zarejestrowanych było 2 600 samochodów prywatnych (1 na 7 mieszkańców).

1996 r. – miasto liczyło ogółem 18 200 mieszkańców, powierzchnia miasta wynosiła 22 km².

1996 r. – sprywatyzowanie międzyrzeckich Zakładów Drzewnych „Tartak”, których właścicielem zostaje Mario Mattei, z pochodzenia Włoch.

1996 r. – przekształcenie dawnego PBRol-u w spółkę akcyjną pod nazwą Międzyrzeckie Przedsiębiorstwo Budowlane S.A.

1996 r. – na terenie miasta funkcjonowało 986 małych podmiotów gospodarczych osób fizycznych i spółek cywilnych.

1996 r. – liczba bezrobotnych w mieście wynosiła 1 320 osób (stopa bezrobocia ok. 16%).

1996 r. – Cech Rzemiosł Różnych zrzeszał 67 zakładów.

12 stycznia 1997 r. – powołanie Klubu Ludzi Przedsiębiorczych. Po kilku miesiącach klub przemianowano na Międzyzrzeckie Stowarzyszenie Przedsiębiorczości.

1997 r. – zmiana nazwy dotychczasowego tzw. „małpiego gaju” przy budynku Urzędu Gminy na Skwer Armii Krajowej. Do końca 1943 r. przez obecny skwer przebiegała ul. Śliwkowa.

1997 r. – utworzenie Ośrodka Wspierania Przedsiębiorczości i Szkolenia Zawodowego przy ul. Warszawskiej 37.

1 marca 1997 r. – utworzenie Straży Miejskiej. Komendantem zostaje Jerzy Kowalczuk.

20-27 kwietnia 1997 r. – Misje Ewangelizacyjne w parafii pw. św. Józefa.

1997 r. – nadanie Szkole Podstawowej nr 3, z inicjatywy Rady Rodziców, imienia papieża Jana Pawła II.

1997 r. – otwarcie krytej pływalni „Oceanik” przy ul. Zarówie.

wrzesień 1997 r. – kolejny Ogólnopolski Wyścig Kolarski w kategorii „Oldboy”.

1998 r. – utworzenie przy Szkole Podstawowej nr 3 Szkolnego Muzeum Historycznego.

8 lutego 1998 r. – powołanie Parafialnego Oddziału Akcji Katolickiej przy parafii pw. Chrystusa Króla. Prezesem zostaje Ryszard Turyk.

1998 r. – uruchomienie sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniu ul. 3 go Maja i ul. Lubelskiej.

1998 r. – zainstalowanie fontanny na Placu Jana Pawła II.

sierpień 1998 r. – utworzenie kościoła Zielonoświątkowy Zbór Pojednanie przy ul. Lubelskiej 74.

23 czerwca 1998 r. – przy ul. Rymarskiej Bank PKO BP uruchamia pierwszy bankomat całodobowy.

30 sierpnia 1998 r. – rozegranie meczu piłki nożnej na stadionie miejskim pomiędzy „Orłami Górskiego” a „Huraganem”. Wynik meczu: 3:1 dla „Orłów”.

17 września 1998 r. – rozegranie meczu piłki nożnej na stadionie miejskim pomiędzy drużynami narodowymi U-18 Polska-Litwa. Mecz zakończył się wynikiem 4:1 dla Polski.

1998 r. – rozpoczęcie nauczania Grupy Zamiejscowej UMCS – Wydział Ekonomiczny, kierunek zarządzanie i marketing.

1998 r. – przejęcie przez miasto terenów tzw. „Żwirowni”.

1998-2002 r. – trzecia kadencja Rady Miasta. Przewodniczącym zostaje Jan Juszczak.

1998 r. – kolejna reforma administracyjna kraju – Międzyrzec znalazł się w powiecie bialskim, woj. lubelskie (od 1 stycznia 1999 r.).

1999 r. – utworzenie Międzygminnego Związku Komunalnego: gm. Drelów, gm. Międzyrzec Podlaski, gm. Trzebieszów oraz miasto Międzyrzec Podlaski. Ulokowano również trzy agendy powiatowe.

1999 r. – zorganizowanie po raz pierwszy „Dni Międzyrzecza”.

1999 r. – rozpoczęcie działalności usługowego Zakładu Poligraficznego „INTERGRAF” s. c., którego właścicielem zostaje Roman Łaziuk.

luty 1999 r. – podjęcie uchwały przez Radę Miejską o likwidacji Szkoły Podstawowej nr 1 w wyniku reformy oświaty. 1 września budynek szkoły przeszedł pod nadzór nowo powstałego Gimnazjum.

10 czerwca 1999 r. – spotkanie z Ojcem Świętym Janem Pawłem II w Siedlcach, na które przybyło wielu mieszkańców Międzyrzecza.

1999 r. – oddanie do użytku hali sportowej przy Szkole Podstawowej nr 3 z pełnowymiarowymi boiskami.

1 września 1999 r. – przemianowanie 8-klasowej Szkoły Podstawowej nr 2 na Publiczną Sześćioletnią Szkołą Podstawową.

1999 r. – I marsz szlakiem tzw. „Krwawych Dni” zorganizowany w rocznicę wydarzeń z 1918 r. Inicjatorem marszu był Roman Sidorowicz.

5 września 1999 r. – odsłonięcie w centrum miasta przy skrzyżowaniu ulic Lubelskiej i Warszawskiej „Pomnika 2 000-lecia Chrześcijaństwa”.

30 września 1999 r. – w Urzędzie Miasta zarejestrowanych było 1 096 przedsiębiorstw prywatnych i zakładów.

15 października 1999 r. – reaktywowanie Hufca ZHP.

15 grudnia 1999 r. – w mieście na liście bezrobotnych znajdowały się 2 562 osoby (w tym 1861 bez zasiłku).

2000 r. – ustanowienie nagrody tzw. „Orlika Międzyrzecckiego” za osiągnięcia na rzecz miasta.

2000 r. – reaktywowanie przez Radę Miejską odznaczenia „Zasłużony dla Miasta”.

2000 r. – zainstalowanie w budynku dawnego magistratu zegara miejskiego.

2000 r. – ostatni numer „Głosu Międzyrzecckiego”, który przestał się ukazywać z przyczyn finansowych.

2001 r. – odsłonięcie pomnika Prymasa Stefana Wyszyńskiego.

17 lutego 2001 r. – oddanie do użytku bloku operacyjno-diagnostycznego w międzyrzeckim szpitalu.

2001 r. – rozpoczęcie działalności Międzyrzecckiego Stowarzyszenia Rozwoju Przedsiębiorczości (ul. Lubelska 63).

2001 r. – utworzenie na skutek kryzysu przedsiębiorstwa „ZREMB” firmy „Delta Zremb” S.A. w upadłości (ul. Kościuszki 103).

2001 r. (18 lipca) – otwarcie nowego cmentarza komunalnego przy ul. Warszawskiej 21, ogólnodostępnego, o powierzchni 5 ha.

2001 r. – utworzenie nowego Zakładu Wyrobów Cukierniczych Lider S.K.G. Sp. Z o.o. (ul. Radzyńska).

31 sierpnia 2001 r. – zakończenie 82-letniej działalności Szkoły Podstawowej nr 1 w wyniku reformy oświaty.

2001 r. – rozpoczęcie działalności Międzyrzecckiego Klubu „Taekwon-do”.

2002 r. – utworzenie w pałacu Potockich Zamiejscowego Oddziału Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL).

maj 2002 r. – miasto liczyło ok. 6 440 gospodarstw domowych; ok. 18 200 mieszkańców. Zatrudnionych było 4 800 osób, bez pracy pozostawało 1 835 osób.

2002 r. – upadłość Międzyrzecckiego Przedsiębiorstwa Budowlanego, które zostaje przekształcone w Międzyrzeckie Przedsiębiorstwo Budowlane Spółka z o.o.

czerwiec 2002 r. – utworzenie Spółdzielni „Żelbet” (ul. Adamki 4).

2002 r. – prywatyzacja Przedsiębiorstwa „Las”. Założono „DREW-BAS” Spółkę z o.o. (ul. Radzyńska 12).

7 października 2002 r. – utworzenie fundacji na rzecz KUL.

18 października 2002 r. – inauguracja roku akademickiego KUL Prawa Kanonicznego i Administracji.

grudzień 2002 r. – rozpoczęcie działalności Stowarzyszenia Rozwoju Żeglarstwa „Stanica” (ul. Zahajkowska 44C).

grudzień 2002 r. – w mieście zarejestrowanych było 4 600 samochodów osobowych przy 340 miejscach parkingowych.

2002-2006 r. – czwarta kadencja Rady Miasta. Na przewodniczącego wybrano ponownie Jana Juszcza.

2003 r. – budowa Zakładu Segregacji Surowców Wtórnych. Na terenie miasta wprowadzono system selektywnej zbiórki odpadów.

kwiecień 2003 r. – prywatyzacja Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej. Zakład został kupiony przez firmę „PRATERM”.

grudzień 2003 r. – w mieście funkcjonowały następujące podmioty gospodarcze: 4 przedsiębiorstwa państwowe, 4 spółdzielnie produkcyjne, 36 spółek prawa handlowego, 1 100 podmiotów osób fizycznych.

2004 r. – utworzenie Ośrodka Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

marzec 2004 r. – utworzenie Organizacji „Podaj dziecku pomocną dłoń” przy ul. Zarówie 13B. Prezesem zostaje Sławomir Zacharjasz.

2004 r. – rozpoczęcie przebudowy Placu Jana Pawła II.

2004 r. – utworzenie klubu Motocyklowego „PANTHER”.

2004 r. – utworzenie Uczniowskiego Klubu Sportowego Międzyrzecka TRÓJKA w Międzyrzecu Podlaskim (ul. Leśna 2).

styczeń 2005 r. – zmiana nazwy zespołu Szkół Zawodowych na Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych.

2005 r. – rozpoczęcie budowy zachodniej obwodnicy miasta drogi krajowej nr 19.

25 kwietnia 2005 r. – rozstrzygnięcie X Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Marii Konopnickiej dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (z udziałem uczniów z Białorusi i Ukrainy).

3 czerwca 2005 r. – przyjęcie przez Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych imienia „Unitów Podlaskich”.

2005 r. – oddanie do użytku hali sportowej przy Szkole Podstawowej nr 2.

luty 2006 r. – rozpoczęcie działalności Specjalnego Ośrodka Szkolno Wychowawczego (ul. Leśna 2A).

2006 r. – utworzenie Uniwersytetu III wieku.

15 marca 2006 r. – otwarcie przy ul. Kościuszki nowego Zakładu Produkcyjnego Wytwórni Pasz „WIPASZ”.

2006 r. – utworzenie Międzyrzecckiego Stowarzyszenia Teatralnego, którego inicjatorem był Ryszard Kornacki.

2006-2010 r. – piąta kadencja Rady Miasta. Przewodniczącym ponownie Jan Juszczak. Od 27 lutego 2007 r. Paweł Puszkarski.

2007 r. – ukończenie rewitalizacji Placu Jana Pawła II.

październik 2007 r. – powołanie Stowarzyszenia „Konna Straż Ochrony Przyrody i Tradycji im. 1 Pułku Strzelców Konnych”.

31 marca 2008 r. – powołanie uchwałą Rady Miasta Młodzieżowej Rady Miasta Międzyrzec Podlaski.

19 kwietnia 2008 r. – oddanie do użytku zachodniej obwodnicy miasta w ciągu drogi krajowej nr 19 Lublin – Białystok.

23 listopada 2008 r. – oddanie do użytku na terenie Szkoły Podstawowej nr 2 pierwszego kompleksu boisk sportowych w ramach rządowego programu „Orlik 2012 – Moje boisko”.

marzec 2009 r. – rozpoczęcie statutowej działalności Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego. Prezesem zostaje Mirosław Maraszek.

czerwiec 2009 r. – utworzenie świetlicy socjoterapeutycznej dla dzieci prowadzonej przez samorząd.

2009 r. – pierwszy Festyn Żeglarski na tzw. „Żwirowni”.

2009 r. – przystąpienie miasta do międzynarodowej imprezy „Szlak Jagielloński”.

2009 r. – zmiana nazwy firmy świadczącej usługi dla ciepłownictwa „PRATERM S.A.” na „DALKIA-TERM S.A.”.

2009 r. – ufundowanie przez Związek Międzyrzeczkich Żydów w Izraelu pomnika „Modlitwa” na Placu Jana II ku czci pomordowanych w czasie II wojny światowej. Inicjatorem był Abraham Gafni.

2009 r. – pozyskanie z zasobów Starostwa Powiatowego internatu ZSZ przy ul. Warszawskiej i zaadaptowanie go na budynek z mieszkaniami socjalnymi, które przydzielono 39 potrzebującym rodzinom.

2010 r. – rozpoczęcie działalności Agencji Rozwoju Międzyrzecza ARM Spółka z o.o.

2010 r. – oddanie do użytku chodnika ze ścieżką rowerową wzdłuż rzeki Krzyny.

2010 r. – przejazd przez miasto uczestników Wyciągu Kolarskiego „Tour de Pologne”.

2010 r. – udostępnienie zabytkowych piwnic pod plebanią w parafii pw. św. Mikołaja.

2010 r. – wytyczenie z okazji 70. rocznicy mordu katyńskiego nowej ulicy „Aleja Katyńska”, przy której zasadzono 14 dębów.

2010 r. – przebudowa promenady przy ul. Zamczysko.

2010 r. – wizyta na zaproszenie władz miasta kardynała Stanisława Dziwisza i przedstawicieli powiatu Oberhavel (Niemcy), którzy odsłanili na promenadzie pomnik „Solidarności” z wbudowanym fragmentem tzw. muru berlińskiego.

2010 r. – utworzenie na wniosek Młodzieżowej Rady Miasta Skateparku przy ul. Zarówie.

2010-2014 r. – szósta kadencja Rady Miasta. Przewodniczącym zostaje Robert Matejek.

czerwiec 2011 r. – umieszczenie relikwii św. Jana Pawła II w kościele pw. św. Józefa.

2011 r. – oddanie do użytku nowego gmachu handlowego „Galeria Międzyrzec” przy ul. Nadbrzeżnej. Właściciel – Jerzy Mikuśkiewicz.

2011 r. – oddanie do użytku kompleksu boisk „Orlik” z murowanym budynkiem zaplecza sanitarno-szatniowego przy Zespole Placówek Oświatowych nr 3.

2011 r. – Zespół Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej wydaje pracę zbiorową w formie książki z okazji 90-lecia istnienia szkoły.

2011 r. – rozpoczęcie projektu „Łapa – Międzyrzeckie ślady twórczości młodzieżowej” przez międzyrzecki MOK.

2011 r. – utworzenie wirtualnego spaceru po mieście.

15 grudnia 2011 r. – otwarcie pierwszego sztucznego lodowiska.

czerwiec 2012 r. – rozpoczęcie działalności Międzyrzeckiego Stowarzyszenia Motocyklowego.

7 czerwca 2012 r. – Brian Poniatowski zwycięzcą „You Can Dance” - siódmej edycji tanecznego show telewizji TVN.

18-19 sierpnia 2012 r. – na Międzyrzeckich Jeziorkach odbywają się pierwsze w historii miasta eliminacje do Motorowodnych Mistrzostw Polski.

1 wrzesień 2012 r. – utworzenie Zespołu Placówek Oświatowych nr 1 przy ul. Warszawskiej. W skład Zespołu wchodzi: Gimnazjum nr 1, Szkoła Podstawowa nr 1 i Przedszkole nr 2.

1 wrzesień 2012 r. – utworzenie Zespołu Placówek Oświatowych nr 2 przy ul. Partyzantów, w którego skład wchodzi: Szkoła Podstawowa nr 2, Gimnazjum nr 2 oraz Samorządowe Przedszkole nr 4.

1 wrzesień 2012 r. – utworzenie Zespołu Placówek Oświatowych nr 3 przy ul. Leśnej 3.

30 września 2012 r. – otwarcie igielitowego stoku narciarskiego z wyciągiem talerzykowym (ul. Zahajkowska).

2013 r. – przebudowa miejskiego targowiska w ramach programu „Mój Rynek” – za pieniądze pozyskane z PROW.

13-14 lipca 2013 r. – na Międzyrzeckich jeziorkach odbywają się Motorowodne Mistrzostwa Europy JT-250 i Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w klasach OSY-400, T-550 i GT-30.

2013 r. – zakończenie modernizacji stacji uzdatniania wody przez miejską spółkę Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych.

sierpień 2013 r. – Zakład Wyrobów Cukierniczych LIDER S.K.G. sp. z o.o. zmienia nazwę na Dr Gerard Spółka z o.o.

październik 2013 r. – rozpoczęcie działalności Międzyrzeckiego Towarzystwa Wędkarskiego „Żwirtek”.

styczeń 2014 r. – powstanie Stowarzyszenia Międzyrzeczka Inicjatywa Edukacyjna.

11-13 lipca 2014 r. – na Międzyrzeczkich jeziorkach odbywają się Motorowodne Mistrzostwa Świata w klasie GT-30 oraz Motorowodne Mistrzostwa Polski w klasach: OSY-400; JT-250; S-550.

2014 r. – rozpoczęcie siódmej kadencji Rady Miasta (kadencja trwa 4 lata). Przewodniczącym ponownie Robert Matejek.

16 marca 2015 r. – otwarcie pierwszego Żłobka Miejskiego w mieście przy ul. Przedszkolnej.

2015 r. – modernizacja dworca kolejowego wraz z peronami, linią kolejową i trakcją elektryczną. Wybudowanie przejścia podziemnego na peron i ul. Kolejową.

lipiec 2016 r. – Zakład Cukierniczy Dr Gerard przenosi swoją siedzibę z Ożarowa Mazowieckiego do Międzyrzecza Podlaskiego.

2016 r. – rozbiórka budynku dawnej Lecznicy dla Zwierząt przy ul. Radzyńskiej 2.

2 stycznia 2017 r. – przekazanie przez władze miasta stacji wędkarskiej Międzyrzeczekiemu Towarzystwu Wędkarskiemu „Żwirek”.

1 wrzesień 2017 r. – likwidacja w wyniku reformy oświaty gimnazjów i utworzenie 8-klasowych szkół podstawowych.

1 września 2017 r. – zmiana nazwy Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych na Zespół Szkół Technicznych.

2017 r. – likwidacja dworca autobusowego przy ul. Zarówie.

2017 r. – zmiana nazwy ul. Leona Kruczkowskiego na ul. Mieczysława Kalenika. Decyzję podjęła Rada Miasta w ramach narodowego programu dekomunizacyjnego.

2017 r. – rozpoczęcie rewitalizacji międzyrzeczekiego Zespołu Pałacowo-Parkowego.

2017 r. – otwarcie nowej galerii handlowej przy ul. Zarówie (dawny plac autobusowy).

listopad 2017 r. – rozpoczęcie remontu krytej pływalni „Oceanik”.

27 lutego 2018 r. – wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę ubojni drobiu zakładu drobiarskiego „Wipasz” (ul. Siteńska).

2 maja 2018 r. – otwarcie Punktu Informacji Turystycznej w dawnym budynku magistratu przy Placu Jana Pawła II.

14 października 2018 r. – obchody 100. Rocznicy Odzyskania Niepodległości. Zakończenie rewitalizacji Zespołu Pałacowo-Parkowego.

październik 2018 r. – wydanie okolicznościowego medalu z okazji 100. Rocznicy odzyskania Niepodległości.

październik 2018 r. – wydanie okolicznościowej monety z okazji 100. Rocznicy odzyskania Niepodległości, którą otrzymała każda rodzina zamieszkująca miasto.

10 listopada 2018 r. – inscenizacja historyczna „Międzyrzec 1918 – Krwawe Dni”.

11 listopada 2018 r. – wmurowanie „kapsuły czasu” przed pomnikiem Bohaterów Miasta. Planowane otwarcie w 2068 r. (po 50 latach).

11 listopada 2018 r. – odsłonięcie pomnika POW przy mogile pomordowanych w 1918 r. na cmentarzu przy ul. Brzeskiej.

grudzień 2018 r. – 50-lecie działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

2018 r. – rozpoczęcie ósmej kadencji Rady Miasta (kadencja trwa 5 lat). Przewodniczącym Rady Miasta zostaje Robert Matejek, a Burmistrzem Miasta Zbigniew Kot.

30 stycznia 2019 r. – otwarcie po gruntownej renowacji krytej pływalni „Oceanik”.

14 marca 2019 r. – powołanie Międzyrzeckiej Rady Seniorów pod przewodnictwem Marka Maleszyka jako organu doradczego burmistrza.

29 marca 2019 r. – przyjęcie na sesji Rady Miasta uchwały o ustanowieniu herbu, flagi, pieczęci, łańcuchów i sztandaru Miasta Międzyrzec Podlaski oraz zasad ich stosowania. Projekt herbu i innych samorządowych symboli pozytywnie zaopiniowała Komisja Heraldyczna.

25 kwietnia 2019 r. – 10-lecie działalności Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego, na czele z prezesem Mirosławem Maraszkiem.

25 maja 2019 r. – 60-lecie pracy literackiej znanego międzyrzeckiego poety i pedagoga Ryszarda Kornackiego.

20-23 czerwca 2019 r. – uroczystości związane z 25-leciem istnienia parafii Chrystusa Króla.

29 czerwca 2019 r. – Jubileusz 25-lecia „Wipaszu” i otwarcie Zakładu Drobiarskiego.

Panorama miasta w kierunku północno-wschodnim - fot. Mirosław Maraszek

Część 3

Właściciele miasta

Łukasz Opaliński. Właściciel miasta w latach 1657-1662

Śledząc dzieje miasta, widzimy, że włości międzyrzeckie były własnością prywatnych rodzin magnackich, którzy posiadali rozległe dobra na terenie Polski. Właściciele rzadko rezydowali w Międzyrzecu. Dobrami zarządzali wyznaczeni pełnomocnicy. Dobra międzyrzeckie przechodziły z rąk do rąk na zasadzie dziedziczenia.

- 1) **Pierwszym dziedzicem**, a raczej donatariuszem dóbr międzyrzeckich, był **Abraham Chamiec** herbu Gryff, z rodziny Jaxów. W 1390 r. za zasługi wojenne otrzymał od króla Władysława Jagiełły Międzyrzec i Stołpno w powiecie Drohickim.
- 2) **Mikołaj Nasuta Wyszyński** –Nasut znaczy Nosal-chytry, przechera) - pierwszy dziedzic z nadania Wielkiego Księcia Litewskiego 1434 r. Był właścicielem miasta do 1455 r.
- 3) **Jan Nasutowicz** - syn Mikołaja Nasuty. Starosta brzeski, mieszkał w Międzyrzecu. Był organizatorem i twórcą dóbr międzyrzeckich. W 1477 r. erygował nowy parafialny kościół. Był właścicielem miasta do 1483 r.
- 4) **Jan Zabrzeziński** - syn Jerzego, namiestnik połocki, kasztelan trocki. Właściciel dóbr do 1508 r.
- 5) **Jan Janowicz Zabrzeziński** - syn Jana, mąż Beaty Tęczyńskiej, wojewoda nowogrodzki w latach 1511-1514. W 1541 r. był marszałkiem Wielkiego Księstwa Litewskiego, w 1543 r. marszałkiem Jego Królewskiej Mości. Był właścicielem dóbr do 1543 r. Zmarł w 1543 r.
- 6) **Jan Fryderyk Sapieha** - wojewoda podlaski, dziedzic międzyrzecki do 1555 r., jako mąż Anny Zabrzezińskiej. Pochowany w Drui nad Dźwiną.
- 7) **książę Stefan Zbaraski** - syn Andrzeja i Anny Herburtówny, wojewoda witebski. Około 1566 r. został kasztelanem, a trzy lata później wojewodą trockim. Książę Stefan miał trzy żony: Annę Zabrzezińską (wdowę po Sapieże), Anastazję Eufemię Jawnuciankę (księżniczkę mściśławską i zasławską) i Dorotę Firlejównę (córkę kasztelana lubelskiego). Książę Stefan Zbaraski zmarł w 1586 r.
- 8) **Lew Sapieha** - będąc podkanclerzem litewskim, 1 września 1586 r. poślubił w Międzyrzecu wdowę po księciu Zbaraskim, Dorotę Firlejówną. W 1587 r. urodziła się córka Katarzyna, którą trzymała do chrztu Anna Jagiellonka, żona Stefana Batorego. W 1588 r. nawrócił swoją żonę z kalwinizmu do wiary katolickiej, nawrócony sam przez sławnego ks. Piotra Skargę. Dziedzic międzyrzecki do 1602 r. Zmarł 7 lipca 1633 r., został pochowany w Wilnie.

- 9) **Gabriel Tęczyński** - hrabia na Tęczynie, syn Andrzeja wojewody krakowskiego; miecznik koronny a następnie kasztelan i wojewoda lubelski. Był mężem Barbary Zbaraskiej (córka Lwa Sapiehy). Gabriel Tęczyński wybudował w Międzyrzecu kościół szpitalny i fundację szpitala dla ubogich przy cerkwi pw. św. Piotra i Pawła. Zmarł 13 czerwca 1617 r.
- 10) **ksiązę Janusz Zbaraski** - wojewoda raclawski. Był właścicielem Międzyrzeca w latach 1602-1610 wskutek zapisu w Krzemieńcu dokonanego przez Gabriela Tęczyńskiego i jego żonę Barbarę Zbaraską (za opiekę).
- 11) **Krzysztof Kiszka** - w 1618 r. poślubił Halszkę Radziwiłłównę, wdowę po Tęczyńskim.
- 12) **Jan Tęczyński** - brat Gabriela. Jego żoną była Dorota z Mińska (pod Warszawą), córka Stanisława Mińskiego, podkanclerza koronnego. W 1616 r. podczasy królowej, potem wojewoda krakowski. Jan Tęczyński był ostatnim ze sławnego rodu Tęczyńskich. Zmarł w 1637 r.
- 13) **Jan Mikołaj Daniłowicz** z Żurowa - podskarbi wielki koronny. W 1638 r. zawarł związek małżeński z Zofią Tęczyńską, córką Gabriela. Młoda żona w rok po ślubie darowała mężowi dobra międzyrzeckie. Zmarł bezpotomnie w 1650 r.; pochowany w Lublinie u Karmelitów bosych. Żona Zofia zmarła w 1655 r. i również została pochowana w Lublinie. Oboje byli ludźmi pobożnymi i często przebywali w Międzyrzecu.
- 14) **Łukasz Opaliński** z Bnina - syn Piotra wojewody poznańskiego. Ożenił się z Izabelą Tęczyńską, córką Jana (siostra stryjeczna Zofii Daniłowiczowej), sukcesorką całej fortuny i Międzyrzeca. Łukasz Opaliński był znakomitym filozofem i politykiem. Zmarł w 1662 r., pochowany w Rytwianach.
- 15) **Stanisław Opaliński** - syn Łukasza i Izabeli. Wraz ze swoim bratem Janem, otrzymał dobra międzyrzeckie od siostry Zofii. W 1668 r. majątek został podzielony na Stanisława i Jana. Stanisław otrzymał Międzyrzec, a Jan Tęczyn. Stanisław Opaliński nadał miastu ważne przywileje.

- 16) **Stanisław Herakliusz Lubomirski** - hrabia na Wisznicu i Jarosławiu, marszałek Wielki Koronny, starosta spiski, mąż surowych obyczajów. 12 stycznia 1668 r. poślubił Zofię Opalińską, córkę Łukasza i Izabeli Tęczyńskiej. Dobra Międzyrzecza, w spadku po Stanisławie Opalińskim, w 1702 r. przeszły na własność jego żony, siostry Lubomirskiego. Zmarł 12 stycznia 1702 r., pochowany w Czerniakowie u Bernardynów. Lubomirski miał córkę Elżbietę Helenę, która poślubiła Adama Sieniawskiego, któremu w posagu wniosła dobra międzyrzeckie.
- 17) **Adam Mikołaj Sieniawski** z Granowa – hrabia na Szklowie i Myszy, dziedzic m.in. Puław i Końskowoli. W 1692 r. został wojewodą bełzkim (po Zamoyskim). W 1702 r. został hetmanem polnym koronnym. Najczęściej przebywał we Lwowie, Puławach, Wilanowie, Międzyrzeczu, czasami też odwiedzał Częstochowę. Zmarł 18 lutego 1726 r. we Lwowie, na niskim Zamku.
- 18) **Stanisław Denhoff** - wojewoda połocki, hetman polskolitewski, potomek spolszczających rycerzy niemieckich z Inflant, był synem wojewody pomorskiego. W 1722 r. poślubił Marię Zofię Sieniawską, jedynaczkę hetmanównę. Denhoff był bardzo pobożny i cenił życie rodzinne. Zmarł 2 sierpnia 1728 r. w Gdańsku. Pochowany w Częstochowie.
- 19) **książe August Aleksander Czartoryski** - syn Kazimierza kasztelana wileńskiego, dziedzica Siedlec. W 1731 r. poślubił Marię Zofię Sieniawską, wdowę po Stanisławie Denhoffie, jedną z najbogatszych dziedziczek w Polsce. Miał dwoje dzieci: Elżbietę, która poślubiła Stanisława Lubomirskiego oraz Adama Kazimierza. Książę August Czartoryski odbudował w Międzyrzeczu kościół parafialny po jego spaleniu. Zmarł 4 kwietnia 1782 r. w Warszawie i tam też został pochowany.
- 20) **książe Adam Kazimierz Czartoryski** - urodzony 1 grudnia 1734 r., książę na Klewaniu i Żukowie. Świetnie wykształcony. W 1778 r. dostał dobra międzyrzeckie. Był generałem ziem podolskich. Uczestniczył w sejmie czteroletnim, jako poseł lubelski. Był współzałożycielem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie w 1801 r. Zmarł w Sieniawie 20 marca 1823 r. Wdowa po księciu, Izabela z Flemingów, była jedną z najświetniejszych Polek swego czasu. Dzieci: Adam Jerzy – dziedzic Puław;

Maria – księżna Wirtemberska; Zofia – Ordynatowa Zamoyska; Konstanty – dziedzic dóbr Międzyrzeca.

- 21) **książę Konstanty Czartoryski** - urodzony 28 października 1773 r., syn Adama. W 1812 r. otrzymał na własność klucz międzyrzecki. Książę Konstanty powiększył dobra Międzyrzeca poprzez nabycie 2 folwarków i 5 wsi, a mianowicie: *Witoroża, Danówki, Leszczanki, Strzyżówki i Sokule*. Za Królestwa Kongresowego powtórnie mianowany generałem brygady, a następnie generał-adiutant cara Aleksandra I. Od 1830 r. na stałe mieszkał w Wiedniu. Był znawcą sztuk pięknych. Zmarł 23 kwietnia 1860 r.
- 22) **Aleksandra hr. Augustowa Potocka** - ur. 26 marca 1818 r., córka Stanisława, syna Szczęsnego i matki Katarzyny z hr. Branickich małż. Potockich. W 1840 r. poślubiła hr. Augusta Potockiego. Dobra Międzyrzeckie nabyła od ks. Konstantego Czartoryskiego w 1844 r. Hr. Augustowa Potocka zmarła 6 stycznia 1892 r. Była znana z miłosierdzia dla ubogich i hojności dla kościołów.
- 23) **Andrzej hr. Potocki** - namiestnik Galicji, znany działacz, został zamordowany przez fanatyka Rusina 6 stycznia 1906 r.
- 24) **hr. Andrzej Maria Franciszek Potocki**, herbu Srebrna Pilawa - urodzony 13 lipca 1900 r. w Krzeszowicach. Sukcesor hr. Andrzeja pod kierunkiem głównego opiekuna hr. Branickiego z Warszawy. 23 czerwca 1926 r. poślubił hr. Zofię Tarnowską z Dzikowa, herbu Leliwa. Jesienią 1926 r. zamieszkali w nowym pałacu (istniejącym do dzisiaj). Hr. Potocki został zamordowany 29 września 1939 r. we wsi Wielkie Oczy na Ukrainie. Pochowany w Łętowni koło Przemyśla. Zofia zmarła 4 stycznia 1963 r. we Francji, w miejscowości Bligny. Potoccy mieli 3 synów. Dobra międzyrzeckie były własnością Potockich do 1944 r.

*Pałac Potockich z końca XIX w.
(archiwum Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego)*

Część 4

Włodarze miasta

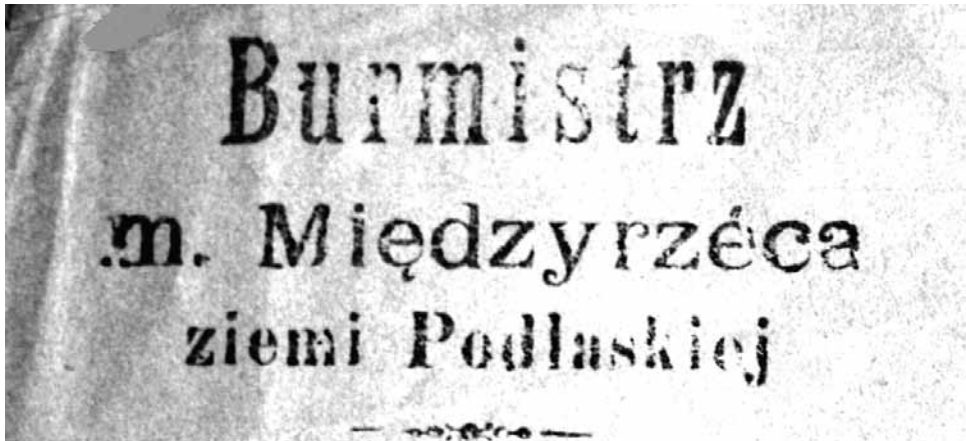
Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1442 – 1448	brak danych
2.	1448 – 1458	brak danych
3.	1438 – 1442	Piotr Kowalewski, wójt miasta
4.	1558 – 1562	Stanisław Skolimowski
5.	1633 – 1638	Józef Chiemicki, burmistrz Nowego Miasta
6.	1638 – 1643	Jakub Mieczkowski, burmistrz Starego Miasta
7.	brak danych	Michał Saczkowski, zastępca burmistrza Starego Miasta
8.	brak danych	Mikołaj Chiemik, burmistrz Nowego Miasta
9.	brak danych	Jan Wysokiński, zastępca burmistrza Nowego Miasta
10.	1643 – 1649	Matias Sobiczewski
11.	1649 – 1664	brak danych
12.	1664 – 1669	Wacław Sieruć
13.	1669 – brak danych	Damian Filipiuk, burmistrz Nowego Miasta
14.	1672 – brak danych	Teodor Strzałkowski
15.	ok. 1800 – brak danych	Piotr Pruski
16.	1734 – brak danych	Andrzej Dąbrowski, wójt miasta
17.	1812 – 1817	Józef Giersz

Lp.	Data	Imię i nazwisko
18.	1817 – 1820	Józef Kawka, zastępca burmistrza
19.	1820 – 1837	Tomasz Jałbrzykowski
20.	1837 – 1846	Józef Burzyński
21.	1846 – 1849	Koźmiński
22.	1846 – 1847	Józef Netczuk, zastępca burmistrza
23.	1849 – 1851	Jan Głotów
24.	1851 – 1854	Wojciech Szydłowski
25.	1854 – 1861	Aleksander Massalski
26.	1861 – 1863	Józef Białkowski
27.	1863 – 1866	brak danych
28.	1866 – 1868	Ferdynand Hirner
29.	1868 – 1873	Kondriatew, burmistrz okupacyjny
30.	1873 – 1885	Aleksander Giniat, burmistrz okupacyjny
31.	1885 – 1900	Merkurow, burmistrz okupacyjny
32.	1900 – 1905	Maksym Tokarski Romanowicz, burmistrz okupacyjny
33.	1905 – 1912	Józef Wiśniewski
34.	1912 – 1915	Dionizy Korsak
35.	1915 – 1918	Józef Grodnicki
36.	1918 – 1919	Władysław Zubik

Lp.	Data	Imię i nazwisko
37.	1919 – 1927	Dionizy Korsak
38.	1927 – 1934	Dionizy Korsak
39.	1934 – 1939	Stefan Mańkowski
40.	1939 – 1942	Adamczewski, burmistrz okupacyjny
41.	1942 – 1944	Franz Majewski, burmistrz okupacyjny
42.	1944 – 1945	Benedykt Oksiuta
43.	1945 – 1947	Mieczysław Lipka
44.	1947 – 1950	Benedykt Oksiuta

*Pieczęć z dokumentu urzędowego z roku 1929 wydanego
przez Magistrat Miasta*

Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (dotyczy lat 1952 – 1990)

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1952 – 1954	Mieczysław Gregorczyk
2.	1955 – 1955	Jan Białek
3.	1956 – 1958	August Gajdemski
4.	1958 – 1961	Piotr Stefaniuk
5.	1961 – 1961	Czesław Żabicki
6.	1961 – 1972	Stanisław Maksymiuk
7.	1972 – 1974	Leszek Mikołajczuk
8.	1974 – 1975	Lucjan Głowiński
9.	1975 – 1983	Jan Cybul
10.	1983 – 1984	Antoni Kozaczuk
11.	1984 – 1986	Kazimierz Drewniak
12.	1986 – 1988	Teofil Kazimierczak
13.	1988 – 1990	Henryk Wawryniuk

Magistrat lata 30-te XX w. – ze zbiorów Franciszka Przychodzkiego

Naczelnicy Miasta (dotyczy lat 1975 – 1990)

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1975 – 1982	Wojciech Czerwiński
2.	1982 – 1989	Kazimierz Telega
3.	1989 – 1990	Edward Maksymiuk

Burmistrzowie i ich zastępcy (od roku 1990)

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1990 – 1994	Stanisław Jarosz, burmistrz
2.	1990 – 1994	Stanisław Zaniewicz, zastępca burmistrza
3.	1994 – 1997	Stanisław Jarosz, burmistrz
4.	1994 – 1998	Stanisław Zaniewicz, zastępca burmistrza
5.	1997 – 2002	Stanisław Lesiuk, burmistrz
6.	1998 – 1999	Stanisław Zaniewicz, zastępca burmistrza
7.	1999 – 2002	Zbigniew Kot, zastępca burmistrza
8.	2002 – 2006	Stanisław Lesiuk, burmistrz
9.	2002 – 2006	Zbigniew Kot, zastępca burmistrza
10.	2006 – 2010	Artur Grzyb, burmistrz
11.	2006 – 2010	Tadeusz Ługowski, zastępca burmistrza
12.	2010 – 2014	Artur Grzyb, burmistrz
13.	2010 – 2014	Tadeusz Ługowski, zastępca burmistrza
14.	2014 – 2018	Zbigniew Kot, burmistrz
15.	2014 – 2018	Grzegorz Łubik, zastępca burmistrza
16.	2018 – nadal	Zbigniew Kot, burmistrz
17.	2018 – nadal	Paweł Łysańczuk zastępca burmistrza

Międzyrzec Podlaski, dnia 4 MAJ 1940

ZARZĄD MIEJSKI
w
MIĘDZYRZECU PODLASKIM

Do Pana
Andrzej Kurylonek
ul. *Przemysłowa 10*

Wzywam Pana do dostarczenia 1 furmanki przed
Zarząd Miejski na dzień 6 MAJ 1940
na godz. 7 rano z łopata. W razie niestawienia się zostanie
Pan surowo ukarany.

BURMISTRZ
(—) **FRANZ MAJEWSKI**

Ze zbiorów Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego

Międzyrzec Podlaski, dnia ..... 19..... r.

Zarząd Miejski
w
Międzyrzeczu Podlaskim

Do Pan.....

L. III/Rem...../9.....r.

Zarządzenie wykonania robót
budowlanych oraz remontowych

w Międzyrzeczu Podlaskim
ul..... No.....

Druk pisma urzędowego
(Ze zbiorów Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego)

Część 5

Kadencje Rady Miasta 1990-2019

I kadencja (1990 – 1994)	
Ryszard Turyk	Przewodniczący
Skład Rady:	
<p>Jerzy Augustyniuk, Ryszard Brodacki, Aleksander Czop, Krzysztof Jakubiuk, Stanisław Jarosz, Bogdan Jaroszyński, Antoni Korzeniowski, Danuta Kozłowska, Stanisław Lesiuk, Tadeusz Ładniak, Janina Oksiutowicz, Marian Olesiejuk, Marian Paluszkiewicz, Waldemar Paluszkiewicz, Marek Panek, Janusz Sworczyk, Krystyna Sobota, Marek Trochimiak, Andrzej Wojteczuk, Tadeusz Wójcik, Tadeusz Żelisko, Stanisław Żmijan.</p>	
II kadencja (1994 – 1998)	
Zbigniew Wasylów	Przewodniczący
Skład Rady:	
<p>Henryk Bogucki, Ryszard Branicz, Ryszard Brodacki, Krystyna Gomółka, Urszula Gwiazdowska, Stanisław Jarosz, Jan Juszczyk, Szczepan Kamiński, Elżbieta Kuźmiak, Stanisław Lesiuk, Wojciech Niewęglowski, Marian Olesiejuk, Marian Paluszkiewicz, Waldemar Paluszkiewicz, Franciszek Przychodzki, Kazimierz Sidorczyk, Jan Stańczuk, Urszula Świdorska-Netczuk, Kazimierz Teleszko, Ryszard Turyk, Mirosław Wasiluk, Roman Zaniewicz, Tadeusz Żelisko, Stanisław Żmijan.</p>	

III kadencja (1998 – 2002)	
Jan Juszcak	Przewodniczący
Skład Rady:	
Henryk Bogucki, Ryszard Brodacki, Stanisław Derkacz, Jan Grzyb, Krystyna Kornacka, Leszek Korpysz, Elżbieta Kowalczyk, Elżbieta Kuźmiak, Stanisław Lesiuk, Wojciech Niewęglowski, Marian Paluszkiewicz, Waldemar Paluszkiewicz, Andrzej Petruczenko, Paweł Puzkarski, Stanisław Pytlik, Małgorzata Rumowska, Jan Siedlanowski, Andrzej Soroka, Ireneusz Turski, Marian Tymoszek, Mirosław Wasiluk, Zdzisław Wiśniewski, Emilia Włosek, Tadeusz Zaniewicz.	
IV kadencja (2002 – 2006)	
Jan Juszcak	Przewodniczący
Skład Rady:	
Stanisław Domański, Zdzisław Iwaniuk, Jan Koza, Elżbieta Kuźmiak, Elżbieta Leszczyńska, Ryszard Litwiniuk, Marian Mikołajczuk, Jan Pasko, Paweł Puzkarski, Stanisław Pytlik, Leszek Roszko, Jan Siedlanowski, Ireneusz Turski, Emilia Włosek.	

V kadencja (2006 – 2010)	
Jan Juszcak	Przewodniczący
Paweł Puskarski od 27.02.2007 r.	Przewodniczący
Skład Rady:	
Zbigniew Bernat, Sławomir Bogucki, Daniel Jasiuk, Jan Juszcak, Jan Koza, Elżbieta Kuźmiak, Elżbieta Leszczyńska, Robert Matejek, Marian Olesiejuk, Jan Siedlanowski, Leszek Siłuszyk, Leszek Szczerbicki, Bogdan Ślósarski, Jerzy Tusz, Wojciech Więckowski, Emilia Włosek.	
VI kadencja (2010 – 2014)	
Robert Matejek	Przewodniczący
Skład Rady:	
Zbigniew Bernat, Zdzisław Frydrychowski, Mirosław Jung, Konrad Karwowski, Jan Koza, Paweł Litwiniuk, Ryszard Łuciuk, Grażyna Mazurek, Zygmunt Ostapowicz, Waldemar Paluszkiewicz, Leszek Siłuszyk, Bogdan Ślósarski, Wojciech Więckowski, Emilia Włosek, Andrzej Zygmunt.	

VII kadencja (2014 – 2018)	
Robert Matejek	Przewodniczący
Skład Rady:	
Zbigniew Bernat, Danuta Duda, Zdzisław Frydrychowski, Robert Idzikowski, Jerzy Janusiewicz, Mariusz Jarosz, Mirosław Jung, Konrad Karwowski, Jan Koza, Mariusz Leszczyński, Grażyna Mazurek, Zygmunt Ostapowicz, Małgorzata Rumowska, Dariusz Teleszko.	
VIII kadencja (2018 – 2022)	
Robert Matejek	Przewodniczący
Skład Rady:	
Zbigniew Bernat, Marek Chomiuk, Danuta Duda, Zdzisław Frydrychowski, Barbara Jurkowska, Mariusz Jarosz, Mirosław Jung, Konrad Karwowski, Mariusz Leszczyński, Zygmunt Ostapowicz, Małgorzata Rumowska, Piotr Sakowicz, Dariusz Teleszko, Izabela Trochymiak.	

Przedstawiciele miasta w Radzie Powiatu

I kadencja (1998 – 2002)	
10 listopada 1998 – 27 kwietnia 2001	Ryszard Turyk, Wiceprzewodniczący Rady
Członkowie Rady	
Artur Grzyb, Krzysztof Jakubiuk (31 marca 2000 - 11 października 2002), Stefan Klimczak, Zbigniew Kot, Marek Maleszyk, Adam Nowosielski, Ireneusz Stolarczyk (10 listopada 1998 – 21 lutego 2000), Adam Szulik, Stanisław Zaniewicz.	
II kadencja (2002 – 2006)	
28 października 2002 – 27 października 2006	Marek Maleszyk, Przewodniczący Rady
j.w.	Adam Nowosielski, Wiceprzewodniczący Rady
Członkowie Rady	
Przemysław Litwiniuk, Henryk Wawryniuk.	

III kadencja (2006 – 2010)	
2006 – 2010	Przemysław Litwiniuk, Przewodniczący Rady
od 29 grudnia 2008 - 2010	Zbigniew Kot, Wiceprzewodniczący Rady
Członkowie Rady	
Marcin Kamil Duszek, Mariusz Kostka	
IV kadencja (2010 – 2014)	
2010 - 2014	Przemysław Litwiniuk, Przewodniczący Rady
2010 - 2014	Zbigniew Kot, Wiceprzewodniczący Rady
Członkowie Rady	
Marcin Kamil Duszek, Mariusz Kostka	

V kadencja (2014 – 2018)	
2014 - 2018	Mariusz Kostka, Wiceprzewodniczący Rady
2014 - 2018	Janusz Skólimowski, Wiceprzewodniczący Rady
Członkowie Rady	
Paweł Litwiniuk, Romuald Pietrosiuk	
VI kadencja (2018 – 2022)	
Członkowie Rady	
Paweł Litwiniuk, Andrzej Mironiuk	

Przedstawiciele miasta w Sejmiku Województwa Lubelskiego

III kadencja (2006 – 2010)	
Ireneusz Stolarczyk	Radny województwa lubelskiego
V kadencja (2014 – 2018)	
Przemysław Litwiniuk	Przewodniczący Sejmiku
VI kadencja (2018 – 2022)	
Przemysław Litwiniuk	Radny województwa lubelskiego

Przedstawiciele miasta w Sejmie RP

Lp.	Data	Imię i nazwisko, funkcja
1.	1928 – 1930	Czesław Górski, z listy BBWR w okręgu nr 25 (z terenu miasta Międzyrzec)
2.	1928 – 1930	Kazimierz Kierzkowski, z listy BBWR w okręgu nr 25 (z terenu miasta Międzyrzec)
3.	2001 – 2005	Stanisław Żmijan, (członek Komisji Finansów, Sprawiedliwości i Praw Człowieka, Infrastruktury)
4.	2005 – 2007	Stanisław Żmijan, (członek Komisji Infrastruktury, Rolnictwa i Rozwoju Wsi)

Lp.	Data	Imię i nazwisko, funkcja
5.	2007 – 2011	Stanisław Żmijan, (członek Komisji Infrastruktury, Rolnictwa i Rozwoju Wsi)
6.	2011 – 2105	Marcin Kamil Duszek, (członek Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej, Zdrowia)
7.	2011 – 2015	Stanisław Żmijan, Poseł na Sejm RP (członek Komisji Infrastruktury, Rolnictwa i Rozwoju Wsi)
8.	2015 - nadal	Marcin Kamil Duszek, (członek Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej, Zdrowia oraz do Spraw Petycji)
9.	2015 - nadal	Kornelia Wróblewska, (członek Komisji do Spraw Petycji oraz Polityki Społecznej i Rodziny)
10.	2015 - nadal	Stanisław Żmijan, (członek Komisji Infrastruktury, Rolnictwa i Rozwoju Wsi)

Przedstawiciele miasta w Senacie RP

Lp.	Data	Imię i nazwisko, funkcja
1.	1997 – 2001	Stanisław Jarosz, (członek Komisji Gospodarki Narodowej, Komisji Spraw Zagranicznych i Integracji Europejskiej oraz Ustawodawczej)

*Budynek Szkoły Podstawowej nr 1 – lata 1941-44
(ze zbiorów Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego)*

Część 6

Oświata

Szkoła Podstawowa nr 1 im. Henryka Sienkiewicza

1919 r. – utworzenie siedmioklasowej Publicznej Szkoły Powszechnej im. Stanisława Konarskiego. W szkole pracowało 7 nauczycieli. Nauka odbywała się w dwóch prywatnych budynkach.

1922 r. – uchwalenie przez Radę Miejską wybudowania gmachu 7-klasowej Publicznej Szkoły Powszechnej.

17 października 1925 r. – poświęcenie przez biskupa Henryka Przeździeckiego w obecności posła Tadeusza Niedbalskiego i starosty radzyńskiego Mieczysława Warowskiego nowego dwupiętrowego budynku szkolnego z 15 izbami lekcyjnymi i obszerną salą gimnastyczną przy ulicy Warszawskiej.

1933 r. – szkoła liczyła 1240 uczniów w 24 oddziałach.

1936 r. – utworzenie harcerstwa. Działalność Koła Towarzystwa Popierania Budowy Szkół Publicznych.

1939 r. – zajęcie przez Niemców budynku początkowo na szpital, następnie na koszary wojskowe. Nauka odbywała się w prywatnych domach. Nauczyciele organizowali tajne nauczanie.

1945 r. – wznowienie działalności szkoły.

1961 r. – w szkole pracowało 22 nauczycieli, obsługa liczyła 4 osoby. W 21 oddziałach uczyło się 757 uczniów.

1962 r. – wykonanie instalacji wodno-kanalizacyjnej i wymiana podłóg.

1963 r. – utworzenie Spółdzielni Uczniowskiej, która liczyła 33 członków. Wyposażenie: aparat do wyświetlania filmów dźwiękowych, epidiaskop, telewizor, gramofon i magnetofon.

1964 r. – przyznanie po raz pierwszy uczniom odznak „Wzorowy Uczeń” za najlepsze wyniki w nauce i zachowanie.

1966 r. – wyposażenie budynku szkolnego w urządzenia centralnego ogrzewania i wodnokanalizacyjne. Rozpoczęcie działalności świetlicy szkolnej i stołówki z „dożywianiem”.

1966-1972 r. - nadbudowa szkoły nad salą gimnastyczną, dzięki której przybyło 10 sal lekcyjnych.

1967 r. – spotkanie uczniów z uczestnikami walk na Westerplatte m. in. z mjr. Gryczmanem.

15 czerwca 1968 r. - otrzymanie sztandaru i imienia Henryka Sienkiewicza.

1970 r. – Grono Pedagogiczne liczyło 37 osób. W 28 oddziałach uczyło się 933 uczniów.

1983 r. - odsłonięcie tablicy pamiątkowej nauczycieli pomordowanych w czasie II wojny światowej.

1987 r. – otrzymanie przez Szczęp Harcerski ZHP sztandaru oraz imienia gen. Franciszka Kleeberga.

1990 r. - szkoła liczyła 1894 uczniów i 101 nauczycieli w 66 oddziałach. Dziewięć oddziałów klas 0-III umieszczono w części budowanego gmachu Szkoły Podstawowej przy ulicy Leśnej.

1999 r. – przeprowadzenie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej reformy edukacji, w wyniku której Rada Miejska podejmuje Uchwałę Nr IV/39/99 z dnia 22 lutego 1999 r. o likwidacji Szkoły Podstawowej nr 1.

1 września 1999 r. - utworzenie Publicznego Gimnazjum z siedzibą przy ulicy Warszawskiej 40. Do Gimnazjum uczęszczała młodzież z terenu całego miasta. W 15 oddziałach uczyło się 390 uczniów.

31 sierpnia 2001 r. – zakończenie działalności Szkoły Podstawowej nr 1 (po 82 latach).

1 września 2007 r. - rozpoczęcie działalności Szkoły Podstawowej nr 1 (po 6 latach przerwy) w wyniku przeprowadzonej reorganizacji szkół.

1 września 2012 r. – kolejna reforma oświaty, reorganizacja szkół w Międzyrzeczu Podlaskim i rozpoczęcie działalności Zespołu Placówek Oświatowych nr 1, którego dyrektorem zostaje Iwona Orkisiewicz. W skład Zespołu wchodzi: Gimnazjum nr 1, Szkoła Podstawowa nr 1 i Przedszkole nr 2.

1 września 2017 r. - rozpoczęcie przekształcania 6-letnich szkół podstawowych w 8-letnie, zgodnie z założeniami reformy oświaty.

Kierownicy i dyrektorzy szkoły podstawowej

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1919 - ?	Mieczysław Szurmiak - kierownik
2.	1928 – 1929	Mieczysław Zieliński - kierownik
3.	1933 - 1944	Karol Hradecki - kierownik
4.	1949 - 1951	Bolesław Weka - kierownik
5.	1951 – 1960	Kazimierz Kamiński - kierownik
6.	1961 – 1975	Leon Wiernicki - kierownik
7.	1975 – 1977	Wacława Bagłajewska
8.	1977 – 1979	Ryszard Kornacki
9.	1979 – 1982	Wacława Bagłajewska
10.	1982 – 1999	Henryk Wawryniuk - dyrektor
11.	1999 – 2001	Elżbieta Leszczyńska - dyrektor
12.	2007- 2012	Teresa Turska - dyrektor
13.	2012 - nadal	Iwona Orkisiewicz - dyrektor

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Bolesława Prusa

17 października 1925 r. - poświęcenie przez księdza biskupa Henryka Przeździeckiego nowego budynku szkolnego przy ul. Warszawskiej 40.

1925 r. - w skład rejonu (obwodu) szkoły wchodziły Międzyrzec i Zadworne. Przyjmowani byli również uczniowie ze szkół w Misiach, Jelnicy, Przychodach, Tłuścū i Rogoźnicy.

1939 r. - zajęcie budynku szkoły przez wojska niemieckie. Nauczanie dzieci zostało przeniesione do budynków prywatnych.

15 października 1944 r. - rozpoczęcie działalności Publicznej Szkoły Powszechnej III stopnia nr 2. Od roku szkolnego 1945/1946 obowiązywał nowy obwód szkolny: miasto Międzyrzec (część), Przedmieście - Stołpno, Zadworne - Folwark. Dzieci uczyły się również dwóch języków obcych: francuskiego i niemieckiego.

1948 r. - powrót do tzw. „siedmiolatki”. Szkoła przyjęła nazwę Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Podstawowego nr 2, a od następnego roku Szkoły Podstawowej nr 2. Do programu nauczania wprowadzono obowiązkową naukę języka rosyjskiego.

18 grudnia 1957 r. - powołanie Komitetu Organizacyjnego Budowy Szkoły na czele z przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Piotrem Stefaniukiem.

28 grudnia 1958 r. - plac przy ulicy Partyzantów stał się własnością Komitetu Organizacyjnego Budowy Szkoły.

12 października 1962 r. - przekazanie do użytku obiektu wraz z podstawowym wyposażeniem. Była to 60-ta „tysiąclatka” wybudowana w województwie lubelskim, a 412 w Polsce. Znajdowało się w niej 15 izb lekcyjnych, sala gimnastyczna, biblioteka, świetlica, pokój nauczycielski, kancelaria oraz gabinety: lekarski i stomatologiczny. Szkołę wyposażono w radio, telewizor, pianino i magnetofon. Do szkoły uczęszczało 783 uczniów.

12 października 1964 r. - otrzymanie przez szkołę imienia Marcelego Nowotki oraz sztandaru ufundowanego ze składek Komitetu Rodzicielskiego, zakładów pracy i instytucji Międzyrzecza Podlaskiego.

1965-1966 - utworzenie klas specjalnych dla dzieci upośledzonych.

1966-1967 r. - realizacja nowego programu nauczania opartego na 8-letnim cyklu kształcenia.

15 października 1966 r. - utworzenie przy szkole Szczepu Harcerskiego „Ogniwo” składającego się z 4 drużyn harcerskich i 4 drużyn zuchowych.

1967 r. - liczba dzieci w szkole przekroczyła tysiąc, co spowodowało konieczność pracy na trzy zmiany.

25 kwietnia 1967 r. - odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej patronowi szkoły.

1973-1974 r. - Szkoła Podstawowa nr 2 została Zbiorczą Szkołą Gminą dla Gminy Międzyrzec. W jej skład weszły Szkoły Podstawowe w Krzewicy, Rudnikach, Rzeczy, Misiach, Rogoźnicy, Tłuścę, Maniach, Krzymoszcach, Kozuszkach, Halasach i Jelnicy.

1978-1979 r. - próba wcielenia w życie reformy oświatowej, przekształcającej dotychczasowe 8-letnie szkoły podstawowej w powszechne 10-klasowe szkoły średnie. Z realizacji tego programu jednak zrezygnowano.

31 sierpnia 1984 r. - zmiana nazwy szkoły na Szkołę Podstawową nr 2.

marzec 1993 r. - wizytacja szkoły przez księdza dr Jana Mazura, biskupa diecezji siedleckiej.

27 kwietnia 1994 r. - podjęcie uchwały przez Radę Miasta na wniosek Rady Pedagogicznej, Samorządu Uczniowskiego i Komitetu Rodzicielskiego o nadaniu Szkole Podstawowej nr 2 imienia Bolesława Prusa.

1 września 1999 r. - zmiana 8-klasowej Szkoły Podstawowej w Publiczną Sześcioletnią Szkołą Podstawową.

czerwiec 2003 r. - podjęcie uchwały Rady Miasta o budowie hali sportowej.

15 stycznia 2005 r. - oddanie do użytku nowej hali sportowej.

13 kwietnia 2007 r. - utworzenie Pracowni Internetowej Macintosh w ramach projektu „Pracownie Internetowe dla szkół”, współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny.

23 listopada 2008 r. - otwarcie kompleksu wielofunkcyjnych boisk sportowych w ramach rządowego programu „Orlik 2012 – Moje boisko”.

1 września 2012 r. – kolejna reforma oświaty, reorganizacja szkół w Międzyrzeczu Podlaskim i rozpoczęcie działalności Zespołu Placówek Oświatowych nr 1, którego dyrektorem zostaje Grzegorz Kowalczyk. W skład Zespołu wchodzi: Gimnazjum nr 2, Szkoła Podstawowa nr 2 i Samorządowe Przedszkole nr 4.

23 maja 2013 r. – uroczystości związane z osiemdziesięcioleciem istnienia szkoły.

2016 r. - realizacja Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa, w ramach którego biblioteka wzbogaciła się o prawie tysiąc nowych książek i ebooków.

Kierownicy i dyrektorzy szkoły

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1925 - 1927	Stanisław Machowski - kierownik
2.	1927 - 1944	Aleksander Szubert - kierownik
3.	1944 - 1947	Włodzimierz Furman - kierownik
4.	1947 - 1950	Alfons Krasnodębski - kierownik
5.	1950 - 1973	Edward Bobruk - kierownik
6.	1973 - 1975	Lucjan Bernat - dyrektor
7.	1975 - 1989	Józef Borowik - dyrektor
8.	1989 - 1992	Artur Łukasik - dyrektor
9.	1992 - 1999	Zbigniew Kot - dyrektor
10.	1999 - 2012	Krystyna Augustyniuk - dyrektor
11.	2012 - nadal	Grzegorz Kowalczyk - dyrektor

Szkoła Podstawowa nr 3 im. Jana Pawła II

1990 r. – oddanie do użytku nowej szkoły przy ul. Leśnej 2. Przez pierwszy rok stanowiła filię Szkoły Podstawowej nr 1.

2 września 1991 r. – uroczyste rozpoczęcie roku szkolnego odrębnej placówki dydaktyczno-wychowawczej.

24 maja 1993 r. – wizytacja szkoły przez biskupa diecezji siedleckiej Jana Mazura

1 września 1993 r. – rozpoczęcie działalności szkolnej świetlicy.

wrzesień 1993 r. – utworzenie szkolnego kółka muzycznego „Melodyjka”.

od 7 października 1993 r. – możliwość skorzystania przez uczniów ze szkolnych obiadów.

luty 1994 r. – zdobycie przez Michała Łosickiego 9 miejsca w Mistrzostwach Polski Juniorów w szachach w kategorii 10-18 lat, które odbywały się w Żaganiu i Grudziądzu.

1996 r. - utworzenie Szkolnego Muzeum Przyrody.

10 grudnia 1996 r. – uroczysta inauguracja działalności laboratorium językowego. Sala pod nauczanie języków obcych została wyposażona w 30 kabin z urządzeniami foniczno-słuchowymi.

7 maja 1997 r. – przyjęcie delegacji szkoły na generalnej audiencji Ojca Świętego Jana Pawła II, na której poproszono papieża o błogosławieństwo i wyrażenie zgody na nadanie szkole jego imienia. Poświęcony został sztandar szkoły.

24 maja 1997 r. – nadanie szkole imienia Jana Pawła II.

20 kwietnia 1998 r. – otwarcie Szkolnego Muzeum Historycznego, którego inicjatorem był Mirosław Kot.

10 czerwca 1998 r. – uczestnictwo 40-osobowej grupy młodzieży szkolnej w wizycie Ojca Świętego Jana Pawła II w Siedlcach.

13 listopada 1999 r. – utworzenie Międzyrzeckiego Biura Terenowego Światowej Fundacji „Zdrowie-Rozum-Serce”.

27 listopada 1999 r. – uroczyste otwarcie hali sportowej.

18 stycznia 2000 r. – integracja szkół w ramach województwa lubelskiego Krasnystaw–Międzyrzec Podlaski.

13-19 stycznia 2002 r. – podpisanie „Porozumienia partnerskiego o współpracy w oparciu o program unijny „Sokrates Comenius 1” pomiędzy szkołami: Naddermeier Gesamtschule Schmachtenhagen (Niemcy), Szkoła Podstawowa nr 3 oraz Zakładna Skala T.G.M. Bororahdek (Czechy).

1 września 2012 r. – kolejna reforma oświaty, reorganizacja szkół w Międzyrzeczu Podlaskim i rozpoczęcie działalności Zespołu Placówek Oświatowych nr 1, którego dyrektorem zostaje Mirosław Kot. W skład Zespołu wchodzi: Gimnazjum nr 3, Szkoła Podstawowa nr 3 i Samorządowe Przedszkole nr 3.

maj 2017 r. – obchody 25-lecia istnienia szkoły.

1 września 2017 r. - rozpoczęcie przekształcania 6-letnich szkół podstawowych w 8-letnie, zgodnie z założeniami reformy oświaty.

Dyrektorzy szkoły

1990 – 1994 – Aleksander Czop

1994 – 2003 – Artur Grzyb

2003 – 2007 – Andrzej Mironiuk

2007 – 2011 – Roman Sidorowicz

2011 – 2016 – Mirosław Kot

2016 – nadal – Jolanta Wolanin

Gimnazja 1999 - 2019

1 września 1999 r. – rozpoczęcie działalności **Publicznego Gimnazjum** z siedzibą przy ulicy Warszawskiej 40. Do Gimnazjum uczęszczała młodzież z terenu całego miasta. W 15 oddziałach uczyło się 390 uczniów.

Od 1.09.2012 r. funkcjonuje ono w ramach ZPO nr 1.

Ponadto **Gimnazjum nr 2 im. Żołnierzy Błękitnych Helmów** ul. Partyzantów 8 (od 1.09.2012 w ramach ZPO nr 2) oraz **Gimnazjum Sportowe nr 3** ul. Leśna 2 (od 1.09.2012 w ramach ZPO nr 3).

czerwiec 2019 r. – w wyniku kolejnej reformy oświaty, gimnazja przestają istnieć.

Liceum Ogólnokształcące im. Gen. Władysława Sikorskiego

1927-1934 r. – funkcjonowanie prywatnego Gimnazjum Ogólnokształcącego Rady Miejskiej.

1 października 1944 r. - otwarcie Prywatnego Gimnazjum Ogólnokształcącego. Zorganizowano w tym czasie trzy klasy. Klasa I liczyła 83 uczniów, II 41 uczniów, a III 25 uczniów.

1946 r. – pierwsi absolwenci (11 uczniów) z tzw. „małą maturą”.

1946 r. – opuszczenie budynków przy ul. Lubelskiej 57 przez wojska sowieckie.

31 lipca 1946 r. - zatwierdzenie Statutu Towarzystwa Szkół Średnich.

21 czerwca 1947 r. - nadanie szkole uprawnień szkół państwowych przez Kuratora Okręgu Szkolnego Lubelskiego.

4 marca 1948 r. – zezwolenie przez Kuratorium Okręgu Szkolnego

Lubelskiego na otwarcie Liceum Stopnia Ogólnokształcącego przy istniejącym Gimnazjum.

1 listopada 1948 r. – przekształcenie szkoły w Liceum Ogólnokształcące, które posiada następujące klasy: VIII, IX a, b i c, X i XI – razem 208 uczniów.

1 kwietnia 1949 r. – powołanie przez ówczesnego wiceministra oświaty Henryka Jabłońskiego Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej stopnia licealnego na bazie Prywatnego Liceum.

1 września 1949 r. – utworzenie przez Zarząd Towarzystwa Szkół Średnich Prywatnego Semestralnego Gimnazjum Wieczorowego dla pracujących.

1951 r. – utworzenie internatu, w którym zamieszkało 18 osób.

lutym 1951 r. – założenie przez ucznia LO Zbigniewa Tokarskiego nielegalnej organizacji pod nazwą „Świt”. Po kilku miesiącach postanowiono zmienić jej nazwę na Związek Ewolucjonistów Wolności (ZEW).

1952 r. – przebudowa i oddanie do użytku 2 nowych izb lekcyjnych.

kwiecień 1952 r. – rozłam w grupie ZEW i utworzenie tajnego związku pod nazwą „Nieugięci”. Wkrótce doszło do podziału, po którym powstała grupa „Lewicowcy”.

30 czerwca 1952 r. – zatrzymanie przez grupę „Lewicowcy” radzieckiego pociągu relacji Moskwa-Berlin, który zostaje unieruchomiony przez kilka godzin w lesie w odległości 4 km od Międzyrzeca.

1952 r. – zatrzymanie podczas wakacji większości uczniów Liceum przez Urząd Bezpieczeństwa. Aresztowania rozpoczęły się w nocy z 12 na 13 lipca. Przez miejscowe społeczeństwo dzień ten został nazwany „czarną niedzielą”.

6 lutego 1953 r. – rozprawa sądowa, podczas której 14 członków tajnych organizacji zostało skazanych na karę pozbawienia wolności od kilku miesięcy do 9 lat.

1953-1954 r. – szkoła liczyła 299 uczniów, w tym 135 chłopców i 164 dziewcząt.

wrzesień 1956 r. – utworzenie przy liceum specjalnego kursu ogólnokształcącego z maturą dla oficerów jednostki wojskowej z pobliskiego lotniska w Krzewicy. Kurs zakończył się w 1959 r.

1957 r. – ukończenie kapitalnego remontu obu budynków szkoły. Zlikwidowano internat dla 40 osób, a w tym miejscu otwarto sale lekcyjne dla 256 uczniów.

1 września 1977 r. – przemianowanie szkoły na Zespół Szkół nr 3 z klasą rolniczą.

20 grudnia 1982 r. – zarejestrowanie przez Sąd Wojewódzki w Lublinie Związku Nauczycielstwa Polskiego przy liceum.

3 września 1983 r. – otrzymanie przez szkołę im. Gen. Władysława Sikorskiego.

1986 r. – pierwsza międzyrzeczka „*Jesień Teatralna*” z udziałem uczniów LO, organizowana przez męża Sławy Przybylskiej – Jana Krzyżanowskiego. Była to wspólna inicjatywa dyrekcji Teatru na Targówku oraz władz międzyrzeczskich.

9 listopada 1991 r. – pierwszy numer uczniowskiego pisma wydawanego pod tytułem „*Skafander*”, pod patronatem Ryszarda Kornackiego.

1991 r. – odsłonięcie popiersia patrona Gen. Władysława Sikorskiego, wystawienie z tej okazji sztuki scenicznej o życiu generała.

14 kwietnia 1993 r. – wizytacja szkoły przez ordynariusza siedleckiego, ks. biskupa dr Jana Mazura.

czerwiec 1999 r. – ukazanie się gazety Samorządu Uczniowskiego pod nazwą „*Trabant*”.

2000 r. – ponownie przywrócenie gazetce Samorządu Uczniowskiego tytułu „*Skafander*”.

2000-2001 r. – szkoła liczyła w tym czasie najwięcej uczniów w historii, bo aż 615 zgrupowanych w 19 oddziałach.

2008 r. – I Konkurs Piosenki Obcojęzycznej. Licealiści śpiewali w języku angielskim, niemieckim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim.

Dyrektorzy szkoły.

Lp.	Data	Imię nazwisko
1.	1944 - 1950	Karol Hradecki
2.	1950 - 1952	Witold Pawłowicz
3.	1952 - 1954	Józef Olesiejuk-Olszański
4.	1954 - 1971	Józef Szwed
5.	1971 - 1984	Jerzy Kalinowski
6.	1984 - 2003	Lucjan Bernat
7.	2003 – 2007	Artur Grzyb
8.	2007 - 2015	Krzysztof Adamowicz
9.	2015 – nadal	Artur Grzyb

Zespół Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej

22 sierpnia 1921 r. - otwarcie i inauguracja roku szkolnego pierwszej średniej 3 klasowej Miejskiej Szkoły Handlowej.

1921-1935 r. – siedzibą szkoły - drewniany budynek przy ul. Warszawskiej 12.

1922-1926 r. – wszystkie świadectwa szkolne zaopatrzone były w okrągłą pieczęć z napisem „*Szkoła Handlowa Koedukacyjna w Międzyrzecu*”.

1926 r. – utworzenie Szkolnego Klubu Sportowego „Huragan”, którego inicjatorem był Józef Furman.

1929 r. – zorganizowanie w Hufcu Szkoły Handlowej dodatkowej jednostki pod nazwą Oddział Przysposobienia Wojskowego Kobiet do Obrony Kraju.

1930-1931 r. – zmiana programu nauki. Przystosowano go do wzoru programu Państwowej Szkoły Handlowej im. Roeslerów w Warszawie.

- 1931 r.** – szkoła liczyła 80 uczniów (26 chłopców i 54 dziewcząt).
- 1932 r.** – zmiana nazwy organizacji uczniowskiej „Bratnia Pomoc” na „Samorząd Szkolny”.
- 1932 r.** – zainaugurowanie i rozwinięcie działalności szkolnego kółka Ligi Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwigazowej.
- 1935 r.** – przeniesienie siedziby szkoły do jednopiętrowego murowanego budynku przy ul. Warszawskiej 40.
- 1936-1937 r.** – przemianowanie Miejskiej Koedukacyjnej Szkoły Handlowej w czteroletnie Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie. Właścicielem szkoły zostało Towarzystwo Prywatnego Koedukacyjnego Gimnazjum Kupieckiego w Międzyrzeczu Podlaskim.
- 1935 r.** – ukazanie się czasopisma poświęconego życiu młodzieży szkoły „W górę serca”.
- 1937 r.** – utworzenie Amatorskiego Zespołu Teatralnego.
- 1939-1944 r.** – zamknięcie szkoły przez okupanta w wyniku działań wojennych. W tym czasie prowadzono nauczanie konspiracyjne.
- 8 września 1944 r.** - rozpoczęcie działalności szkoły w dawnym budynku, pod nazwą Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie, na podbudowie 7 oddziałowej szkoły podstawowej.
- wrzesień 1944 r.** - szkoła podlegała Ministerstwu Oświaty.
- wrzesień 1945 r.** - utworzenie dwuletniego Prywatnego Liceum Administracyjnego na podbudowie 4-letniego gimnazjum kupieckiego.
- 1947 r.** – pierwsi absolwenci ze świadectwem dojrzałości (32 osoby).
- 1 września 1947 r.** – rozpoczęcie działalności Spółdzielni Uczniowskiej.
- wrzesień 1947 r.** - szkoła istniała pod nazwą Prywatne Gimnazjum Handlowe.
- wrzesień 1948 r.** – przyjęcie przez szkołę nazwy Państwowe Gimnazjum Handlowe i Prywatne Liceum Handlowe.
- wrzesień 1949 r.** - szkoła podlegała Centralnemu Urzędowi Szkolenia Zawodowego.

1950 r. – utworzenie 3-letniego Państwowego Liceum Administracyjno-Handlowego I stopnia, na podbudowie 7-oddziałowej szkoły podstawowej i 2 letniego Państwowego Liceum Handlowego, które zostało przemianowane na 2-letnie Państwowe Liceum Administracyjno-Handlowe II stopnia.

15 września 1950 r. - utworzenie Koła Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, które liczyło 150 członków.

1950-1951 r. – utworzenie Szkolnego Koła Odbudowy Warszawy.

1951 r. – szkoła do 30 kwietnia 1953 r. podlegała Ministerstwu Handlu Wewnętrznego.

1951 r. – przemianowanie 2-letniego Państwowego Liceum Administracyjno-Handlowego II stopnia na 1-roczone Technikum Handlowe, do którego byli przyjmowani uczniowie 3-letniego Liceum Administracyjno-Handlowego I stopnia. Pod tą nazwą szkoła istniała do 1954 r.

1 lipca 1953 r. - przejęcie opieki nad szkołą przez Centralę Rolniczą Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Warszawie. Stała się najwyższą władzą pod względem finansowym i administracyjnym. CRS sprawowała również nadzór pedagogiczno-dydaktyczny.

1953 r. – zrzeszenie młodzieży szkolnej w pionie Ludowych Zespołów Sportowych.

1953-1954 r. – utworzenie Zasadniczej Szkoły Handlowej o specjalności sprzedawca.

1955 r. – oddanie do użytku internatu, który mieścił się w budynku parterowym. Posiadał 50 miejsc sypialnych, bez centralnego ogrzewania.

1957 r. – utworzenie Technikum Ekonomicznego, które stało się szkołą o 5 letnim okresie nauki na podbudowie siedmiu klas szkoły podstawowej.

1959 r. – oddanie do użytku stołówki.

1960 r. – oddanie do użytku kolejnego budynku internatu, ze 120 miejscami mieszkalnymi. Budynek był dwupiętrowy i skanalizowany z centralnym ogrzewaniem.

1 września 1962 r. – powołanie przez Zarząd Główny Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” Zespołu Szkół Zawodowych CRS i nadanie mu statutu zbiorowego zakładu szkolnego.

1966-1967 r. – w szkole dominował ZMW (*Związek Młodzieży Wiejskiej*) liczący 200 członków.

od 1969 r. – przyjęcie nazwy Liceum Ekonomiczne, na podbudowie 8 klasowej szkoły podstawowej.

1 września 1970 r. - wmurowanie Aktu Erekcyjnego pod budowę obiektu szkolnego przy ul. Siedleckiej (obecnie 3 Maja).

22 czerwca 1972 r. - oddanie do użytku nowego gmachu szkolnego z dwudziestoma pomieszczeniami dydaktycznymi.

1972 r. – przyjęcie przez szkołę nazwy Liceum Zawodowe, na podbudowie 8-klasowej szkoły podstawowej.

1973-1974 r. – rozwiązanie ZMW i ZSMP, przejęcie ich funkcji przez Harcerską Służbę Polsce Socjalistycznej, przy której zostało powołane szkolne koło Ochotniczego Hufca Pracy.

14 listopada 1974 r. - powołanie Ludowego Klubu Sportowo-Turystycznego „Znicz” Zespołu Szkół Zawodowych CZS „SCh”.

1979-1980 r. – szkoła posiadała 13 oddziałów: 8 o profilu ekonomicznym, 4 o profilu zawodowym oraz 1 towaroznawczy. Łączna liczba młodzieży wynosiła 492.

16 października 1980 r. - skierowanie do Kuratorium Oświaty i Wychowania w Białej Podlaskiej wniosku o nadanie imienia patrona - Marii Dąbrowskiej.

30 czerwca 1982 r. - otrzymanie przez szkołę sztandaru „Szkoła Handlowo-Ekonomiczna w Międzyrzecu Podlaskim” oraz imienia Marii Dąbrowskiej.

1984 r. – otrzymanie odznaki „*Za zasługi dla województwa białkopodlaskiego*”.

1985 r. – przyjęcie nazwy Zasadniczej Szkoły Zawodowej, na podbudowie 8-klasowej szkoły podstawowej.

20 sierpnia 1992 r. - otrzymanie nazwy Zespołu Szkół Ekonomicznych na podstawie zarządzenia Kuratora Oświaty w Białej Podlaskiej.

2011 r. – ukazuje się praca zbiorowa w formie książki z okazji 90-lecia istnienia szkoły.

Kierownicy i dyrektorzy szkoły

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1922 - 1923	Mikołaj Radziewanowski
2.	1923 - 1928	Józefat Strycharzewski
3.	1928 - 1934	Stanisław Maciejewski
4.	1934 - 1939	Stanisław Gruczyński
5.	1942 - 1944	Wiktor Kędzierski
6.	1944 - 1945	Zygmunt Kosiński
7.	1945 - 1951	Józef Jachimczuk
8.	1951 - 1953	Janina Grochowska
9.	1953 - 1959	Eugenia Prywiteń
10.	1959 - 1960	Stefan Brzeziński
11.	1960 - 1964	Stanisław Michalik
12.	1964 - 1965	Mieczysław Szubstarski
13.	1965 - 1991	Jan Bartos
14.	1991 - 2012	Waldemar Kiryluk
15.	2012 - nadal	Robert Matejek

Zespół Szkół Technicznych im. Unitów Podlaskich

1835 r. - utworzenie w mieście szkoły rzemieślniczo-niedzielnej dla ludności pochodzenia polskiego. Zajęcia prowadzili nauczyciele szkół elementarnych. Uczniowie zdobywali umiejętności pisania i czytania w języku polskim i rosyjskim oraz arytmetyki, wiadomości o miarach, wagach, monetach krajowych, religii, moralności, rysunku linearnego, nauki zdrowia i wiadomości o przyrodzie.

22 sierpnia 1927 r. – otwarcie na wniosek miejscowego burmistrza pierwszej szkoły zawodowej pod nazwą Publiczna Szkoła Zawodowa Dokszałcająca. Była ona jedyną placówką szkolną funkcjonującą podczas okupacji niemieckiej.

1944-1945 r. – szkoła liczyła 123 uczniów, zatrudnionych w rzemiośle.

1946-1947 r. - przyjęcie nazwy Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej 3 letniej.

1947-1948 r. - rozpoczęcie zajęć w odnowionym i częściowo wyposażonym budynku przeznaczonym wyłącznie do użytku Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej.

12 września 1947 r. - powołanie nowego Samorządu Uczniowskiego, którego opiekunem został ówczesny dyrektor szkoły.

czerwiec 1948 r. – biblioteka szkolna posiadała 645 tomów książek. Świetlica służyła młodzieży do czytania czasopism, odrabiania prac domowych, spotkań i pomocy koleżeńskiej w nauce.

1 września 1948 r. – zorganizowanie warsztatów szkoleniowych dla dziewcząt w dziale krawiectwa damskiego.

1948-1949 r. – szkoła liczyła 127 uczniów, zatrudnionych w rzemiośle było 29.

22 sierpnia 1949 r. – przydzielenie przez Zarząd Miejski Publicznej Średniej Szkole Zawodowej budynku przy ulicy Staromiejskiej 20.

1951/1952 - 1954/1955 – funkcjonowanie Zasadniczej Szkoły Obuwniczo-Galanteryjnej.

15 czerwca 1955 r. – zakwalifikowanie przez Radę Pedagogiczną na wystawę w Przemyśle następujących eksponatów i osiągnięć uczniów: trzewiki narciarskie, półbuty męskie, pantofle damskie, sandały dziecięce, komplet uprząży, teczkę skórzaną, torbę raportówkę, piłkę siatkową.

1955-1956 r. - otrzymanie nazwy Zasadniczej Szkoły Skórzanej. Do 1957 roku szkoła przygotowywała w ciągu 2 lat absolwentów klasy VII do pracy w charakterze robotników wykwalifikowanych, a w dalszych latach prowadziła 3-letni cykl kształcenia. Szkoła kształciła młodzież w czterech zawodach.

1960-1961 r. - zakończenie działalności Zasadniczej Szkoły Skórzanej. Mury szkolne opuścili ostatni absolwenci kierunków szewc i cholewkarz. Szkoła przyjęła nazwę Zasadniczej Szkoły Zawodowej (*2 lub 3-letnia, zależnie od specjalności, do której szkoły te przygotowywały uczniów*).

1960-1961 r. – szkoła liczyła 179 uczniów w 5 oddziałach.

1960-1961 r. - utworzenie Szkoły Doksztalającej tzw. klas wielozawodowych. Uczniowie tej szkoły odbywali praktyczną naukę zawodu w społecznych, spółdzielczych i rzemieślniczych zakładach pracy.

1964 r. - Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolniczego przyczyniło się do utworzenia klasy o specjalności murarz - tynkarz. Szkoła zmieniła profil kształcenia na Szkołę Rzemiosł Budowlanych.

1 października 1963 r. – odejście ze stanowiska dyrektora Włodzimierza Furmana, który pełnił tę funkcję przez 16 lat.

1963 r. - zajęcia dydaktyczne odbywały się w dwóch budynkach: jednym przy ulicy Warszawskiej 12 i drugim przy ul. Staromiejskiej 20. Szkoła posiadała łącznie cztery izby lekcyjne o powierzchni 180 m², salę o powierzchni 28 m², bibliotekę, kancelarię, salę zajęć praktycznych i pracownię.

7 grudnia 1968 r. – rozpoczęcie budowy przez Radzyńskie Przedsiębiorstwo Budowlane nowej Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Kierownikiem budowy był Edward Wyrwich, nadzór budowlany sprawował inż. Teodor Świdorski. Nowy budynek szkoły miał liczyć 15 pomieszczeń na naukę, internat na 250 miejsc oraz warsztaty na 215 stanowisk.

1 września 1970 r. – akt erekcyjny, pod którym podpisy złożyło 27 osób, między innymi Przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej, dyrektor Zasadniczej Szkoły Zawodowej, dyrektorzy wszystkich szkół Międzyrzecza Podlaskiego oraz członkowie Komitetu Budowy Szkoły.

1 września 1971 r. – utworzenie Technikum Budowlanego dla Pracujących na podstawie ustawy z dnia 15.07.1961 r. „O rozwoju systemu oświaty i wychowania” przy ul. Staromiejskiej 20, na podbudowie

programowej zasadniczej szkoły zawodowej pod wspólnym kierownictwem z zasadniczą szkołą.

1 marca 1972 r. – przyjęcie wybudowanych obiektów przez szkołę od Radzyńskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego, które było głównym wykonawcą.

17 marca 1972 r. – rozpoczęcie nauki teoretycznej w nowym budynku. Nowo wybudowany gmach szkolny o piętnastu pomieszczeniach dydaktycznych miał dobrze wyposażone pracownie przedmiotowe: polonistyczną, rysunku technicznego, technologii budowlanej, matematyki, historii, języka rosyjskiego i przedmiotów zawodowych – metalowych.

1973-1974 r. – szkoła liczyła 150 uczniów w czterech oddziałach. W szkole zatrudnionych było 21 nauczycieli w pełnym wymiarze godzin oraz 5 niepełnozatrudnionych.

1 września 1974 r. – zarządzenie Kuratora Okręgu Szkolnego w Lublinie otwarcia zbiorczego zakładu szkolnego pod nazwą „Zespół Szkół Zawodowych nr 1”.

1 września 1974 r. - otwarcie Technikum Mechanicznego dla Pracujących na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej.

1974-1975 r. - szkoła liczyła 784 uczniów w 23 oddziałach. W tym roku przeprowadzono również pierwszy w historii szkoły egzamin dojrzałości uczniów Technikum Budowlanego dla Pracujących.

1 września 1975 r. – powołanie na stanowisko drugiego wicedyrektora Zbigniewa Wasylów. Szkoła zatrudniała 44 nauczycieli pełnoetatowych.

1975-1976 r. – pierwszy udział uczniów w Turnieju Młodych Mistrzów Techniki (TMMT), którzy prawie co roku odnosili w nim sukcesy na szczeblu wojewódzkim i krajowym.

maj 1977 r. – pierwsza matura w Technikum Budowlanym młodzieżowym na podbudowie szkoły zawodowej, którą zdało 22 absolwentów, w tym 7 dziewcząt. W Technikum Mechanicznym dla Pracujących było 13 absolwentów.

1984-1985 r. - uruchomienie w Zespole Szkół Zawodowych klasy VII szkoły podstawowej, przysposabiającej w zawodzie murarza dla uczniów odstających w nauce. Uczniami tej klasy byli chłopcy w wieku 17 i 18 lat, którzy ukończyli VI klasę szkoły podstawowej. Była to młodzież z rodzin patologicznych lub niepełnych, która nie mogła lub nie chciała chodzić do szkoły.

1986-1987 r. - otwarcie pierwszego w województwie białskopodlaskim Technikum Elektronicznego 5-letniego na podbudowie szkoły podstawowej o specjalności elektronika ogólna, a dwa lata później Technikum Budowlanego również na podbudowie szkoły podstawowej o specjalności budownictwo ogólne.

1 września 1987 r. – dyrektorem szkoły zostaje Jan Juszczak, a wicedyrektorem pełniący od 9 lat tę funkcję Jan Siedlanowski.

1991-1992 r. - powiększenie szkoły o dziesięć sal lekcyjnych ulokowanych w budynku internatu. Dzięki temu został rozwiązany problem z salami lekcyjnymi oraz zlikwidowano drugą zmianę.

1998-1999 r. – w szkole było zatrudnionych 61 pracowników pedagogicznych w pełnym wymiarze godzin, w tym: 25 nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, 12 nauczycieli przedmiotów zawodowych, 17 nauczycieli zawodu, 7 wychowawców w internacie. Kadre kierowniczą szkoły stanowili dyrektor Jan Juszczak i wicedyrektorzy: Jan Siedlanowski do spraw dydaktycznych i Zdzisław Grudniewski do spraw wychowawczych. W szkole uczyło się 991 uczniów w 37 oddziałach.

3 czerwca 2005 r. – nadanie szkole imienia „Unitów Podlaskich”.

1 września 2017 r. – zmiana nazwy szkoły na Zespół Szkół Technicznych.

Szkoła Muzyczna I Stopnia

W pierwszym roku istnienia szkoły funkcjonowały 3 klasy instrumentalne (*fortepian, akordeon, trąbka*). Zatrudnionych było 5 nauczycieli. W późniejszych latach szkoła poszerzała ofertę edukacyjną otwierając klasy: gitary, saksofonu i fletu poprzecznego oraz zatrudniając kolejnych pedagogów.

1 września 1990 r. – rozpoczęcie działalności szkoły, powstałej na bazie istniejącego wcześniej Społecznego Ogniska Muzycznego przy Miejskim Ośrodku Kultury.

1990-1993 r. – obowiązki dyrektora szkoły pełniła Wanda Filipek.

1 września 1993 r. – dyrektorem szkoły zostaje Janusz Samociuk, który pełni tę funkcję do dzisiaj.

1999-2014 r. – rozpoczęcie działalności szkoły w budynku przy ul. Kościuszki 4, który systematycznie był poddawany modernizacjom i dostosowaniu na potrzeby szkoły.

2000 r. – zajęcie I miejsca w Regionalnych Przesłuchaniach Akordeonowych w Lublinie.

2003 r. - współpraca szkoły z Miejskim Ośrodkiem Kultury, w ramach której odbyły się I Międzyrzeckie Spotkania Zespołów Kameralnych Szkół Muzycznych I stopnia, w których uczestniczyli uczniowie i nauczyciele zaproszonych szkół muzycznych z Białej Podlaskiej, Łosic, Łukowa, Radzunia Podlaskiego oraz Międzyrzecza Podlaskiego.

2011 r. – przekazanie na rzecz szkoły muzycznej przez Gminę Miejską Międzyrzec Podlaski nieruchomości przy ul. Lubelskiej 67. W kolejnych latach udało się pozyskać środki finansowe oraz przeprowadzić i zakończyć inwestycję pn. „*Adaptacja nieruchomości na potrzeby szkoły muzycznej w Międzyrzeczu Podlaskim*”.

2011 r. – pierwszy Międzyrzecki Festiwal Akordeonowy.

listopad 2014 r. - rozpoczęcie działalności szkoły w nowym obiekcie przy ul. Lubelskiej 67.

Wejście do kościoła pw. św. Mikołaja od strony ul. Kościelnej – 1967 r.

Część 7

Nasze Świątynie na przestrzeni dziejów.

Kościół rzymsko-katolicki pw. św. Mikołaja

Kościół pod wezwaniem św. Mikołaja w Międzyrzecu Podlaskim jest jedną z najstarszych świątyń rzymskokatolickich na Podlasiu. Niestety, nie można dokładnie ustalić, od jak dawna mógł istnieć pierwszy kościół rzymskokatolicki w Międzyrzecu.

Św. Mikołaj – biskup z Mirry w Azji, zmarł ok. 342 r. Jeden z najpopularniejszych chrześcijańskich świętych na Wschodzie, gdzie nazywają go cudotwórcą. Znany jest m. in. jako patron uczonych, żeglarzy, małych chłopców, piekarzy oraz podróżnych.

ok. 1430 r. – Mikołaj Nasuta ufundował lub wznosił drewniany kościół rzymskokatolicki pw. św. Mikołaja i przyczynił się do ustanowienia parafii.

1455 r. – ówczesny starosta brzeski – Jan Nasutowicz – syn Mikołaja Nasuty na stałe osiada w Międzyrzecu i urządza miasto.

24 sierpnia 1477 r. – erekcja nowego murowanego kościoła pw. św. Mikołaja. Według źródeł, Mikołaj Nasuta wznosił kościół drewniany, ale po kilkudziesięciu latach po jego śmierci budowla chyliła się już ku upadkowi i wzniesiono nowy kościół murowany. Został on zbudowany w stylu gotyckim. Fundatorem był ówczesny właściciel Międzyrzeca Jan Nasutowicz (syn Mikołaja Nasuty) starosta brzeski. Zrezygnował z budowy swojego murowanego zamku i wznosił okazały kościół.

Pięknie o tym mówi akt erekcyjny: „*chcąc... dobra doczesne i przemijające zamienić na wieczne, ku chwale Wszchemogącego Stwórcy Świata Boga, Niepokalanej Panny Maryi Rodzicielki jego oraz całej hierarchii niebieskiej, a mianowicie na tytuł i honor świętego Mikołaja. Biskupa, i wyznawcy, za naszych poprzedników czyli rodziców i za nasze zbawienie: Bazylikę czyli kościół parafialny w Międzyrzecu na nowym fundamencie za przychyleniem się i wolą przewielebnego w Chrystusie Ojca, księdza. Wacława, biskupa- łuckiego, z powodu zestarzałości kościoła, parafialnego w pomienionem mieście Międzyrzecu, od dawnych lat wzniesionego i wystawionego na nowo fundować i wystawić umyśliśmy, jakoż wyfundowaliśmy, wznieśliśmy i umieścili...*”.

20 sierpnia 1752 r. - pożar kościoła. Hr. Hieronim Szeptycki, ówczesny proboszcz międzyrzeczki i jednocześnie biskup płocki, postanowił odbudować kościół. Wielkiej pomocy udzielił właściciel Międzyrzeca

książę August Czartoryski. Odbudowa trwała 4 lata. Z dawnego kościoła pozostało prezbiterium i mury, zaś nawy głównej zostały przedłużone o jedną trzecią i poszerzono okna. Po przebudowie świątynia otrzymała kształt krzyża łacińskiego.

1893 r. - śmierć właścicielki dóbr międzyrzeckich hr. Aleksandry Potockiej, znanej z dobrego charakteru i miłosierdzia. Za zgodą nowego proboszcza ks. Jakuba Łubkowskiego umieszczono w kościele, po prawej stronie prezbiterium, tablicę pamiątkową i jej popiersie. Wspierała prześladowanych unitów.

1912 r. - budowa przy kościele 14 stacji Męki Pańskiej według projektu T. Grzywińskiego, dzięki staraniom nowego proboszcza ks. Leona Wydźgi. Kamienne kolorowe płaskorzeźby oprawione w obramowanie z cementu wzbudziły powszechne zainteresowanie wśród ludności polskiej i przyczyniły się do głębszego przeżywania Ewangelii. Stacje przypominały byłej ludności unickiej własną drogę krzyżową, jaką przechodziła w ciągu 40 lat prześladowań.

1930 r. - odrestaurowanie kościoła. Data umieszczona na fasadzie świątyni.

1937 r. - ufundowanie przez ks. Stanisława Nowka 2 nowych dzwonów do kościoła: dzwon o imieniu św. Mikołaja (waga 725 kg) i św. Stanisława (waga 376,8 kg). Oba dzwony odlała firma J. Uciechowskiego w Węgrowie. Jesienią 1941 r. Niemcy zabrali do celów wojennych 3 dzwony z dzwonnicy kościoła.

1943 r. - Siostry Opatrzności Bożej pracujące w parafii, zakładają sierociniec dla bezdomnych dzieci.

1958 r. - kościół i parafię nawiedził obraz Matki Bożej Częstochowskiej.

1971-1975 r. - na znacznej części dawnego ogrodu plebańskiego, władze miasta rozpoczęły budowę osiedla mieszkaniowego oraz domu kultury.

1978-1979 r. - z okazji wyboru Polaka kardynała Karola Wojtyły na papieża, położono w kościele nową marmurową posadzkę.

1994 r. - uszkodzenie 14 stacji drogi krzyżowej wokół kościoła przez nieznaną sprawców.

1996 r. - przeprowadzono gruntowny remont kościoła i placu przykościelnego.

7) **1653 r.** - ks. **Erazm Kretkowski**. Długo procesował się z dworem o wolny wyrąb w lasach międzyrzeckich. Jednocześnie był sekretarzem królewskim oraz oficjałem biskupa łucko-brzeskiego w województwie podlaskim. Zmarł w 1663 r.

8) **od 1664 r.** - ks. **Wespazjan Lanckoroński** (*herbu Zadora*). W 1669 r. został biskupem w Kamieńcu Podolskim (po 200 latach uwieczniony przez Sienkiewicza w „Panu Wołodyjowskim” i w filmie Hoffmana pod tym tytułem). Pozostawił dobrą sławę w Międzyrzeczu, zrzekając się wolnego wyrębu w lasach międzyrzeckich. Ponadto jego nazwiskiem nazwano uliczkę łączącą ul. Kościelną z Rynkiem jako „*Lanckorońska*”. Zmarł w 1677 r. w Jagielnicy.

9) **1675 r.** - ks. **Stanisław Wojeński** (*herbu Zadora*). Był rektorem Akademii Krakowskiej. Po studiach w Bolonii uczestniczył w działalności dyplomatycznej Królowej Marii Ludwiki, żony Jana Kazimierza. W 1679 r. został tytularnym biskupem kamienieckim. W 1683 r. podpisywał traktat z cesarzem Leopoldem zawarty przez Jana III. Najczęściej mieszkał w Warszawie. Zmarł w 1685 r. Pochowany u Kamedułów na Bielanach pod Krakowem.

10) **1691 r.** - ks. **Albert Popławski**. Był sekretarzem króla Jana III. W Międzyrzeczu Podlaskim bywał rzadko, ponieważ często zastępował biskupa Prażmowskiego w Janowie Podlaskim jako oficjał łucko-brzeski. Był proboszczem do 1698 r.

11) **1698-1705 r.** - ks. **Michał Hryniewiecki**. Proboszcz katedralny kamieniecki i kanonik łucki, który nieco uszczuplił skarbiec kościoła pw. św. Mikołaja wywożąc w 1705 r. do Kamieńca Podolskiego nie tylko srebro i aparaty kościelne, ale nawet przedmioty miedziane. Być może ratował je przed rekwizycją, bo przez Międzyrzec w tym czasie (*III wojna północna*) przechodziły różne wojska, a szwedzkie rabowały i nakładały kontrybucje.

12) **1712 r.** - ks. **Aleksander Antoni Fredro**. Był jednocześnie biskupem chełmskim i przemyskim, kustoszem gnieźnieńskim i sekretarzem wielkim koronnym. Darował kościołowi pw. św. Mikołaja srebrną monstrancję i puszkę do komunikantów. Zmarł w Radymnie w 1734 r. Pochowany w katedrze w Przemyślu.

Z powodu nieobecności proboszczów wielką rolę zaczęło odgrywać Bractwo Różańcowe. Początek XVIII wieku świadczy o jego dynamicznej działalności. Członkowie Bractwa Różańcowego po roku 1715 zaczęli gromadzić fundusze, aby zbudować własny ołtarz bracki.

Uroczyste poświęcenie ołtarza odbyło się 20 czerwca 1720 roku. Wziął w nim udział ówczesny dzierżawca dóbr międzyrzeckich Grabowski, który złożył największą ofiarę na jego budowę. Ołtarz był zbudowany z drewna, bogato rzeźbiony, z licznymi złoceniami. Znajdował się z lewej strony za amboną. Górną część zajmował obraz NMP z dzieciątkiem w lewej ręce. Po bokach obrazu były rzeźby św. Dominika i św. Katarzyny Sieneńskiej.

13) 1735 r. - ks. **Mikołaj Denhoff** - ur. w 1712 r., syn Bogusława, kasztelana sieradzkiego. Był kanonik krakowski i proboszcz w Sandomierzu, członek Trybunału Koronnego. W 1737 r. Denhoff zapisał Bractwu Różańcowemu 3 tys. florenów z prośbą o nabożeństwo za jego duszę po śmierci. Zmarł w 1737 r.

14) 1740 r. - ks. **Andrzej Załuski-Stanisław Kostka**. Był synem Aleksandra - wojewody rawskiego, ur. 1695 r. Biskup płocki, łucki i chełmiński, kanclerz wielki koronny, człowiek światły, mecenas kultury i nauki m.in. dążył do reformy Akademii Krakowskiej. Biskup ten osobiście konsekrował w 1739 r. kościół w Mordach, a w 1740 r. kościół pw. św. Mikołaja w Międzyrzeczu. W 1742 r. założył w Warszawie bibliotekę, którą później po jego śmierci brat ofiarował narodowi. Jako proboszcz międzyrzecki był bardzo zapobiegliwym gospodarzem. Biskup Andrzej Załuski zmarł w Kielcach 16 grudnia 1758 r. Pochowany w Krakowie.

15) 1746 r. - ks. **Hieronim Szeptycki**. Hrabia na Szeptycach (*herbu Łodzia*), ur. w 1700 r. 20 sierpnia 1752 r. miał miejsce pożar kościoła. ks. Hieronim Szeptycki, ówczesny proboszcz międzyrzecki i jednocześnie biskup płocki, postanowił natychmiast odbudować kościół. Wielkiej pomocy udzielił właściciel Międzyrzecza książę August Czartoryski. Odbudowa trwała 4 lata. Zmarł 9 sierpnia 1773 r. w Warszawie. Pochowany w kolegiacie pułtuskiej.

16) 1773 r. ks. **Feliks Paweł Turski** (*herbu Rogala*) - ur. w 1729 r., jednocześnie biskup chełmski, łucki i krakowski, senator i członek Rady Nieustającej. Do 1789 roku biskup Turski mieszkał w Janowie Podlaskim, gdzie budował zamek biskupi. Zaglądał czasem do Międzyrzecza, ale główny ciężar pracy spoczywał na wikariuszach. Proboszcz międzyrzecki był obecny przy uchwalaniu Konstytucji 3 Maja. ks. Turski zmarł 31 marca 1800 r. Pochowany w Krakowie.

17) **1800 r.** (27 listopada) – ks. **Grzegorz Piramowicz**, urodzony w rodzinie ormiańskiej we Lwowie 25 lutego 1735 r. Był jezuita, wybitny pedagog, wielce zasłużony dla szkolnictwa w Polsce, działacz Komisji Edukacji Narodowej – sekretarz Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. Profesor Chrzanowski nazwie go później najznakomitszym pedagogiem polskim XVIII wieku. W Międzyrzecu był proboszczem tylko przez jeden rok. Piramowicz zmarł w Międzyrzecu 14 listopada 1801 r. Pochowany obok swojej matki w Kurowie.

18) **1802 r.** - ks. **Adam Kukiel**, ur. w 1747 r. we wsi dziedzicznej Karcienów, woj. połockim. Wszechstronnie uczony, m.in. matematyk, fizyk i geograf, uczestnik obiadów czwartkowych króla Stanisława Augusta. Związał się na stałe z kościołem międzyrzeckim na lat 29. Od 1802 r. ks. Kukiel utrzymywał własnym kosztem szkołę parafialną. Zmarł 28 stycznia 1831 r. Do jego śmierci przyczyniła się trwoga o mającym nastąpić oporze i walce wojsk rosyjskich w Międzyrzecu, co nastąpiło kilkanaście godzin później. Jako jedyny z proboszczów międzyrzeckich został pochowany wśród swoich parafian, w kościele w progu wielkich drzwi. Na ścianie frontowej znajduje się tablica pamiątkowa umieszczona w 1883 r.

19) **1832 r.** - ks. **Antoni Sienkiewicz**. Urodzony we wsi Bagno, w obwodzie białostockim w 1791 r. W 1846 r. w wyniku zatargów i narzekań wikariuszy władze kościelne przeniosły go na inne probostwo. Będąc ciągle rozgoryczony, przebywał w różnych częściach kraju pozostając bez zajęcia. Zmarł 22 stycznia 1866 r. w Adamowie.

20) **1847 r.** - ks. **Kazimierz Dobrowolski**. Urodzony w Wilnie w 1815 r. Mimo młodego wieku (32 lata) był już członkiem kapituły katedralnej i profesorem Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim, gdzie wykładał teologię dogmatyczną i literaturę łacińską. Był kapłanem światłym, gorliwym, bez skazy, dbał o powagę stanu kapłańskiego. Zmarł w 1867 r. w Busku.

21) **1868 r.** - ks. **Piotr Piwoni**. Pełnił funkcję administratora parafii (taki tytuł przyznały władze rosyjskie), ur. 12 września 1812 r. W 1871 r. kapłani z parafii pw. św. Mikołaja (podobnie jak na całym Podlasiu) otrzymali paszporty, ale nie wolno im było wyjeżdżać poza parafię bez zezwoleń. W 1875 r. władze rosyjskie wywarły nacisk na biskupa w Lublinie, aby ks. Piwoniego przenieść do Łopiennika koło Krasnegostawu, gdzie zmarł 14 maja 1878 r.

22) 1876 r. – ks. **Adolf Pleszczyński**. Urodzony 17 grudnia 1841 r. Zaliczono go do najbardziej zasłużonych proboszczów w dziejach kościoła międzyrzeckiego. W 1890 r. został usunięty z parafii przez generalnego gubernatora warszawskiego Hurkę i przeniesiony w okolice czysto polskie do Żeliszewa w gub. siedleckiej, gdzie objął i rozwinął małe probostwo. Pracował tam do 1896 r. W tym roku (24 kwietnia) uzyskał zatwierdzenie na probostwo w Maciejowicach w pow. garwolińskim, w którym pozostał już do końca życia. W 1911 r. ks. Pleszczyński wydał drukiem książkę pt. „*Opis historyczno-statystyczny parafii Międzyrzeckiej*”. Zmarł 14 lutego 1925 r. w Maciejowicach. Pochowany na miejscowym cmentarzu.

ks. Adolf Pleszczyński

23) 1890-96 r. - ks. **Jakób Łubkowski**. Urodzony 24 lipca 1834 r. Kanonik katedry lubelskiej. W 1893 r. zmarła właścicielka dóbr międzyrzeckich hr. Aleksandra Potocka, która była znana z dobrego charakteru i dobroczynności. Za zgodą nowego proboszcza umieszczono w kościele pw. św. Mikołaja, po prawej stronie prezbiterium, tablicę pamiątkową i jej popiersie. W 1896 r. dobrowolnie przeniósł się na proboszcza do Łukowa. Zmarł w Łukowie.

24) 1896 r. - ks. **Stefan Rękawek**. Przeniesiony z Maciejowic. Już w roku 1899 został aresztowany i wywieziony w głąb Rosji do Smoleńska za pomoc prześladowanym unitom.

25) 1899-1909 r. – ks. **Seremento Antoni**, następca ks. Rękawka. Pełnił obowiązki proboszcza międzyrzeckiego do 20 maja 1909 r.

26) 19 października 1909 r. - ks. **Leon Wydźga**. Urodzony 10 lutego 1864 r., prałat kolegiaty Zamoyskiej. W 1912 r. jego staraniem zbudowano przy kościele czternaście Stacji Męki Pańskiej. Zmarł w 1933 r.

27) 3 grudnia 1933 r. – ks. **Stanisław Nowek**. Urodził się 26 marca 1896 r. we wsi Uścińiec parafii Łaskarzew. W roku 1937 ks. Stanisław Nowek ufundował sumptem parafii 2 nowe dzwony do kościoła. Sprowadził nowe 27-głosowe organy. W 1953 r. usunięto ks. Nowka z Rady Nadzorczej Banku i przestał uczyć religii w szkołach. Zmarł 24 kwietnia 1961 r. w Kolembrodach. Pochowany na cmentarzu w Międzyrzeczu Podlaskim.

ks. Stanisław Nowek

28) 21 kwietnia 1961 r. - ks. mgr **Franciszek Szajda**. Kanonik Kapituły Katedralnej Podlaskiej. W 1965 r. zorganizował podniosłe misje parafialne z okazji zbliżającego się Millenium Chrztu Polski. W 1966 r. z nakazu władz kościelnych wydał zarządzenie, aby kopia obrazu M.B. Częstochowskiej nawiedzała poszczególne rodziny w parafii. Zmarł 2 marca 1967 r. w Międzyrzeczu Podlaskim.

29) marzec 1967 r. - ks. mgr **Jan Włodarczyk**. Absolwent teologii KUL. Przedtem pełnił obowiązki Rektora Podlaskiego Mniejszego Seminarium Duchownego. Zostało ono rozwiązane przez władze komunistyczne. Gdy przybył do Międzyrzecza, był już kanonikiem kapituły katedralnej, delegatem biskupa do spraw wychowania i nauczania w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach, członkiem Rady Kapłańskiej diecezji, autorem kilku artykułów historycznych. Parafia liczyła już około 12 tys. wiernych i była słynna z tego, że mimo szkodliwej propagandy i ateizacji życia publicznego dawała najwięcej powołań kapłańskich w diecezji.

30) 1987-2007 r. – ks. prałat **Michał Domański**. Urodzony 19 marca 1939 r. w miejscowości Stok w gminie Ulan. Święcenia kapłańskie przyjął 22 września 1962 r. z rąk ks. biskupa Ignacego Świrskiego. Przeprowadził wymianę pokrycia dachowego na kościele i gruntowny remont kościoła w 2000 r. W 1999 r. otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzeca, a w 2014 r. tytuł Honorowego Obywatela Gminy Międzyrzec Podlaski.

31) od lipca 2007 - ks. kanonik **Józef Brzozowski**. Urodzony 28 lipca 1952 r. w Leszczance w parafii Trzebieszów. W roku 1971 ukończył LO w Łukowie. W 1978 r. ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Siedlcach. Do chwili obecnej ks. Brzozowski odnowił piwnice plebanii, przeprowadził gruntowny remont kościoła. Jest bardzo zaangażowany w popularyzację sportu, szczególnie wśród młodzieży.

Kościół rzymsko-katolicki pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

(w latach 1540 – 1874 - cerkiew unicka pw. Piotra i Pawła)

(w latach 1874 – 1915 - cerkiew prawosławna pw. Piotra i Pawła)

1540-1550 r. – prawdopodobne utworzenie cerkwi św. Piotra i Pawła za sprawą Stefana Zbaraskiego (św. Piotr był patronem narodzonego syna Zbaraskiego) na Nowym Mieście.

Cerkiew wzniesiono na Nowym Mieście - w przywileju erekcyjnym dla cerkwi w Szóstce, wydanym przez Stefana Zbaraskiego 10 września 1551 r., wymieniony został swiaszczennik „Mezyrycki Petrowski na Imia Wasili Werbycz”. Cerkiew prawdopodobnie znajdowała się na terenie dzisiejszych posesji ul. Narutowicza 15 i 17.

ok. 1583 r. – przeniesienie cerkwi w inne miejsce, położone bliżej nowego zamku (parcela przy rynku nowomiejskim na roku ulic: Zamkowa (dawniej Pogorzała) i Lubelska), na której znajduje się dzisiaj kościół pw. św. Piotra i Pawła.

1688 r. – podczas wizytacji do parafii należało: Nowe Miasto – domów 16, dusz do spowiedzi – 34; wsie: Tulilów – chałup 26, dusz 70, Utrówka – chałup 10, dusz 38 i Sitno – chałup 15, dusz 45.

1726 r. - podczas wizytacji istniała już nowa, niewykończona cerkiew zbudowana z drewna, pokryta gontem, a kopuła częściowo blachą.

1772-1774 r. – ufundowanie przez ówczesnego właściciela miasta, księcia Augusta Czartoryskiego nowej, murowanej cerkwi, wzniesionej dokładnie na miejscu rozebranej drewnianej.

1780 r. – prawdopodobne wzniesienie nowej, murowanej dzwonnicy, która stała w rogu cmentarza od strony zamku, z jedną parą drzwi.

1781 r. – rozebranie starej plebanii i wybudowanie w jej miejsce nowej, drewnianej, na podmurowaniu, o dwóch izbach.

1800 r. – łączna powierzchnia gruntów cerkiewnych wynosiła 1 włókę (16,796 ha), 4 pręty (0,008 ha) i 1 pręcik.

8-20 września 1851 r. – zatwierdzenie projektu remontu cerkwi. Wartość wykonanych prac wyniosła 2000 r. s. (*rubli srebrnych*).

1851 r. – zbudowanie nowej plebanii, która przetrwała aż do 1979 r. Był to budynek drewniany, zbudowany z bali sosnowych, na podmurówce z cegły.

1874 r. – zajęcie cerkwi przez władze carskie i zmiana na prawosławną. Poświęcono ją na nowo 7 lutego 1875 r.

koniec XIX w. – przebudowanie cerkwi. Nad nawą na sygnaturce zmieniono prosty hełm namiotowy na bizantyjsko-ruski z bańką na szczycie i kokosznikami.

1909-1910 r. – wykonanie kolejnego remontu cerkwi i naprawa murwanego parkanu.

Święto cerkwi obchodzono corocznie w dzień św. Piotra i Pawła, 29 czerwca.

Podczas I wojny światowej cerkiew była użytkowana przez Niemców jako magazyn zboża.

Parochowie (proboszczowie) parafii:

1551 – 1758 - brak informacji

1758 -1800 – Jan Nestorowicz

1800 –? – Stanisław Nestorowicz (syn Jana)

1832-1856 – Klemens Szokalski

1856-1858 – Konstanty Wasilewski

1858-1874 – Andrzej Terlikiewicz

1915-1918 r. – cerkiew używana przez Niemców jako magazyn zboża.

1918 r. – parafia w rękach katolików, rekuncyliowana, pozostawała jednak nieużytkowana do 1921 r.

1921 r. – funkcjonowanie jako kościoła rektorackiego czyli szkolnego, który pozostawał kościołem filialnym parafii pw. św. Mikołaja.

1921-1925 r. – zajęcie plebanii na szkołę powszechną.

1934 r. – remont wieży i dachu.

1939-1944 r. – użytkowanie kościoła jako niemieckiego składu umundurowania wojskowego.

25 lipca 1944 r. – pożar kościoła, zdewastowanie jego wnętrza. W tym samym roku rozpoczął się remont kościoła.

1959-1963 r. – kolejny remont kościoła. Następny odbył się w latach 1979-1980.

1994 r. – erygowanie parafii.

Proboszczowie parafii

(w latach 1921 – 2019)

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1921 – 1934	brak danych
2.	1934 – 1946	ks. Piotr Aleksandrowicz, rektor. Był jednocześnie wykładowcą języka polskiego, propedeutyki, filozofii i historii w szkołach międzyrzeckich.
3.	1946 – 1957	ks. Zdzisław Rybak, rektor
4.	1957 – 1972	ks. Emil Dadej
5.	1972 – 1978	ks. Bernard Waszczuk

Lp.	Data	Imię i nazwisko
6.	1978 – 1984	ks. Jan Jaworski
7.	1984 – 1990	ks. Jerzy Górski
8.	1990 – 1994	ks. Stanisław Małek
9.	1994 – 2005	ks. Eugeniusz Filipiuk
10.	2005 - nadal	ks. Paweł Madaliński

Cerkiew pw. św. Mikołaja (rynek) – 1915 r.

Kościół pw. św. Józefa (rynek) - 1925 r.

Kościół rzymsko-katolicki pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny

*(w latach 1540 – 1874 - cerkiew unicka pw. Piotra i Pawła)
(w latach 1874 – 1915 - cerkiew prawosławna pw. Piotra i Pawła)*

24 kwietnia 1564 r. – utworzenie cerkwi pw. św. Mikołaja na Starym Mieście.

1726 r. – cerkiew pw. św. Mikołaja była drewniana i wg opisów składała się z babińca (ganku okalającego cerkiew), dzwonnicy nad wejściem, nawy nakrytej „kopułą” z sygnaturką oraz trójbocznego prezbiterium nakrytego ozdobnym dachem siodłowym.

1779 r. – wzniesienie dzięki staraniom ks. Starkiewicza nowej plebanii na placu cerkiewnym położonym między ulicami Błońską i Zagumienną (Warszawską i Staromiejską).

1781 r. – do unickiej parafii pw. św. Mikołaja należało 511 wiernych.

1781 r. – do unickiej parafii pw. św. Mikołaja należało 1965 wiernych ze Starego Miasta i okolicznych wsi.

1782-1783 r. – wzniesienie nowej murowanej świątyni pw. św. Mikołaja, na koszt księcia Adama Czartoryskiego i Bractwa Różańcowego.

1784 r. – wzniesienie nowego murowanego parkanu od strony rynku.

1788 r. – na Starym Mieście mieszkało 889 chrześcijan.

1797 r. – parafia liczyła 2126 osób, w tym 644 mieszkańców Starego Miasta.

1800 r. – łączna powierzchnia gruntów cerkiewnych wynosiła 3 włóki (50,388 ha), 10 mórg (5,6 ha), 145 przętów (0,29 ha).

1843 r. – wybudowanie nowej plebanii na placu zakupionym w kwietniu 1841 r., położonym przy ul. Zagumiennej (Staromiejskiej).

1845 r. – pożar miasta, w którym spłonęła stara plebania przeznaczona dla diaka, organisty i dziadów.

1848 r. - miasto liczyło 1098 katolików i 1052 unitów.

1873 r. – odnowienie cerkwi, pomalowanie i ponowne wyzłoczenie elementów dekoracji.

1874 r. – zlikwidowanie cerkwi unickich przez władze carskie, które zmieniły je w prawosławne.

9 lutego 1875 r. - dokonanie ponownej konsekracji świątyni (na prawosławie).

1875 r. – zbudowanie budynku plebanii przy ul. Staromiejskiej 28 (zachowany do dziś, w latach 1875-1915 wykorzystywany przez prawosławie) jako drewniany, kryty blachą. Odnawiano go w latach 1921-1922.

1893-1899 r. – wzniesienie od strony rynku nowej dzwonnicy w stylu ruskim, spełniającej dodatkowo funkcję bramy wejściowej na plac przycerkiewny. Dobudowanie kolejnej sygnaturki z banią nad nawą, przebudowanie fasady frontowej i okna.

Cerkwi pw. św. Mikołaja przysługiwało prawo do dwóch odpustów rocznie – na Oczyszczenie N.M.P. i na św. Mikołaja.

Podczas I wojny światowej cerkiew była użytkowana jako tymczasowy areszt niemiecki i schronienie dla bezdomnych z Brześcia.

W domu brackim przy ul. Warszawskiej 14 (istnieje do dziś) należącym od 1876 r. do Bractwa św. Mikołaja Cudotwórcy, w okresie międzywojennym mieścił się posterunek policji (do 1933 r.), księgarnia, biblioteka i czytelnia Polskiej Macierzy Szkolnej.

Z akt Chełmskiego Zarządu Duchownego wynika, że proboszczami unickimi (parochami) byli:

**Parochowie (proboszczowie) cerkwi
(w latach 1564 – 1915)**

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1564 – 1737	brak danych
2.	1737 – 1765	Bazyli Miliński
3.	1765 – 1768	Tomasz Starkiewicz
4.	1768 – 1773	Jan Miliński
5.	1773 – 1786	Tomasz Starkiewicz
6.	1786 – 1829	Mikołaj Kozakiewicz
7.	1829 – 1830	Stanisław Nestorowicz
8.	1830 – 1832	Klemens Szokalski
9.	1832 – 1856	Konstanty Wasilewski
10.	1856 – 1858	Andrzej Terlikiewicz
11.	1858 – 1874	Andrzej Horoszewicz
12.	1874 – 1875	Laurenty Kiriowicz, swieszczennik prawosławny
13.	1875 – brak danych	Sewerian Biliński
14.	do 1915 r.	Antoni Kozłowski

3 października 1921 r. biskup podlaski Henryk Przeździecki wydał dekret o utworzeniu samodzielnej parafii pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny. Aktu ogłoszenia nowej parafii dokonał ks. Leon Wydzga dnia 23 października 1921 r.

1923 r. – przebudowa świątyni według projektu inżyniera cywilnego Zygmunta Trojanowskiego z Radzyna Podlaskiego. W wyniku gruntownej przebudowy świątynia zatraciła cechy bizantyjskie. Przywrócono styl klasycystyczny sprzed przebudowy z końca XIX w. Dobudowano ramiona transeptu, usunięto dodatkową sygnaturkę, zmieniono wygląd bani.

1923 r. – przebudowa kościoła, podczas której rozebrano dzwonnice zbudowaną w 1893 r. Nową, zachowaną do dziś, trójłukową na filarach, wzniesiono na północny wschód od kościoła, na linii tylnej granicy placu przykościelnego. Rozbiórka dzwonnicy, pełniącej zarazem funkcje bramy pociągnęła za sobą konieczność wzniesienia nowej bramy głównej.

1935 r. – przystąpiono do montażu 13-głosowych organów wykonanych przez firmę Zygmunta Kamińskiego z Warszawy.

1936 r. – zainstalowanie oświetlenia elektrycznego.

XX w. – wybudowanie stylizowanych eklektycznych stacji drogi krzyżowej wzdłuż muru cmentarnego.

1953-1955 r. – dobudowanie wikariatu do budynku plebanii od północnego zachodu. Ok. 1956 r. od północnego zachodu dobudowano werandę.

1959 r. – nawiedzenie kopii cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Polski.

1992 r. - rozpoczęcie działalności kuchni charytatywnej oraz redakcji terenowej Katolickiego Radia Podlasie.

1995-2007 r. – remont kościoła wraz z przyległym terenem. Położono nowe chodniki z betonowej kostki i nowe ławki, a na rynku przed główną bramą ustawiono symetrycznie po obu jej stronach pomniki kardynała Stefana Wyszyńskiego i papieża Jana Pawła II.

maj 2019 r. – rozpoczęcie gruntownego remontu kościoła.

Na terenie przykościelnym wybudowano Grotę Maryjną z kamieni narzutowych, kaplicę przedpogrzebową oraz ołtarz polowy.

W murze i przy kościele znajdują się liczne współczesne pomniki i tablice pamiątkowe.

Kościół wraz terenem kościelnym został wpisany do rejestru zabytków pod nr A- 85/90 z 05.04.1990 r.

Proboszczowie parafii (w latach 1921 – 2019)

Lp.	Data	Imię i nazwisko
1.	1921 – 1933	ks. Władysław Augustynowicz, Organizator POW oraz współzałożyciel „Kasy Stefczyka” w M-cu Podl.
2.	1933 – 1941	ks. Antoni Pacewski
3.	1941 – 1942	ks. Edmund Barbasiewicz
4.	1942 – 1947	ks. Władysław Błachnio
5.	1947	ks. Piotr Dragan
6.	1947 – 1951	ks. Franciszek Chwedoruk, Budowniczy grotty Matki Boskiej z Lourdes i figury Zbawiciela.
7.	1951 – 1953	ks. Franciszek Próchniewicz
8.	1953 – 1955	ks. Witold Makarewicz
9.	1956 – 1964	ks. Franciszek Chwedoruk
7.	1964 – 1968	ks. Henryk Majewski, Odrestaurował i pozłocił ołtarze. Zakupił nowe stacje Drogi Krzyżowej.
8.	1968 – 1970	ks. Jan Socha

Lp.	Data	Imię i nazwisko
9.	1970 – 1973	ks. Józef Grądzki
10.	1973 – 2006	ks. Kazimierz Korszniewicz, infulat, budowniczy kilku kościołów i pomników
11.	2006 – 2015	ks. Tadeusz Karwowski - prałat
12.	2015 – 2017	ks. Krzysztof Pawłowski
13.	2017 – nadal	ks. Henryk Skolimowski

Kościół rzymsko-katolicki pw. Chrystusa Króla

W latach 80-tych XX w. w Międzyrzeczu Podlaskim powstawały nowe osiedla mieszkaniowe. Zaczęto budować bloki mieszkalne przy ul. Kordiana i Balladyny, następnie przy ul. Wyszyńskiego. Potrzeba utworzenia nowej parafii była bardzo wyraźna.

1988 r. - poświęcenie placu pod budowę nowej świątyni.

10 czerwca 1990 r. - wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę nowego kościoła. Inicjatorem i budowniczym nowej świątyni był ks. infulat Kazimierz Korszniewicz.

31 lipca 1994 r. - erygowanie przez ks. biskupa Jana Mazura, ordynariusza Diecezji Siedleckiej.

20-23 czerwca 2019 r. – obchody 25-lecia powstania parafii z udziałem ks. biskupa Diecezji Siedleckiej Kazimierza Gurdy.

Księża proboszczowie

31 lipca 1994 – 30 czerwca 2008 r. - ks. kanonik Stefan Karwowski

01 lipca 2008 – 6 czerwca 2011 r. – ks. kanonik Jacek Owsianka

01 lipca 2011 – 30 czerwca 2019 r. – ks. kanonik Jerzy Domański

od 1 lipca 2019 – ks. Roman Banasiewicz

Synagoga - (nieistniejąca)

Przed II wojną światową międzyrzecka gmina żydowska była w posiadaniu synagogi, bet ha-midrachu, 10 domów modlitwy, cmentarza, przytułku, rzeźni rytualnej, łaźni rytualnej, domu rabina, domu kantora i biblioteka. Na etacie gminy było 12 pracowników (rabin, dwóch podrabinów, dwóch rzeźników, dwóch kantorów, sekretarz, buchalter, kasjer i dwóch woźnych).

Najstarsza wzmianka o istnieniu synagogi w Międzyrzeczu Podlaskim pochodzi z 1569 r. Kolejna wzmianka pojawia się w rozporządzeniu Jana Mikołaja Daniłowicza z 1644 r. Budynek zapewne był drewniany i uległ zniszczeniu prawdopodobnie podczas pożaru miasta w 1718 r. Według M. Edelbojma budynek synagogi spłonął na początku dekady lat 1760–1770.

Nowy budynek synagogi został wzniesiony w miejscu starej bożnicy na mocy zezwolenia, które wydał biskup łucki w Wołczynie w dniu 20 XI 1761 r. Dokładana data budowy synagogi nie jest znana. Źródła wskazują, że budowa bożnicy mogła odbyć się w latach 1761–1779. Do budowy obiektu przyczynił się również książę Aleksander August Czartoryski, który ofiarował cegłę na budowę obiektu. W 1795 r. zostaje ukazana lokalizacja synagogi na planie miasta. W 1845 r. obiekt ucierpiał podczas pożaru miasta, lecz nie jest znany rozmiar zniszczeń. Wówczas przeprowadzono remont bożnicy. W latach 1907–1908 powstał nowy aron ha-kodesz.

Bożnica znajdowała się w starej części miasta, na południowo-wschód od Rynku Staromiejskiego. Synagoga nie była orientowana. Nieruchomość znajdowała się przy dawnej ul. Szkolnej 2 obecnie ul. J. Nassuta 13. Budynek był usytuowany w centralnym miejscu dzielnicy żydowskiej. Naprzeciwko niego, od strony zachodniej znajdował się bet ha-midrach gminny.

Podczas II wojny światowej w bożnicy przetrzymywano Żydów. Synagoga została zniszczona przez Niemców w czerwcu 1943 r. „Dziesiątki spędzonych Polaków rozdrabniało wielkie scementowane bryły cegieł. Inni ładowali na wozy. Według świadków gruzy ze zniszczonej bożnicy zostały użyte do budowy drogi przez las w kierunku wsi Żerocin i Sitno. W miejscu, gdzie znajdowała się synagoga, w latach 60-tych XX w. wybudowane zostały bloki mieszkalne.

*Synagoga, elewacja zachodnia (frontowa), fot. NN, przed 1919 r.
oryginał w IS PAN, nr 194242*

Bet ha-midrasz - („dom nauki”, „dom poszukiwania”) - (nieistniejący)

Nieznany jest pierwotny wygląd Bet ha-midraszu, zapewne był to budynek drewniany. Pierwsza wzmianki o obiekcie pojawia się w 1560 r. Wiadomo, że obiekt ucierpiał podczas pożaru w 1718 r. Po 1761 r. na miejscu starego wzniesiono nowy, murowany budynek bet ha-midraszu. Budynek w 1845 r. uległ zniszczeniu podczas pożaru. W 1855 r. bet ha-midrasz kwalifikował się do rozbiórki. Inicjatywę budowy nowego bet ha-midraszu gminnego podjął reb Zelig Ajzensztejn. Gmina żydowska zdecydowała się na przebudowę i powiększenie obiektu. Po 1858 r. bet ha-midrasz wielki zostaje odbudowany. Według miejscowych podań książe Adam Czartoryski, który pomógł w budowie synagogi, przyczynił się również do powstania tego obiektu żydowskiego. Obiekt istniał jeszcze w 1946 r., lecz był sukcesywnie rozbierany.

Bet ha-midrasz usytuowany był naprzeciw synagogi, znajdował się przy dawniej ul. Szkolnej 1 (obecnie ul. J. Nassuta). Budynek, podobnie jak synagoga, nie był orientowany. Obiekt wybudowany został na planie dwóch prostokątów o układzie litery T. Obiekt składał się z korpusu, aneksu północnego, południowego i jednokondygnacyjnej przybudówki.

Część 8

Cmentarze

Cmentarz przy kościele pw. św. Mikołaja - (nieistniejący)

Pierwszy cmentarz chrześcijański w Międzyrzeczu znajdował się na placu wokół kościoła parafialnego św. Mikołaja przy ul. Kościelnej i Łukowskiej.

Cmentarz urządzono prawdopodobnie w XV w. być może wraz z fundacją przez Mikołaja Nasutę gotyckiej świątyni w 1477 r.

W 1746 roku proboszcz bp Andrzej Załuski, obwiał cmentarz murem. Główne wejście prowadziło od południa przez sklepioną bramę w dzwonnicy również jego fundacji z 1747 r., miał powierzchnię ok. 0,2 ha i kształt zbliżony do prostokąta.

Wg niektórych źródeł pochówki były wykonywane na cmentarzu jeszcze w XIX w., choć po 1806 r. władze austriackie wymogły założenie nowego cmentarza poza obrębem miasta. Z terenu cmentarza przykościelnego nie zachowały się zatem żadne nagrobki, gdyż ich stawianie na grobach to tradycja późniejsza, wykształcona po otwarciu nowego cmentarza w początkach XIX w.

Drewniane krzyże nie przetrwały, zachowały się natomiast liczne epitafia na ścianach kościoła, w tym należące do księży tutaj posługujących: Adama Kukiela (zm. 1831) i Kazimierza Dobrowolskiego (zm. 1867). Nie ma żadnych informacji o pochówkach dziedziców (poza ks. Piotrem Zbaraskim w 1586 r.) i patrycjatu miejskiego w krypcie kościoła.

Cmentarz wraz z kościołem, dzwonnica, bramą, kapliczką i plebanią jest wpisany do rejestru zabytków pod nr A-126/83 z 31.12.1983 r.

Stary cmentarz (prawdopodobnie miejsce u zbiegu ul. Brzeskiej z drogą nr 2).
(nieistniejący)

(pisownia oryginalna)

„Dwie wiorsty (klm) od rynku w Międzyrzeczu, sto dwadzieścia osiem kroków od słupa wiorstowego 124-56 leży przy drodze Warszawa-Brześć Litew. „stary cmentarz. Dzisiaj boki jego nierówne (136, 105, 103 i 114 kroków), dawniej to musiał być zapewne kwadrat lub co najmniej prostokąt o wymiarze 140 x 120 kroków. Wskazują to worywanie się gospodarzy, i śmiało można przypuścić, że za jakiś dziesiętek lub dwa lat, zniknie całkiem wszelki ślad po nim. Na cmentarzu prócz kilku sosen i krzaków, znachodzą się dwa krzyże drewniane, wysokie – jedno z 1906 drugi 1918 roku.

Pozatem prócz nazwy nic nie wskazuje, aby to cmentarz był. Starzy ludzie opowiadają: „Mówił mi dziadek mój, że przed Moskalami w Polscej na lat kilkanaście zaprzestali tutaj chować, bo było bardzo daleko od kościoła i nieporęcznie. Pole to było kościelne. Kościół odstąpił je gospodarzom z Wysokiego, a ci dali kawałek gruntu, co stała kapliczka na cmentarzu. Ten (nowy) cmentarz rozszerzali dwa razy. Pierwszy raz o połowę w bok po lewo od starego, drugi raz o 2 trzecie z przodu, a teraz uchwalili dokupić ten winkel, aby się tam jaki żyd z fabryką nie wpakował. Moskal nie pozwalał, aby cmentarz dosięgał nowy. To podeszli go, że robią ogródek dla dziadów, co mają strzec cmentarza, a kiedy Moskala diabli wezmą, będą chować do samej drogi. kiedy drugi raz powiększali, to hrabia dawał kawał pola, tu za Łukaszem przy szosie do Siedlec. Gospodarze zakrzyczeli. Tam niech będzie, gdzie kości naszych dziadów, jak się pomodlimy, to za wszystkich odrazu.

Cmentarz stary leżał przy dawnym „polskim trakcie” do Warszawy. Na łące przy cmentarzu znać jeszcze dobrze. Szedł na nowy cmentarz, poza drogą co Rosiewiczza, i tą polną drożyną, co do Żabców. I tak do samej Warszawy od co tego „polskiego traktu” biegnie tuż obok szosy, w niektórych miejscach ją przecina.

Wejście na cmentarz było od „polskiego traktu”. Co były dawniej krzyże, to napisy były z mej strony. Sto lat jak tą nową szosę zrobili. Jeszcze do dziś dnia stoją w Brześciu Litew. dwa wielkie słupy na pamiątkę jej budowy.”

Wspomnienia Ludwika Kwiecińskiego z Międzyrzecza pt. „Groch z kapustą czyli różne różności” Pobałamucił El.Ka. spisane w okresie od 20.IX.1921 r. do 1935 r.

Cmentarz rzymskokatolicki parafialny (dawniej chrześcijański) przy ul. Brzeskiej

1807 r. - powstaje nowy cmentarz położony poza miastem na zachód od traktu do Brześcia we wschodniej części miasta, który spełniał funkcję cmentarza chrześcijańskiego i grekokatolickiego (dzisiejsza ul. Brzeska).

Pierwsza brama wejściowa na cmentarz od ul. Brzeskiej – fot. Marek Okrasa

1808 r. - w związku z austriackimi przepisami sanitarnymi zaprzestano wykonywania pochówków na cmentarzu przykościelnym.

1839 r. na środku cmentarza zostaje wzniesiona kaplica pw. św. Rocha, w miejscu drewnianej.

1868 r. - cmentarz powiększono w kierunku zachodnim, a w 1920 r. w kierunku wschodnim.

1874 r. – utworzono część prawosławną czynną do 1919 r.

1885 r. – ukazem carskim zmieniona zostaje funkcja kaplicy na wspólny dom przedpogrzebowy (tj. na katolików i prawosławnych).

Szczegółowo cmentarz został opisany w 1923 r. we wspomnieniach Ludwika Kwiecińskiego z Międzyrzecza **pt. „Groch z kapustą czyli różne różności” Pobalamucił El.Ka. spisane w okresie od 20.IX.1921 r. do 1935 r.”**

„Nowy cmentarz zbudowany był w kształcie prostokąta 220 x 100 kroków i obwiedziony był murem do którego wiodła z szosy bialskiej droga, gęsto z dwu stron wysadzona drzewami. Zamykał się na bramkę żelazną.

Do tak rozszerzonego cmentarza wchodziło się wprost z szosy bialskiej przez żelazną bramę, podarowaną przez dziedziców międzyrzeczskich. Poprzednio służyła ona jako wejście do ogrodu parku pałacowego. Tuż po lewej stronie znajdował się cmentarz wojskowy, odgradzony wałem, jeden krok szerokości i rowem (1 m sz.) od reszty cmentarza. Byli na nim pochowani Austriacy, Niemcy i Rosjanie, sądząc z ilości krzyżów pozostałych i zajętego miejsca przynajmniej w liczbie 118 osób.

Zmarli w 1916 i 1917 roku, najwięcej Niemców pochowano z II Baonu landszturmu z Głogowa. O 39 kroków od cmentarza wojskowego znajdowała się wspólna mogiła 40 zabitych w napadzie Niemców na Międzyrzec w dniu 16 listopada 1918 r.

Kwatery na cmentarzu były ułożone prostopadłe, różnej wielkości, na ogół zbliżone do prostokąta. Na podstawie inwentaryzacji podzielono cmentarz na 23 kwatery z wewnętrznymi podziałami. Główne kwatery wydzielaly szerokie brukowane aleje oraz mniejsze poprzeczne przejścia. Wewnętrzne podziały stanowiły węższe ścieżki. Na cmentarzu znajdowało się kilkadziesiąt nagrobków z I i II połowy XIX w. kolejne kilkadziesiąt nagrobków pochodziło z I ćwierci XX w.”

Wiele nagrobków było zabytkowych, a dzięki dotacjom i datkom były i są sukcesywnie poddawane renowacji. Niektóre nagrobki mają postać kaplic baldachimowych, niektóre mają formy kapliczek, inne kolumnowe i obeliskowe. Zdarzają się też przedstawienia figuralne z pocz. XX w. Na cmentarzu znajdują się mogiły żołnierzy i partyzantów poległych w walce podczas I i II wojny światowej. Poza tym liczne groby zbiorowe i indywidualne ofiar terroru hitlerowskiego. Drzewostan na ogół rozproszony, większe skupisko starych drzew znajduje się przy wejściu w południowej części cmentarza (lipy, akacje, brzozy, jesiony i kasztanowce). W najstarszej części swoje okazałe pomniki nagrobne mają przedstawiciele władz miejskich, duchowni, zamożni mieszczanie, lokalni bohaterowie, społecznicy i powstańcy z XIX w”.

Cmentarz jest wpisany do rejestru zabytków pod nr A-236/94. Ma powierzchnię ok. 5,5 ha. Własność parafii pw. św. Józefa. Nadal czynny.

Cmentarz komunalny przy ul. Warszawskiej 21

Założony ze względu na obowiązujące przepisy, jako cmentarz bezwyznaniowy dla wszystkich mieszkańców gminy, a także ze względu na przepełnienie cmentarza parafialnego przy ul. Brzeskiej, o powierzchni 5 ha.

Administratorem cmentarza jest Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych w Międzyrzeczu Podlaskim.

18 lipca 2001 r. – następuje oficjalne jego otwarcie.

Cmentarz przy cerkwi pw. św. Mikołaja - (nieistniejący)

Pierwotnie był to cmentarz przy cerkwi prawosławnej, a po 1596 r. unickiej pw. św. Mikołaja. Powstał wraz z cerkwią w połowie XVI w.

W 1726 r. cmentarz cerkwi pw. św. Mikołajka otoczony był wkoło drewnianym parkanem z trzema furtami o drewnianych konstrukcjach wypełnionych kratownicami z listew, zaopatrzonymi w żelazne krzyżyki. Na cmentarzu stały 2 duże krzyże.

Cmentarz zamknięto ok. 1808 r. wraz z budową nowego cmentarza podmiejskiego przy ul. Brzeskiej. Nie zachowały się żadne nagrobki czy epitafia. Teren cmentarza zajmował centralną część północno-wschodniej pierzei rynku.

W XIX w. pomniejszono go wydzielając w jego zachodniej części działkę pod magistrat przy pierzei rynku. Od północy teren graniczył z parcelami położonymi przy ul. Warszawskiej.

Cmentarz mógł sięgać obecnej ul. Warszawskiej.

Cmentarz przy cerkwi pw. św. Piotra i Pawła i dawnym kościele szpitalnym pw. św. Jakuba i Pięciu Braci Męczenników - (nieistniejący)

Cmentarz zlokalizowany w bezpośrednim otoczeniu kościoła. Utworzony wraz z przeniesieniem tu parafii po 1583 r. na parceli narożnej i sąsiednich przy ul. Lubelskiej i rynku nowomiejskim. Parcele te zakupiono od mieszczan. Być może powiększony o sąsiednią parcelę od strony Lubelskiej.

Cmentarz otaczający cerkiew pw. św. Piotra i Pawła ogrodzony był murem z kamienia łamanego. W narożniku cmentarza wznosiła się dzwonnica z bali drewnianych, kryta gontem. Na południe od cerkwi stała plebania z „drzewa dyłowego”, kryta słomą, stara.

Nie zachowały się żadne nagrobki.

Funkcjonował do otwarcia nowego cmentarza chrześcijańskiego przy ul. Brzeskiej, czyli do ok. 1807 r.

Cmentarz przy kościele szpitalnym z pewnością istniał, choć brak na jego temat wzmianek. Kościół najprawdopodobniej zlokalizowany był przy południowej pierzei rynku Nowego Miasta, jak wynika z analizy urbanistyczno-historycznej.

Cmentarz żydowski stary (*mogilki*) - (nieistniejący)

Nieznana jest dokładna data założenia pierwszego cmentarza żydowskiego w Międzyrzecu Podlaskim. Pierwsze pisemne informacje o tej nekropolii pochodzą z 1605 roku. W księgach miejskich wzmiankowano wówczas „mogilki żydowskie” przy ul. Brzeskiej. W tym czasie cmentarz znajdował się poza terenem zabudowanym.

W 1789 r. nekropolia zajmowała działkę o kształcie zbliżonym do litery L i powierzchni 7504 m², zlokalizowaną po północnej stronie traktu do Brześcia, u zbiegu z ul. Zarówie.

W związku z ekspansją zabudowy miejskiej oraz wzrostem świadomości sanitarnej książę Konstanty Czartoryski w 1810 r. wymusił na gminie żydowskiej zamknięcie starego cmentarza, przekazując jednocześnie w darze grunt przeznaczony na nowe miejsce grzebalne. Z kronik prowadzonych przez bractwo pogrzebowe (hebr. Chewra Kadisza) wynika, że ostatnim pochowanym na cmentarzu był Awraham syn międzyrzeckiego rabina Jehudy Lejba, który zmarł 20.08.1810 r.

Wiadomo, że w okresie międzywojennym (1918-1939) nieczynny cmentarz był ogrodzony murem z cegły. Znajdowało się na nim wiele macew oraz 2 budynki, prawdopodobnie wybudowane na grobach miejscowych rabinów. Teren porastały drzewa i wysokie trawy.

Cmentarz został zniszczony przez Niemców prawdopodobnie już w pierwszych miesiącach okupacji we wrześniu 1939 roku. Niemal wszystkie macewy wyrwano i wykorzystano do prac budowlanych i utwardzania dróg. Teren nekropolii służył nazistom jako punkt zbiorczy przed deportacjami ludności żydowskiej do obozów pracy przymusowej.

Cmentarz był dewastowany także po wyzwoleniu miasta w 1945 roku. Na jego terenie okoliczni mieszkańcy wydobywali glinę, niszcząc tym samym groby. Władze zezwoliły na zabudowę działki budynkami jednorodzinnymi. Z czasem powstała tam także baza Pogotowia Ratunkowego oraz pawilon handlowy „Biedronka”.

Cmentarz żydowski (kirkut) przy ul. Brzeskiej

5 września 1810 r. książę Konstanty Czartoryski wydaje rozporządzenie, nakazujące gminie żydowskiej w Międzyrzecu zamknięcie dotychczasowego cmentarza i organizację nowego miejsca pochówku na terenie położonym z dala od zabudowy miejskiej.

Jednocześnie przekazuje gminie na nowy cmentarz działkę położoną przy Trakcie Brzeskim (*obecnej ul. Brzeskiej*), naprzeciw utworzonego w 1807 r. cmentarza katolickiego. Pierwotna powierzchnia cmentarza żydowskiego wynosiła 5506,71 m² i była sukcesywnie powiększana (*obecnie zajmuje 28 000 m²*).

Wiadomo, że przed 1939 r. cmentarz był ogrodzony murem z czerwonej cegły, miał 2 bramy, a na jego skraju stał niewielki dom przedpogrzebowy. Był to budynek o niewyszukanej architekturze – zbudowany z cegły, parterowy, z dwuspadowym dachem. Od strony ul. Brzeskiej z cmentarzem sąsiadowały zabudowania mieszkalne, pozostałe trzy boki nekropolii graniczyły z polami uprawnymi. Pochówków dokonywano w układzie rzędownym, z zachowaniem podziału na kwatery męskie i żeńskie. Lica macew były zwrócone w kierunku północno-wschodnim.

W czasie II wojny światowej cmentarz uległ dewastacji. Z rozkazu władz okupacyjnych część macew wywieziono w głąb Rzeszy, inne wykorzystano do prac budowlanych.

Podczas akcji deportacyjnej do obozu zagłady w październiku 1942 r., naziści na terenie cmentarza dokonywali egzekucji osób pochodzenia żydowskiego. Ciała ofiar pogrzebano w miejscu mordu.

Cmentarz pełnił funkcje grzebalne także po wojnie. W latach 1945 - 1947 pochowano tu kilka osób zamordowanych w Międzyrzeczu Podlaskim i jego okolicach. Sporadyczne pochówki miały miejsce aż do 1973 roku. Ostatnim pogrzebanym był Mosze Kaufman.

Po wyzwoleniu nieliczni już międzyrzeccy Żydzi przystąpili do renowacji zniszczonej nekropolii. Dzięki zaangażowaniu wielu osób, na cmentarz wróciło wiele macew odnalezionych w różnych punktach miasta. Dzięki finansowemu wsparciu Abrama i Sary Finkelstejnów z USA naprawiono zniszczone ogrodzenie oraz wzniesiono pomnik ku czci ofiar Zagłady.

Na cmentarz przeniesiono też ekshumowane szczątki osób zamordowanych 18 września 1943 r. w zbiorowej egzekucji na Piaskach.

W 1988 r. nekropolia została wpisana do rejestru zabytków pod numerem A/172.

W 1995 r. ziomkostwo międzyrzeckie z Nowego Jorku funduje pomnik oraz tablicę pamiątkową na murze zachowanego domu przedpogrzebowego. W 2004 r. w mur cmentarny wmurowano część macew.

Macewy na cmentarzu żydowskim przy ul. Brzeskiej – fot. Arkadiusz Dalak

Część 9

Honorowi obywatele miasta i znane osoby

Okolicznościowy medal nadawany od 1996 r. do 29 marca 2019 r. wraz z tytułem „Honorowy obywatel miasta Międzyrzec Podlaskiego”

Honorowi obywatele miasta

1993 r. – Marian Kowalski (1921-1996). Doktor nauk humanistycznych, założyciel i długoletni prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzec Podlaskim, redaktor naczelny i naukowy „Rocznika Międzyrzecckiego”, badacz Międzyrzeczczyzny.

1993 r. – Feliks Olesiejuk (1922-1999). Znakomity pedagog, doktor nauk humanistycznych, etnograf, działacz społeczny, autor opracowań o charakterze naukowym, członek Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzec Podlaskim.

1997 r. – ks. Kazimierz Dominik Korszniewicz. Urodzony 30 kwietnia 1936 r. w Wohyniu. Ks. infulat, wicedziekan i dziekan dekanatu międzyrzecckiego, kanonik gremialny kapituły siedleckiej, wikariusz generalny diecezji siedleckiej, prałat Jego Świątobliwości, przewodniczący międzyrzecckiej Fundacji na rzecz Ochrony Zdrowia, pro notariusz apostolski, kapelan koła AK, inicjator i współorganizator Fundacji na rzecz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Filii KUL w Międzyrzec Podlaskim.

1997 r. – Franciszek Jerzy Stefaniuk. Urodzony 4 czerwca 1944 r. w Drelowie. Wicemarszałek Sejmu RP, poseł na Sejm RP wielu kadencji, działacz Polskiego Stronnictwa Ludowego, poeta, działacz społeczny, członek Sejmowej komisji Etyki Poselskiej.

1999 r. – ks. Michał Józef Domański. Urodzony 19 marca 1939 r. w miejscowości Stok w gminie Ulan. Dziekan dekanatu międzyrzeckiego, były proboszcz parafii św. Mikołaja w Międzyrzecu Podlaskim, odznaczony godnością Kanonika i Prałata.

1999 r. – Stanisław Gaszewski. Urodzony 10 listopada 1928 r. w Brześciu nad Bugiem. Lekarz medycyny, specjalista chirurg, wiceprezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzecu Podlaskim. W latach 1965-1973 radny Miejskiej Rady Narodowej, członek Komisji Kontroli Zawodu w Lublinie, członek Towarzystwa Chirurgów Polskich.

1999 r. – Józef Antoni Geresz (1944-2018). Doktor nauk humanistycznych, historyk Podlasia, nauczyciel szkół średnich, pracownik Akademii Podlaskiej, regionalista, autor wielu książek.

1999 r. – Ryszard Waclaw Kornacki. Urodzony 28 września 1940 r. w Lublinie. Nauczyciel, poeta, prozaik, publicysta, animator kultury, społecznik. Pseudonimy i kryptonimy: kor, r, wac, żak.

1999 r. – Piotr Stefaniuk (1919-2001). Samorządowiec, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w latach 1957-1960, inicjator powołania Komitetu Odbudowy Pomnika poległym w 1918 r., jeden z organizatorów utworzenia Spółdzielni Mieszkaniowej w Międzyrzecu Podlaskim, pracownik Inspektoratu Kontroli Rewizyjnej przy prezydium WRN w Lublinie.

2001 r. – Józef Bergier (1952-2019). Urodzony w Międzyrzecu Podlaskim. Nauczyciel akademicki, prorektor Państwowej Szkoły Wyższej w Białej Podlaskiej, działacz solidarnościowy, społeczny, sportowy, senator RP.

2001 r. – Henryk Burzec (1919-2005). Wybitny artysta-rzeźbiarz, malarz, projektant i wykonawca wystrojów wnętrz (rzeźby, płaskorzeźby, mozaiki, witraże), rodowity międzyrzeczaniec. Po II wojnie światowej podjął studia w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w pracowni rzeźby Xawerego Dunikowskiego. Współpracował z Dunikowskim przy głowach wawelskich czy przy powstawaniu Pomnika Powstańców Śląskich na Górze Św. Anny. W latach 1987-2005 prowadził w swoim domu w Zakopanem (dawna pracownia Teodora Axentowicza) autorską galerię, gdzie zgromadził kilkadziesiąt swoich prac.

2001 r. – Mieczysław Kalenik (1933-2017). Aktor teatrów warszawskich, wykładowca PWST, odtwórca roli Zbyszka z Bogdańca w filmie „Krzyżacy”, rodowity międzyrzeczanin. W 2008 został odznaczony Srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Międzyrzecu Podlaskim.

2001 r. – Szczepan Stanisław Kalinowski. Urodzony 5 listopada 1950 r. w Międzyrzecu Podlaskim. Nauczyciel akademicki ZW AWF i PSW w Białej Podlaskiej, doktor nauk humanistycznych, regionalista, bibliofil i edytor, działacz społeczny, publicysta, wiceprezes TPN w Międzyrzecu Podlaskim, wielokrotny uczestnik teleturnieju „Wielka Gra”.

2007 r. – Elżbieta Dzikowska. Urodzona 19 marca 1937 r. w Międzyrzecu Podlaskim jako Józefa Elżbieta Górską. Historyk sztuki, sinolog, podróżniczka, reżyser i operator filmów dokumentalnych, autorka wielu książek, programów telewizyjnych, audycji radiowych, artykułów publicystycznych, a także wystaw sztuki współczesnej. Jej mężem był Tony Halik.

2007 r. – Sława Przybylska. Urodzona 2 listopada 1932 w Międzyrzecu Podlaskim. Znakomita piosenkarka i pieśniarka, wybitna interpretatorka pieśni i piosenek żydowskich, inicjatorka wielu ciekawych zdarzeń kulturalnych, ambasadorka kultury polskiej na świecie. Laureatka „Diamentowego Mikrofonu” w 2015 r.

2010 r. – Franciszek Przychodzki (1930-2019). Urodzony w Międzyrzecu Podlaskim. Pułkownik Wojska Polskiego w stanie spoczynku, działacz społeczny i samorządowy. W latach 1973-89 komendant białskiej Wojskowej Komendy Uzupełnień. Radny miejski wielu kadencji. Przewodniczący Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Międzyrzecu Podlaskim.

2010 r. – ks. Stanisław Dziwisz. Urodzony 27 kwietnia 1939 r. w Rabie Wyżnej. Ks. Kardynał Dziwisz Stanisław, polski duchowny katolicki, Arcybiskup Metropolita Prowincji Krakowskiej, Kardynał prezbiter Santa Maria del Popolo, członek Kongregacji Wychowania Katolickiego Rady ds. Środków Masowego Przekazu, doktor teologii. Pełnił funkcję sekretarza osobistego Ojca Świętego Jana Pawła II w latach 1978-2005.

2012 r. – Stanisław Żmijan. Urodzony 13 grudnia 1956 r. w Tarnogrodzie. Dyrektor Przedsiębiorstw Drogowo-Mostowego w Międzyrzecu Podlaskim, poseł na Sejm RP, były radny I i II kadencji Rady Miasta Międzyrzecza Podlaskiego, członek Zarządu Miasta, przewodniczący Lubelskiego Zarządu Regionu PO.

2012 r. – ks. Stefan Karwowski. Urodzony w 1938 r. w Dębowicy. Pierwszy proboszcz parafii Chrystusa Króla w Międzyrzecu Podlaskim. Był wikariuszem w siedmiu parafiach oraz proboszczem w Zembrach, Sosnowicy i w Międzyrzecu Podlaskim. W 2012 roku świętował jubileusz 50-lecia kapłaństwa.

2014 r. – ks. kanonik Józef Brzozowski. W międzyrzeckiej parafii św. Mikołaja od 2007 r. Wcześniej pracował, między innymi: w Siedlcach, Dęblinie i Włodawie. Wszędzie doceniano jego działania na rzecz społeczności lokalnej. Odznaczony „Złotym Krzyżem Zasługi”. Ponadto ks. kanonik Józef Brzozowski otrzymał w Międzyrzecu Podlaskim tytuł „Przyjaciela Sportu” i statuetkę „Zasłużony dla Młodzieżowej Rady Miasta”.

2015 r. – Ireneusz Stolarczyk (1950-2014). Wieloletni dyrektor Szpitala Powiatowego w Międzyrzecu Podlaskim, radny województwa lubelskiego, Przewodniczący Komisji Ochrony Zdrowia i Rodziny, członek Komisji Polityki Społecznej.

2015 r. – Ryszard Turyk. Urodzony 1 grudnia 1948 r. w Międzyrzecu Podlaskim. Nauczyciel, działacz solidarnościowy, samorządowy i społeczny, prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzecu Podlaskim.

2016 r. – Kazimierz Kubiszyn. Urodzony 23 września 1933 r. w Jarczowie. Lekarz medycyny, były dyrektor Zespołu Opieki Zdrowotnej w Międzyrzecu Podlaskim, artysta malarz, były wiceprezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzecu Podlaskim.

2018 r. – Lechosław Gawlikowski. Urodzony 13 czerwca 1946 r. w Międzyrzecu Podlaskim. Był członkiem redakcji kwartalnika „Young Cinema and Theatre” i miesięcznika „World Student News”. Wiosną 1988 roku Gawlikowski został mianowany Asystentem Dyrektora i wkrótce potem pierwszym zastępcą Dyrektora Rozgłośni Polskiej RWE. Funkcję tę pełnił do jej zamknięcia, 30 czerwca 1994 roku. Mieszka w Monachium.

2019 r. - Przemysław Litwiniuk. Urodzony 22 stycznia 1980 r. w Międzyrzecu Podlaskim, prawnik, urzędnik i samorządowiec, doktor nauk prawnych, w latach 2006–2014 przewodniczący rady powiatu bialskiego, od 2014 do 2018 przewodniczący sejmiku lubelskiego.

Znani ludzie związani z miastem

Lp.	Imię i nazwisko	Opis
1.	Jan Brożek (1585 – 1652)	Kanonik krakowski, profesor Akademii Krakowskiej, pisarz-polemista, lekarz, teolog, historyk kultury i nauki, matematyk i astronom, proboszcz międzyrzecki w latach 1636-1648.
2.	Henryk Burzec (1919 – 2005)	Wybitny artysta – rzeźbiarz, malarz, projektant i wykonawca wystrojów wnętrz (rzeźby, płaskorzeźby, mozaiki, witraże).
3.	Paweł Dąbski Nerlich (1899 – 1983)	Zawodowy wojskowy, wybitny sportowiec, hippista, rekordzista i reprezentant Polski w sportach konnych. W okresie międzywojennym zaliczał się do najlepszych jeźdźców konnych w skokach przez przeszkody.
4.	Leib Diskin Yehoshua (1818 – 1898)	Znany również jako Maharil Diskin, był czołowym rabinem, talmudystą i komentatorem biblijnym. Pełnił funkcję rabina w Łomży, Międzyrzecu, Kownie, Szklowie, Brześciu i w Jerozolimie.
5.	Elżbieta Dzikowska (ur. 1937)	Historyk sztuki, dziennikarz, reżyser filmów dokumentalnych, podróżnik. Ważną dziedziną jej zainteresowań stała się fotografia. Była żoną Toniego Halika – podróżnik. Prowadziła wspólnie z mężem prawie przez 20 lat program telewizyjny „Pieprz i wanilia”.
6.	Morris Morris Michael Edelstein (1888 – 1941)	W wieku 3 lat wyemigrował z rodzicami do USA. Kongresmen z ramienia demokratów do Izby Reprezentantów 76 Kongresu w stanie Nowy Jork.

Lp.	Imię i nazwisko	Opis
7.	Karol Ferdynand Eichler (1792 – 1855)	Herbu Dąbnik – międzyrzecki aptekarz, uczestnik walk narodowowyzwoleńczych. W latach 1829-30 laboratorium przy aptece Eichlerów wyposażono w nowoczesne urządzenia przywiezione z Niemiec.
8.	Lechosław Gawlikowski (ur. 1946)	Polski dziennikarz, publicysta, archiwista zasobów Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa.
9.	Janusz Górski (1929 – 1986)	Prof. dr hab., wybitny naukowiec i działacz społeczny, sekretarz stanu w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Prezes Zarządu Głównego TWP w Warszawie, autor podręczników i publikacji naukowych, członek TPN w Międzyrzeczu.
10.	Bolesław Hryniewiecki (1875 – 1963)	Botanik, prekursor ochrony przyrody, historyk nauki, rektor Uniwersytetu Warszawskiego, podróżnik.
11.	Ireneusz Bekisz (1892 – 1981)	W 1957 r. podniesiony do godności arcybiskupiej. Pierwszy zwierzchnik Kościoła Prawosławnego w Ameryce.
12.	Edward Jeleniewicz (1912 – 1992)	Artysta lutnik, skrzypek, aktor-amator, animator kultury. Od 1962 r. był członkiem Związku Polskich Artystów Lutników. W 1979 r. był jurorem I ogólnopolskiego Konkursu Lutniczego im. H. Wieniawskiego w Poznaniu.

Lp.	Imię i nazwisko	Opis
13.	Mieczysław Kalenik (1933 – 2017)	Aktor teatrów warszawskich, wykładowca PWST, odtwórca roli Zbyszka z Bogdańca w filmie „Krzyżacy”.
14.	Kazimierz Kierzkowski (1890 – 1942)	Działacz niepodległościowy i sportowy, strzelec sportowy, publicysta. W latach 1923-28 był komendantem głównym Związku Strzeleckiego, potem jego członkiem honorowym.
15.	Szymon Tadeusz Kokiński (1883 – 1968)	Żeglarz, inż. mechanik, autor podręczników. W 1932 r. wszedł w skład Komisji Kwalifikacyjnej do wydawania dyplomów oficerskich Polskiej Marynarki Handlowej.
16.	Andrzej Kopiczyński (1934 – 2016)	Znakomity polski aktor teatralny i filmowy, absolwent PWST w Łodzi, występy w Teatrze Telewizji, popularny „Czterdziestolatek”.
17.	Ryszard Waław Kornacki (ur. 1940)	Nauczyciel ,poeta, prozaik, publicysta, animator kultury, społecznik. Pseudonimy i kryptonimy: Kor, R, Wac, Żak.
18.	Franciszek Koryciński (1898 – 1962)	Wybitny specjalista budowy dróg i mostów, przedstawiciel polskiej myśli technicznej, dyrektor Instytutu Budownictwa Drogowego oraz Centralnego Zarządu Dróg Publicznych w Ministerstwie Komunikacji w Warszawie.

Lp.	Imię i nazwisko	Opis
19.	Jacob Ben Wolf Kranz (1741 – 1804)	Jakob był niezrównanym kaznodzieją. Większość jego prac dotyczyła homiletyki, wykorzystując historie i przypowieści do przekazywania głębszych nauk etycznych i moralnych.
20.	Franciszek Maria Lanci (1799 – 1875)	Architekt włoskiego pochodzenia, jeden z przedstawicieli eklektyzmu w architekturze polskiej, budowniczy pałacu Potockich. W 1847 r. przygotował projekt nowego ratusza w rynku, który nigdy nie został zrealizowany.
21.	Bernard Loewenstein (1821 – 1889)	Rabin, słynny kaznodzieja, pedagog i wychowawca, filozof, tłumacz i poeta. W 1863 r. społeczność żydowska we Lwowie wybrała go na rabina.
22.	Zygmunt Mierzejewski (1891 – 1950)	Działacz społeczny i niepodległościowy, wicedyrektor Polskiego Monopolu Tytoniowego w Warszawie, wykładowca na Wydziale Rolniczym SGGW, autor wielu specjalistycznych artykułów.
23.	Henryk Niewęglowski (1807 – 1881)	Wybitny matematyk, żołnierz w powstaniu listopadowym, działacz Wielkiej Emigracji.
24.	Michał Oksiejuk (1884 – 1961)	Zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Jego Eminencja Wielce Błogosławiony Makary, Metropolita Warszawski i całej Polski.

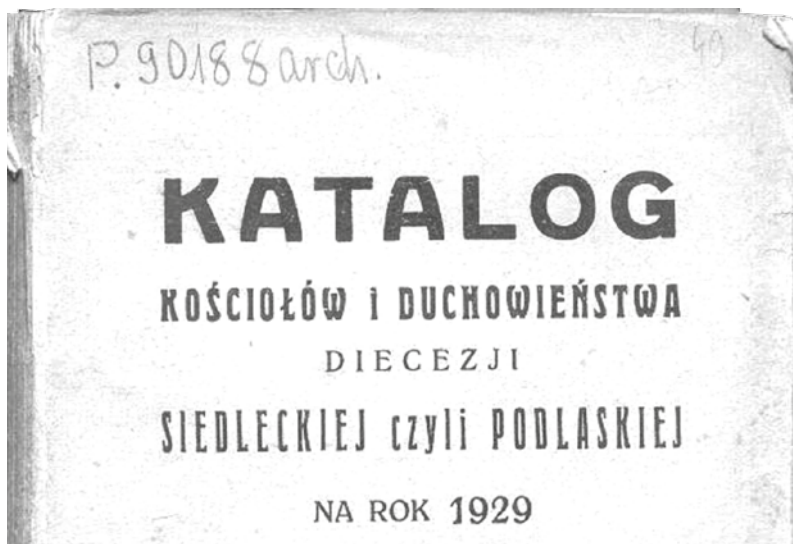
Lp.	Imię i nazwisko	Opis
25.	Witold Pracki	Badacz ludoznawca, regionalista, korespondent, współpracownik czasopism, nadleśniczy w Międzyrzeczu.
27.	Sława Przybylska (ur. 1932)	Znakomita piosenkarka i pieśniarka, wybitna interpretatorka pieśni i piosenek żydowskich, inicjatorka wielu zdarzeń kulturalnych, ambasador kultury polskiej na świecie.
28.	Mojżesz Rynecki, Maurycy, Moshe (1881 – 1943)	Mojżesz Rynecki, Maurycy, Moshe (w Międzyrzeczu Podl.). Polski malarz pochodzenia żydowskiego. Po ukończeniu studiów zajął się malarstwem o tematyce życia społeczności żydowskiej. Jego twórczość przypomina jego prawnuczka Elisabeth Rynecki, która jest autorką książki i filmu o nim. Mojżesz Rynecki zginął w 1943 roku w obozie na Majdanku.
29.	Piotr Paweł Welk (ur. 1972)	Doktor w dziedzinie sztuk plastycznych, wykładowca m. in. w Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi.
30.	Wincenty Żylicz (1770 – 1811)	Podpułkownik, emigrant, dobry dowódca i organizator zaciągu do Legii Naddunajskiej we Francji (zwerbował w jej szeregi około 1300 ochotników, w przeważającej liczbie Polaków).

Część 10

Ciekawostki

W Katalogu kościołów i duchowieństwa diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej na rok 1929 (Siedlce 1929. Nakładem Kurii Diecezjalnej. str. 158-161) opisany jest Dekanat międzyrzecki.

Cytat: „1. **Międzyrzec**. Benef. stałe. Kościół w Międzyrzeczu istniał już w XII w., bogato przez różnych ofiarodawców uposażony i do godności prepozytury podniesiony. Na pieczęci kościelnej widnieje rok 1174”. Jan Narutowicz, starosta brzeski, w r. 1477 wzniósł kościół nowy i uposażenie powiększył (...).”

Prepozytura – probostwo kościoła kapitulnego lub kolegiackiego.

Ponieważ oprócz znakomitego uposażenia proboszczowie posiadali nieograniczoną władzę (...), prepozyturę przedkładano nad niejedno biskupstwo.

Dawniej: urząd, godność przełożonego, zwierzchnictwo, starszeństwo.

(źródło: Wielki Słownik W. Doroszewskiego PWN).

Prepozyt – przewodniczący kapituły kanoników, czyli kapituły katedralnej lub kolegiackiej – często w randze prałata lub infulata.

Nazwa kościoła: św. Mikołaj – wspólny dla kościoła wschodniego i zachodniego patron kupców i handlarzy.

Dokument Władysława Jagiełły dla Abrahama Chamca z 1 VII 1390 roku – najstarsze znane nadanie dóbr ziemskich na Podlasiu

„Do III rozbioru Polski majątek Międzyrzec był największą prywatną własnością obszaru Mielnika. Przez długi czas, od XVI do połowy XVII wieku, kwestia statusu administracyjnego majątku pozostała nierozwiązana. Do połowy XVII w. istniał spór o jurysdykcję tej własności pomiędzy szlachtą z terenu Mielnika a Brześciem. Ostatecznie stał się częścią Mielnika w województwie podlaskim. Jednym ze źródeł opisujących istotę sporu jest drukowany dokument z 1622 r., zatytułowany „Commisia albo proces Graniczenia między województwem Podlaskiem, a między województwem Brzeskiem WXL dla wiadomości, że te granice iuste & legitime stanęły”. Wydruk zawiera kilka wcześniejszych dokumentów, z których najstarszym jest statut z 1 lipca 1390 r., nadający rycerzowi Abrahamowi Chamcowi dobra Międzyrzeca i Stołpna nad rzeką Krzną, należącymi wówczas do okolic Drohiczyzna. Obdarzony, Abraham Chamiec, był rycerzem małopolskiego herbu Gryf. Jego ojcem był krakowski mistrz polowań królewskich, Marek Chamiec z Rudna. Abraham miał jednego brata, Jana. Oprócz Międzyrzeca, Abraham Chamiec posiadał także dobra na ziemiach krakowskich i lubelskich. W 1409 r. został również wymieniony jako kasztelan gostyński. Abraham Chamiec miał pięć córek i nie miał męskiego potomstwa. Jego córki przekazywały swoje udziały innym rodzinom. Jedyne, co pozostaje niejasne, to sposób, w jaki majątek Międzyrzeca, który już w 1428 r. należał do rycerza Mikołaja Nasuty, przestał być częścią własności Abrahama lub jego rodziny. Przyznanie Międzyrzeca Abrahamowi Chamcowi w 1390 r., choć krótkotrwałe, jest jednak ważne, głównie ze względu na fakt, że jest to najstarsze objęcie majątkiem ziemskim na Podlasiu”.

Białostockie Teki Historyczne, 2006, tom 4

Przynależność administracyjna miasta

Okres	Przynależność
1434 – 1569	Wielkie Księstwo Litewskie: <i>od 1520 r. – województwo podlaskie, od 1566 r. – województwo brzesko-litewskie, powiat brzeski</i>
1569 – 1795	Rzeczpospolita Obojga Narodów, Korona Królestwa Polskiego: <i>od 1793 r. – województwo podlaskie</i>
1795 – 1809	Zabór austriacki, Austria
1809 – 1815	Księstwo Warszawskie: <i>departament siedlecki, powiat bialski</i>
1815 - 1918	Zabór rosyjski, Królestwo Polskie: <i>od 1837 r. – gubernia podlaska, od 1844 r. – gubernia lubelska, od 1866 r. – gubernia siedlecka, powiat radzyński, od 1912 r. – gubernia chełmska</i>
1914 – 1918	VIII 1914 – 15.VIII.1915 - okupacja rosyjska 16.VIII.1915 – 31.VIII.1915 – okupacja austriacka IX.1915 – 18.XII.1918 – okupacja niemiecka
1918 – 1939	II Rzeczpospolita: <i>od 1919 r. – województwo lubelskie, powiat radzyński</i>

Okres	Przynależność
17 – 28 IX.1939	Okupacja radziecka
9.X.1939 – 26.VII.1944	Okupacja niemiecka, Generalne Gubernatorstwo: - <i>dystrykt lubelski, powiat radzyński</i>
VII.1944 – 31.V.1975	województwo lubelskie, powiat radzyński
1.VI.1975 – 31.XII.1998	województwo białkopodlaskie (jedno z 49 województw)
od 1.I.1999 - nadal	województwo lubelskie, powiat bialski

Dane dotyczące liczby ludności

Okres	Ludność Ogółem	Żydzi	Odsetek ludności żydowskiej
1622 r.	841	152	18,0 %
1673 r.	823	200	24,3 %
1674 r.	968	207	21,4 %
1712 r.	390	101	25,8 %
1788 r.	813	717	39,5 %
1820 r.	4 442	2 918	65,7 %
1827 r.	4 609	3 012	65,4 %
1830 r.	5 211	3 595	69,0 %
1856 r.	7 945	6 234	78,5 %
1862 r.	8 219	6 636	80,7 %
1865 r.	8 704	6 928	79,6 %
1886 r.	11 664	9 285	79,6 %
1893 r.	10 868	8 424	77,5 %
1903 r.	15 610	12 039	76,0 %
1910 r.	17 620	12 744	72,3 %
1921 r.	12 622	9 415	76,6 %

1931 r.	16 837	13 290	78,9 %
1939 r.	18 000	15 120	84,0 %
1944 r.	ok. 5 000	ok. 100	2,0 %
1946 r.	8 695	?	-
1959 r.	9 232	-	-
1961 r.	11 390	-	-
1982 r.	15 000	-	-
1993 r.	17 615	-	-
2000 r.	18 330	-	-
2010 r.	17 038	-	-
2014 r.	17 102	-	-
2015 r.	17 024	-	-
2016 r.	17 003	-	-
2017 r.	16 925	-	-
2019 r.	16 566	-	-

Umowy o bliźniaczej współpracy

2 czerwca 2000 r. – w Thouars we Francji w obecności Generalnego Konsula Polskiego w Paryżu podpisano umowę o współpracy pomiędzy: Związkiem Gminą du Thouarssais, Departament Deux-Sevres, Związkiem Gminą du Pays Argentonnois, Departament Deux-Sevres oraz: Miastem i Gminą Międzyrzec Podlaski, Gminą Drelów i Gminą Trzebieszów.

20 grudnia 2000 r. – została podpisana umowa o współpracy i partnerstwie między miastami Kobryń (*Republika Białoruś*) i Międzyrzec Podlaski (*Rzeczpospolita Polska*).

1 lipca 2006 r. – zawarto porozumienie pomiędzy Miastem Biała Podlaska, Powiatem Bialski, Miastem Włodawa, Miastem Międzyrzec Podlaski, Miastem Terespol, Gminą Sławatycze oraz Gminą Terespol a Miastem Brześć (*Białoruś*).

15 sierpnia 2008 r. – podpisano umowę o współpracy pomiędzy Miastem Międzyrzec Podlaski a Starostwem Pogiry, Samorządu Rejonu Wileńskiego Republiki Litewskiej.

1 września 2008 r. – porozumienie pomiędzy Miastem Międzyrzec Podlaski a Miastem Ludza (*Łotwa*).

12 grudnia 2008 r. – w Kamieniu Koszyrskim zawarto umowę o nawiązaniu stosunków partnerskich pomiędzy: Miastem Międzyrzec Podlaski a Miastem Kamień Koszyrski (*Ukraina*).

4 lutego 2011 r. – podpisana została umowa o współpracy i partnerstwie między miastami: Małoryta (*Republika Białoruś*) i Międzyrzec Podlaski.

21 lipca 2011 r. – zawarto umowę o nawiązaniu stosunków partnerskich pomiędzy: Arturem Grzybem – Burmistrzem Miasta Międzyrzec Podlaski a Itzakim Ohayun – Burmistrzem Miasta Petah Tiqwa (*Izrael*).

Wykaz ulic miasta – okres XVII w. – 2019 r.

Lp.	Nazwa	Nazwa wcześniejsza
1.	3 Maja	Zadworniańska, Łukowska, Siedlecka
2.	Adama Asnyka	
3.	-	Adlera
4.	Adama Mickiewicza	
5.	Adamki	
6.	ks. Adolfa Pleszczyńskiego	
7.	Akacyjowa	
8.	Aleja Katyńska	
9.	Artura Grottgera	
10.	Balladyny	Gomółki
11.	Berezowska	
12.	Boczna	
13.	Bolesława Prusa	
14.	Brzeska	
15.	Brzozowa	
16.	Ceglana	
17.	Chabrowa	
18.	-	Ciasna
19.	-	Cicha
20.	Cisowa	
21.	Czysta	
22.	Drohicka	Droicka
23.	Dębowa	
24.	Gabriela Narutowicza	Partyzantów
25.	Garbarska	
26.	Gospodarcza	
27.	-	Gościniec Łosicki
28.	Grabowa	
29.	Graniczna	
30.	Grzegorza Piramowicza	
31.	Grzybowa	
32.	Górna	
33.	Handlowa	
34.	Henryka Sienkiewicza	Wojskowa
35.	Jana Brzechwy	
36.	Jana Matejki	
37.	Jana Nassuta	Rzemieślnicza, Szkolna
38.	Janusza Kusocińskiego	

Lp.	Nazwa	Nazwa wcześniejsza
39.	Jasna	
40.	Jatkowa	Komarówka Stara
41.	Jelnicka	
42.	Jodłowa	
43.	Juliusza Słowackiego	
44.	Józefa Chełmońskiego	
45.	Józefa Piłsudskiego	Drogicka, Piszczanka, 22 Lipca
46.	Karola Ferdynanda Eichlera	
47.	Karola Krysińskiego	
48.	Kasztanowa	
49.	Kazimierza Pułaskiego	Stołpieńska, Zagumienna
50.	Klonowa	
51.	Kolejowa	
52.	Komarówka	Nowa Komarówka
53.	Kordiana	Bieruta
54.	Kościelna	Wielka
55.	Krótka	
56.	Ksawerego Dunikowskiego	
57.	Kwiatowa	
58.	Lecha Kaczyńskiego	
59.	Leopolda Staffa	
60.	Leszczynowa	
61.	Leśna	
62.	Lipowa	
63.	Listopadowa	Pogorzała albo Pohorylna, Cerkiewna, Świńska, Zamkowa
64.	Lubelska	Zamkowa
65.	Łąkowa	
66.	Łosicka	
67.	Łukowska	Lanckorońska, Pierackiego
68.	Marii Konopnickiej	
69.	Mała	
70.	Mieczysława Kalenika	Leona Kruczkowskiego
71.	Mikołaja Reja	
72.	Miodowa	
73.	Mleczarska	
74.	Modrzewiowa	
75.	Mydlarska	
76.	Młynarska	
77.	Nadbrzeżna	
78.	Niecała	
79.	Nowa	
80.	Ogrodowa	
81.	Okrężna	
82.	Okólna	
83.	Orzechowa	

Lp.	Nazwa	Nazwa wcześniejsza
84.	Parkowa	
85.	Parkowa	
86.	Partyzantów	Dworcowa, Partyzancka
87.	Piotra Niewęłowskiego	
88.	Piwna	
89.	Plac Dworcowy	
90.	Plac Jana Pawła II	Rynek Staromiejski, Plac Gen. Świerczewskiego
91.	Plac Mikołaja Kopernika	
92.	-	Plac Nassuta
93.	Plac Zbawiciela	
94.	Plaźowa	
95.	Pocztowa	6-go sierpnia
96.	Podrzeczna	
97.	Podłączna	
98.	Pogodna	
99.	Poprzeczna	
100.	Prymasa Stefana Wyszyńskiego	
101.	Przechodnia	ks. bp. Bondarskiego
102.	Przedszkolna	
103.	-	Przeskok
104.	Pszenna	
105.	Radzyńska	
106.	Rondo Jana Kołkowicza	
107.	Rymarska	Nowa Brzeska
108.	-	Rynek Nowomiejski
109.	Rzeczna	
110.	Równa	
111.	Różana	
112.	-	Sadowa
113.	Siteńska	
114.	Skwer Armii Krajowej	Śliwkowa
115.	Sosnowa	
116.	Spółdzielcza	
117.	Stanisława Staszica	
118.	Staromiejska	Cerkiewna, Zagumienna
119.	Stodolna	
120.	Strażacka	
121.	Strzelecka	
122.	-	Szumłowizna
123.	Świerkowa	
124.	Tadeusza Kościuszki	
125.	Targowa	Nowa Komarówka, Komarów- ka, Gęsia
126.	Tartaczna	

Lp.	Nazwa	Nazwa wcześniejsza
127.	Topolowa	
128.	-	Trakt Łosicki
129.	-	Trakt Łukowski
130.	Tuliłowska	
131.	Warszawska	Chaussee, Żwirki i Wigury
132.	Wesoła	
133.	Widna	
134.	Wiejska	
135.	Wierzbowa	
136.	Wita Stwosza	
137.	Wiśniowa	
138.	Wojciecha Kossaka	
139.	Wschodnia	
140.	Wspólna	
141.	Wysoka	
142.	Władysława Broniewskiego	
143.	Władysława Sikorskiego	Polna
144.	Zachodnia	
145.	Zadworna	
146.	Zahajkowska	
147.	Zamczysko	
148.	Zarowie	Stefana Batorego
149.	Zawadki	Stefana Batorego
150.	Zgodna	
151.	Zielona	
152.	Zofii Nałkowskiej	
153.	Żelazna	Nowa
154.	Żwirowa	
155.	Żytnia	

Zarząd Miejski
w Międzyrzecu Podlaskim

Międzyrzec, dn. 30 grudnia 1944 r.

OGŁOSZENIE

Z polecenia Władz Wojskowych po raz ostatni przypominam, właścicielom, dzierżawcom, zarządzającym nieruchomościami i lokatorom, aby każdodziennie do godz. 7-ej rano ulice, podwórka i ustępy zostały należycie oczyszczone.

W każdej posesji winien być śmietnik betonowy lub też, zbity z desek.

W razie niezastosowania się do powyższego i stwierdzenia nieczystości przez Komisję Sanitarną winni zostaną surowo ukarani.

Burmistrz
(-) Oksiuta Benedykt

Drukarnia — Międzyrzec Podl.

Ze zbiorów Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzecza Podlaskiego

Protokół w sprawie organizacji nowego Nadleśnictwa Międzyrzec Podlaski z siedzibą w Dołdze z dnia 17 stycznia 1945 r.

P r o t o k o ł

Spisany w Urzędzie b. powierniczego N-ctwa Dołha przez delegatów D.L.P. w siedlonych inż. Ancharka Bolesława i inż. Skórę Jana w sprawie organizacji N-ctwa państwowego Międzyrzec z siedzibą w Dołdze i likwidacji państwowego Nadleśnictwa Międzyrzec w Międzyrzecu i powierniczego N-ctwa Dołha w Łódzce.

Tworzy się od zaraz nowe państwowe Nadleśnictwo Międzyrzec z siedzibą w Dołdze, w skład którego wchodzi następujące tereny:

- 1/ Uroczysko-leśnictwo Przyłuki gmina Trzcielec pow. 565,40 ha
prydzdzielone z b. powierniczego N-ctwa Dołha
leśniczy Waszkiewicz Kazimierz
- 2/ Uroczysko-leśnictwo Sitno gm. Żerocin i Zahajki 2093,14 ha
prydzdzielone z b. N-ctwa powierniczego Dołha
leśniczy inż. Falkowski Wacław
- 3/ Uroczysko-leśnictwo Sokół gm. Żerocin pow. 344,94 ha - 2322,20 ha
prydzdzielone z b. powierniczego N-ctwa Dołha
leśniczy Adamk Stanisław
- 4/ Uroczysko-leśnictwo Żerocin gm. Żerocin " 964,76 ha
prydzdzielone z b. powierniczego N-ctwa Turów
leśniczy Nowakowski Stanisław
- 5/ Uroczysko-leśnictwo Witoroż gm. Żerocin " 2555,46 ha
prydzdzielone z b. powierniczego N-ctwa Turów
leśniczy Nowicki Zenon/aresztowany/

Razem lasów państwowych: 8523,70 ha

Do lasów N-ctwa Międzyrzec dołącza się lasy włościarskie w/g następującego zestawienia:

1/	lasy włościarskie gminy Trzcielec	987,89 ha
2/	" " " Międzyrzec	686,16 "
3/	" " " Żerocin	615,84 "
4/	" " " Zahajki	406,93 "
5/	" " " Szóotka	367,00 "

Wymienioną powierzchnię lasów gmin Zahajki i Szóotka podzielił między siebie N-ctwa Międzyrzec i Turów. Pozostawia się poprzedni wymieniony podział na 5 leśnictw i skład personalny leśniczych.

Podział na obchody ustala się następująco:

l-ctwo Przyłuki	3	obchody
" Sitno	3	" "
" Sokół	3	" "
" Żerocin	4	" "
" Witoroż	7	" "

Razem: ... 24 ..... obchodów

Obsadę personalną gajowych pozostawia się N-ctwu. Kazuje się wszystkie l-ctwa i obchody w przydzielonych lasach włościarskich, polecając przydzielić je pod nadzór do odpowiednich wymienionych l-ctw i obchodów.

Przez wymienionych leśniczych, obsadę personalną l-ctwa ustala się następująco:

- leśniczy : Składziński Jerzy /dotychczasowy N-ctwo N-ctwa Dołha
adjunkt : vacat- zostanie przysłany przez D.L.P.
sekretarz : " " " " " "
kasjer : Iwanowicz Adam z b. N-ctwa Dołha
kancelista : Olędzki Antoni " " "

Dotychczasowy nadleśniczy N-ctwa Międzyrzec p. Zwolanowski Zygmunt zgłosi się do p. Dyrektora.

Kancelistka Włodowa Bronisława z posady zrezygnowała, motywując to trudnymi warunkami przeniesienia się i utrzymania w Dołdze.

Dotychczasowy sekretarz N-ctwa Międzyrzec, oświadczył, że może dojechać do Dołhy z Międzyrzca.

doręczono pismo p Org.004 z dnia 28.X.44r. Cs.005/34 z dnia 11.XII.44. O Insp. 821/27 z dnia 25.XI.44 r. Do wykonania kwestionariusze Nr. 1,2,3, doręczono G. L/H.C. z dnia 15.XI.44 r. Pr. 660/3 z dn.26.IX.44 . G.L.230/H.C. z dn. 3.XI.44r. G.L.230/H.C. z dn.3.I.45. U.Z.612/H.z dn. 26.XI.44. Ubg. 6224 z dn. 10.I.41.

Do wykonania : wykaz jednostek administracyjnych, wykaz imienny pracowników nadleśnictwa .

Podano do wiadomości referat Wydziału U.Z. na zjazd Nadleśniczych w dniu 5.XI.44. w sprawie wydatku drzewa dla wojska, wzory protokółów zdawczo-odbiorczych.

Nadleśnictwo posiada wykaz inwentarza skarbowego, natomiast nie posiada wykazów inwentarza w lasach najcenniejszych, które należy bezzwłocznie zestawić.

Doręczono Fin 700 z dn.10.X.44r. przy czym wyjaśniono, że nadleśnictwo będzie prowadziło rachunkowość na sposób dotychczas obowiązującej, przy sprawozdaniach miesięcznych dowodów kasowych do Dyrekcji nadsyłać nie należy. Należy od zaraz zaprowadzić księgę wyrębu i księgę wydatku ~~drzewa~~ / drzewna / księga obrotu materiałów drzewnych/ , oraz zaprowadzić listy sprzedaży , których kalkowe odpisy na drewno sprzedane, według cennika "A" należy nadsyłać do Dyrekcji przy miesięcznym sprawozdaniu.

N-ctwo winno niezwłocznie przyjąć na gruncie wszelkie lasy i tartaki stojące, przekazane przez ~~Komitet~~ Ziemińskiego . Protokółami zdawczo-odbiorczymi należy ująć wszelkie nieruchomości, ruchomości i urządzenia służące do prowadzenia gospodarstwa leśnego.

Przyjęcie N-ctwa Międzyrzec przez nadleśniczego Składzin księgi winne nastąpić natychmiast .Urząd N-ctwa winien być zorganizowany natychmiast wobec spalenia się budynku mieszkalnego na osadzie 1-czego 1-ctwa Zerocin ⁹² ~~właściciel~~ nie może tam chwilowo zorganizować urzędu i osady N-ctwa , nie mniej jednak w Zerocinie jako punkcie centralnym lasów N-ctwa i położonym przy szosie do Międzyrzecia winny być w przyszłości pomieszczenia . W razie nastania odpowiednich warunków , N-ctwo winno wystąpić w tej sprawie ze swoim szczegółowym wnioskiem do Dyrekcji.

*Pan Zamyli, kazię Nadleśnicza dalych waronko Międzyrzec
został do dyrekcji Dyrekcji B.M.*

Dołha, dnia 17 stycznia 1945.

B.M.

ini

przyjęli do wiadomości i wykonania.

Zamyli
Nadleśniczy
Wm. Kowalski
nadleśniczy

Kopia protokołu udostępniona przez p. Adama Szulika z Nadleśnictwa Międzyrzec Podl.

Placówka Sióstr Opatrzności Bożej

Placówka Sióstr Opatrzności Bożej istnieje już 73 lata. Idąc za głosem serca i dostrzegając potrzeby miejscowej ludności, hrabina Zofia Potocka podjęła starania sprowadzenia Sióstr do Międzyrzecza Podlaskiego. Zgromadzenie, realizując charyzmat wytyczony przez Matkę Założycielkę, pozytywnie odpowiedziało na zaproszenie hrabiny i 5 września 1937 r. na miejsce przybyły 3 siostry. Oficjalną działalność rozpoczęły za zgodą bp. Henryka Przeździeckiego 6 listopada 1937 r.

Początkowo siostry zamieszkały w pałacu Potockich, ponieważ przeznaczony dla nich dom był remontowany, gdyż mieszkali w nim służący hrabiów Potockich. Siostry objęły pracę w ochronce, w której przebywało około 60 dzieci; i w szwalni, w której był prowadzony kurs kroju i szycia dla 45 z 200 dziewcząt, które się zgłosiły. W 1938 r. siostry podjęły posługę w domu starców, w którym przebywało około 15 osób. Z czasem liczba sióstr się zwiększa na skutek rozszerzenia posługi - zakresu wykonywanych prac. Wybuch wojny spowodował ograniczenie pracy sióstr i częściowe ich rozproszenie. Budynki Zgromadzenia zostały zajęte przez wojsko niemieckie. W 1940 r. ponownie odzyskały swoje zabudowania i potajemnie wznowiły działalność. W tym czasie prowadziły przedszkole, szwalnię, opiekowały się sierotami, udzielały pomocy uchodźcom zza Buga i Żydom, szyły bieliznę dla polskich żołnierzy, pracowały w szpitalu przy chorych, rannych. W 1947 r. została zlikwidowana szwalnia.

Od 1948 r. siostry zajęły się katechizacją oraz utrzymaniem estetyki w kościele św. Mikołaja i św. Apostołów Piotra i Pawła. W 1967 r. rozpoczęły pracę katechetyczną również w parafii św. Józefa, a od 1996 do 2008 r. w parafii posługiwała siostra organistka. W 1997 r. siostry zmieniły miejsce zamieszkania. Korzystając z życzliwości ks. Infulata Kazimierza Korszniewicza i ks. Prałata Michała Domańskiego, siostry zamieszkały przy ulicy Staromiejskiej w centrum miasta. Obecnie w Międzyrzeczu Podlaskim pracuje 6 sióstr w 3 parafiach. Katechetki pracują we wszystkich przedszkolach, szkołach podstawowych oraz w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej obejmując katechizacją dzieci i młodzieży ze wszystkich parafii międzyrzeczkich. Oprócz pracy katechetycznej siostry prowadzą grupy w parafiach: kółka misyjne, kółka różańcowe, schole dziecięce, grupę teatralno-taneczną.

W niedzielę 19 maja 2019 roku Jego Eksceleńcja ks. biskup Kazimierz Gurda pobłogosławił nową kaplicę i dom Sióstr przy ul. Staromiejskiej.

Droscy Mieszkańcy

Narodowe Święto Niepodległości to dla nas Polaków najważniejsze święto państwowe. Po 123 latach niewoli - naznaczonej walką i cierpieniem, nasz kraj odzyskał upragnioną wolność. Za kilka dni wszyscy będziemy obchodzili szczególną - setną rocznicę tego wydarzenia. To także ważny rok dla Międzyrzecza Podlaskiego.

16 listopada 1918 roku, gdy Polska cieszyła się od 5 dni wolnością, w naszym mieście doszło do zdarzeń, które sprawiły, że na wolność musieliśmy poczekać jeszcze miesiąc. Były to Krwawe Dni Międzyrzecza, podczas których w obronie przed Niemcami zginęło wielu żołnierzy i mieszkańców. Ofiara bohaterów, ich poświęcenie i patriotyzm nie poszły na marne, to oni torowali drogę do wolności. Przypomina o tym pomnik, wybudowany na dzisiejszym placu Jana Pawła II.

Zachęcam Państwa do aktywnego udziału w wielu inicjatywach przygotowanych przez miasto z okazji Stulecia Niepodległości Polski oraz Stulecia Krwawych Dni Międzyrzecza. Na szczególną uwagę zasługuje inscenizacja historyczna „Międzyrzec Podlaski 1918 - Krwawe Dni”, która odtworzy dramatyczne wydarzenia sprzed stu lat. Wierzę, że obchody te umocnią naszą wspólnotę narodową oraz naszą małą ojczyznę. Niech refleksja nad ogromnym poświęceniem naszych przodków, którzy przywrócili Polsce niepodległość, uczyni nas świadomymi własnej przeszłości Polakami.

Życzę nam wszystkim, abyśmy doceniali tę wolność i cieszyli się nią każdego dnia. Zaś na pamiątkę tej wyjątkowej rocznicy proszę przyjąć dołączonej okolicznościową monetę.

Burmistrz Miasta

Zbigniew Słot

Międzyrzec Podlaski, 11 listopada 2018 r.

List skierowany przez Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski do mieszkańców miasta z okazji 100. rocznicy odzyskania Niepodległości

**Okolicznościowy medal wręczany dla mieszkańca miasta
Międzyrzec Podlaski z okazji narodzin**

**Odnaka „Za zasługi dla miasta Międzyrzec Podlaskiego”
nadawana do 2000 r.**

Na sesji 29 marca 2019 roku Rada Miasta przyjęła uchwałę nr VI/52/19 o ustanowieniu herbu, flagi, baneru, pieczęci, łańcuchów i sztandaru Miasta Międzyrzec Podlaski oraz zasad ich stosowania. Projekt herbu i innych samorządowych symboli pozytywnie zaopiniowała Komisja Heraldyczna.

Prezentujemy m. in. nową pieczęć ogólną miasta oraz nowy medal za zasługi dla miasta:

Nowy medal z tytułem „Honorowy obywatel miasta Międzyrzec Podlaskiego”

Dziesięć przykazań Polaka.

1. Nie będziesz miłował siebie samego i spraw osobistych więcej niż Ojczyznę Twą, Polskę.
2. Nie będziesz posługiwał się obcą mową, gdy jesteś na polskiej ziemi.
3. Pamiętaj o wielkiej przeszłości Narodu Polskiego i święć wielkie święta narodowe.
4. Czuj wspólność braterską w bliźnim twym Polaku, przychodź mu z pomocą w każdej potrzebie i osłaniaj go od wyzysku i wszelkiej krzywdy.
5. Nie zabijaj wiary w lepszą przyszłość N. P., nie szerz zwątpienia, nie wprowadzaj niezgody w życie narodowe, pilnuj w sprawach narodowych jedności i zgody.
6. Nie cudzołóż duchowi narodowymi wnosząc obyczaje obce, mowę obcą i pojęcia obce.
7. Nie kradnij dobra narodowego, bo kradniesz, gdy marnotrawisz swój majątek, gdy sprzedajesz ziemię i domostwo swe, a ręce miej czyste, gdy kupujesz co u i Polaków i obcych.
8. Nie gorsz i znieprawiaj siebie i rodaków swych czytaniem pism i książek przeciw religijnym i przeciw narodowym.
9. Nie pożądaj krzywdy rodaka Twego i nie wyzyskuj go, korzystając z niewoli lub ciężkiego położenia.
10. Ani będziesz prawował się z rodakiem po obcych sądach, gdy możesz sprawę załatwić polubownie.

Będziesz miłował Ojczyznę swą Polskę, będziesz dla niej pracował ze wszystkich sił swoich i walczył za nią do ostatka życia swego. Będziesz ją miłował nie w słowach lecz w czynie i współbraciom swoim robił dobrze. Będziesz szerzył oświatę a przez nią dobrobyt; będziesz zakładał i pożyczwał innym dobre książki, prenumerował pisma polskie.

Źródło:

Wspomnienia Ludwika Kwiecińskiego z Międzyrzecza **pt. „Groch z kapustą czyli różne różności. Pobalamucił El.Ka. spisane w okresie od 20.IX.1921 r. do 1935 r.”**

Część 11

Bibliografia

I. Artykuły prasowe

Chomicki J., *Zarys historii budowlanej zespołów architektonicznych cerkwi p. w. św. Mikołaja i św. Piotra i Pawła w Międzyrzeczu*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XXIII-XXIV”, 1991-1992.

II. Czasopisma

1. „Biesiada Literacka”, 1890 r., nr 36 oraz „Naokoło świata”, 1904 r., nr 16, ilustracje Walerego Brochockiego.
2. „Gazeta Lubelska”, 13 XII 1946, nr 344, s. 4.
3. „Głos Międzyrzecki”, lata 1925-1933.
4. „Głos Międzyrzecki”, lata 1993-2000.
5. „Głos Powiatu Radzyńskiego”, lata 1933-1939.
6. „Rocznik Międzyrzecki”, lata 1968-2016.

III. Literatura

1. Borowik S., *Ze wspomnień i historii Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Międzyrzeczu Podlaskim 1944-1991*, Międzyrzec Podlaski 2003.
2. Geresz J., *Międzyrzec Podlaski – Historia i tożsamość miasta*, Międzyrzec Podl. 2012.
3. Geresz J., *Z dziejów kościoła św. Piotra i Pawła w Międzyrzeczu Podlaskim*, Międzyrzec Podlaski 2004.
4. *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej na rok 1929*, nakładem Kurii Diecezjalnej, Siedlce 1929.
5. Kozakiewicz I., *Studium historyczno-urbanistyczne*, Warszawa 1957.
6. Lijewski T., Koziarski S., *Rozwój sieci kolejowych w Polsce*, Warszawa, 1995, s. 105.
7. Mądzik M., Korzeniowski M., Latawiec K., Tarasiuk D., *Polacy na Wschodniej Ukrainie w latach 1832-1921*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.
8. Międzybłocki B., „*Monografia powiatu radzyńskiego*”, Radzyń Podlaski 1930.
9. Pleszczyński A. (ks.), *Opis historyczno-statystyczny parafii międzyrzeckiej*, Warszawa 1911.
10. PP Pracownie Konserwacji Zabytków Oddział w Lublinie, *Międzyrzec Podlaski – studium historyczno-urbanistyczne*, Lublin 1988.

11. Międzyrzec Podlaski – Kościół św. Mikołaja.

IV. Materiały niepublikowane

1. Kroniki szkolne Szkoły Podstawowej nr 3 w Międzyrzecu Podlaskim.
2. Zbiory Stowarzyszenia Miłośników Historii Międzyrzeca Podlaskiego.

V. Strony internetowe:

1. www.apostolowiemiedzyrzec.pl
2. www.dworypogranicza.pl
3. www.jozef-miedzyrzec.parafia
4. www.mikolaj.miedzyrzec.pl/parafia
5. www.sp1miedzyrzec.idsl.pl
6. www.sztetl.jewishmuseum.org.pl
7. www.sztetl.org.pl/pl
8. www.teatrnn.pl/leksykon
9. www.zpo2mc.internetdsl.pl
10. www.zst.szkoła.pl

VI. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Lublinie, Oddział w Radzynie Podlaskim.

VII. Źródła drukowane

1. Białostockie Teki Historyczne, t. 4, 2006.
2. Góra A., *Zespół synagogałny w Międzyrzecu Podlaskim*, praca magisterska, UMCS Lublin 2009.
3. Mańko Sł., *Rzemiosło i zakłady przemysłowe Międzyrzeca Podlaskiego w latach 1918-1939*, Radzyński Rocznik Humanistyczny, t. III, 2005.
4. *Ochrona zabytków*, kwartalnik nr 3, Warszawa 1986.
5. Praca zbiorowa, *90-lecie Szkół Handlowo-Ekonomicznych w Międzyrzecu Podlaskim*, Zespół Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej, Międzyrzec Podlaski 2011.
6. *Rocznik polskiego przemysłu i handlu*, nr 801, Warszawa 1938.
7. Teodorowicz N. I., *Miasta Radin i Międzyrzecze województwa siedleckiego*, esej historyczny, Siedlce, Wojewódzka Drukarnia 1905.
8. Turska T., Pietruszka M., *Historia – dzień dzisiejszy. Szkoła Podstawowa nr 2 im. Bolesława Prusa w Międzyrzecu Podlaskim*, Międzyrzec Podlaski 2003.

